BARIŞ DÜNYASI

AYLIK SİYASİ FİKİR MECMUASI

BU SAYIDA

Ortak Pazar Ve Biz

TARİH TEZİMİZ

Osmanlılardan Önce Anadolu

Ve

AHMET HAMDİ BAŞAR'ın D. P. nin KURULUŞUNUN İÇYÜZÜNÜ ANLATAN YAZI SERİSİ

Demokrat Parti'nin Diktatörlük Devri

Sayı: 17 2 Lira
Ekim 1963

GENERAL OTOMOTİV

ÇELİK KAROSERİLİ OTOBÜS ENDÜSTRİSİ

Garp teknik Standardile seri imalât ve süratli teslimat
Acentalar. Belediyeler ve Müesseselerin siparişlerini
muvaffakiyetle karşılamakdadır

Merkez : Kadri han No. 8 - Telefon : 44 47 96/8

Bu APARTMAN'ın Bir dairesi SİZİN olabilir.

AKBANK

İKRAMİYE APARTMANI

Nişantaşı - Topağacında
Kalorifer, sıcaksu tertibatlı
Asansörlü, Parkeli, Gömme banyolu,
Lüks olarak inşa edilmiştir.

Tasarruflarınızı AKBANK'ta toplayınız.

Barış
DÜNYASI

AYLIK SIYASİ
FİKİR MECMUASI

Sahibi, Başyazarı ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ahmet Hamdi
B A Ş A R

İdare Yeri : Cağaloğlu, Türbedar Sokak, Trakya İş Han No. 18, İ s t a n b u l
Tel. : 22 08 91

Mektup adresi :
P. K.: 478 — İstanbul

Bu mecmuada çıkan imzasız yazılar çeşitli meslek ve bilim kollarına mensup bir grup tarafından benimsenmiş fikirlerin ifadesidir.

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

İlân : Arka kapak 2 renkli 800 TL., 1 sahife 600 TL. santimi 15 TL.

Basıldığı Yer :
Türkiye Basımevi

(Basıldığı Tarih : 30 Eylül 1963)

Sayı : 17 — Cilt : 2
Ekim 1963

Zenginlerimizin Hâli

ORTAK Pazar'a girişimizin sessiz sedasız oluverdiğini, kimseden bir itiraz işitilmediğini belirten YARIN arkadaşımız, buna seviniyor ve hattâ öğünüyor. Bunun derin mânâsı varmış! Çünkü istikbali daima hesaplayıp çizen sanayicimiz, artık dış rekabetten korkmıyacak hâle gelmiş!... Hem maddî ve hem de manevî bakımdan: Yâni sanayiimiz, dünya normlarına göre kurulmuş ve sanayicimiz de görgü ve tutum bakımından gereği gibi ilerlemiş!...

Arkadaşımızın söyledikleri, realiteye uygun olsaydı, Türk cemiyetinin artık en köklü meselelerinin çözülecek duruma geldiğini kabul edebilirdik. Çünkü, böyle bir manzara, ileri bir sosyal yapının delili olurdu. Bizim, üzüntüyle ve hattâ zaman zaman ümitsizliğe kapılarak bildiğimiz gerçek, bunun tamamen aksidir. Türkiye'de şüphesiz ileri sanayi örnekleri görülmeye başlamıştır. Yer yer iş adamlarımız ve zenginlerimiz de çoğalmıştır. Fakat işte, bu iş adamlarımız ve zenginlerimiz, görüş ve tutum bakımından henüz gerekli olgunluğa varamamışlardır. Onlarda yoksun olan şey, sosyal adam olma arzusu ve eğilimidir. Zenginliğin, bizde olduğu kadar, insanı sosyal vazife ve yüklüm şuurundan uzaklaştırdığı memleket dünyada çok az bulunur. Hattâ, şaşılacak bir olay olarak, zenginlik çoğaldıkça bizde kültür hareketlerinin gerilediği bile müşahede edilmiştir. Bu memleket, zengininden çok fakirine, tüccarından çok memuruna dayanıyor. İş adamı, burjuva sınıfı benci tutumuyla, başını kuma sokmuş devekuşu gibi, gözönündeki tehlikeleri bile göremiyecek durumda yaşıyor. Canı yanmayınca ve ateş bacayı sarmayınca, başını gömdüğü kumdan dışarı çıkarmayı bile düşünmüyor.

Varlıklı insanlarımız bu halde olmakta devam ederse, hem kendine ve hem de memlekete yazık olur. İmrendiğimiz ve ulaşmaya çalıştığımız medeniyet âlemi, bu sınıfın eseridir. Bu sınıf, toplumun bütün dâvalarında önderlik etmektedir. Bizde ise zengin adamın dâva anlayışı, mahkemede halledilir bir konu olmaktan henüz öteye geçememiştir. Türkiye'de işçinin, burjuvadan önce teşkilâtlanma ve memleket sorumluluğunu kavrama şuuruna varmaya çalışması, dikkatle izlenmesi gereken bir olaydır.

Durum böyle olduğu için biz, YARIN arkadaşımız gibi, Ortak Pazar karşısında sanayicilerimizin seslerini çıkarmamalarını hayra yormaktan ziyade, endişe verici bulmaktayız.

İDEOLOJİ

Memleketi Kimler idare ediyor?..

Ahmet Hamdi BAŞAR

SOSYALİSTLERİMİZ her zaman yazıyorlar; tertipledikleri propaganda toplantılqrında haykırıyorlar :

«Bu memleketi bir avuç toprak ve sermaye ağası sömürüyor. Demokrasiden evvel de, demokrasiden sonra da devlete hâkim olanlar bunlardır. Çok partili rejimde partiler, bunların elindedir. İstediklerini seçimlerde mebus yaptırırlar; Senatoya kendi adamlarını yollarlar. Parlâmento, Hükümet herşey bunlardan yanadır. Bu durum karşısında halka dayanan, çoğunluğa yararlı olan bir idare kurulamaz. Bu bir avuç adam sermaye ve toprak ağasını ve bunlarla birlikte özel mülkiyet rejimini tasfiye etmekten başka çaremiz yoktur.»

Çizilen bu tabloya göre Türkiye, bir taraftan tarımda feodal, endüstride de kapitalist bir devre yaşamaktadır. Toprak, bir azlığın elindedir ve köylü topraksız, esir gibi çalışmaktadır. Öte taraftan memleketin ekonomik gücü bir avuç sermaye ağasının eline geçmiştir. Şu halde Türkiyede öyle inkılâp olmalıdır ki, bununla hem 1789 Fransız Büyük İhtilâlindeki gibi feodal, hem de 1918 Rus İhtilâlinde olduğu gibi kapitalist rejim tasfiye edilmiş ve bu suretle sosyalist cemiyet kurulmuş olsun. Fakat, madem ki Türk cemiyeti fiilen toprak ve sermaye ağalarının elindedir ve madem ki demokrasi de olsa ve serbest seçim de yapılsa sonunda yine bunlar bu cemiyeti idare etmekte devam edeceklerdir; şu halde Garpte bir birini uzun asırlardan sonra takip etmiş iki tarihî devreyi bir anda kapatacak inkılâp bizde ,ancak bir ihtilâlle olabilecektir. İşte ihtilâlci sosyalist diyebileceğimiz aşırı sol kanadın özet olarak ideolojisi ve taktiki bundan ibarettir.

Öte taraftan yine sosyalistler arasında şu iddiada da bulunanlar vardır :

«Türkiye henüz kapitalist devreye girmemiştir. Şimdi ille bu devreyi atlayalım diye uğraşmaya, bin bir fedâkârlık karşılığı serbest iş adamını, sermayedarı yetiştirmeye hiç lüzum yoktur. Mademki bu sınıf henüz zayıftır; bunun yerine doğrudan doğruya devlet geçmeli ve bu suretle sosyalist rejim kurulmalıdır.

Birincilerle açık şekilde tezat halinde bulunan bu ikinci tip sosyalistler, çoğunluk halka dayanarak, böyle bir rejimi kurmanın mümkün olduğuna inanmakta ve demokrasiye ve seçim sistemine bağlı görünmektedir.

TÜRKİYE'nin tarımda feodal, endüstride kapitalist bir devre yaşadığı iddiası, realitelere karşı direnmenin tipik örneğidir. Çünkü Türkiyede ne bugün ve ne de tarihinin herhangi bir devrinde (çok nadir istisna teşkil eden bazı bölgemiz hariç) feodalite olmamıştır. Bizde daima

köylü, hür ve toprak sahibi olmak hakkına mâlikti. Şimdi de durum aynen böyledir.

Kapitalist devreye gelince, vakıa bağımsızlığımızı kazandıktan sonra böyle bir devreye girmeye başladık. Fakat hem henüz bu devrenin başlangıcındayız ve hem de bizde hâlâ ağır basan devlet kapitalizmidir. Türkiyeyi bir avuç sermaye ağası değil, devlet iktidarına elkoyan zümreler ve sınıflar idare ediyor. Bunlar ise şimdiye kadar olduğu gibi memur - kapıkuludur ve son zamanlarda bunlara partici denilen ve yine memur gibi gözü devlet kapısında olan yeni bir kapıkulu eklenmiştir.

Keşke Türkiye, sermayeci sınıfın, burjuvanın idaresi altına girmiş bir memleket olsaydı!... Bilindiği üzere Garpte derebeyi ve kapıkulu sınıflarından sonra burjuvanın iktidara hâkim olması, cemiyetin bir geri merhaleden bir ileri merhaleye atlamasını sağlamıştır. Hürriyet inkılâplarına burjuva önderlik etmiştir. Demokrasi rejimi bu sayede kurularak yaşamıştır. Bugünkü Garp medeniyeti burjuvanın eseridir. Sonra burjuvanın karşısına işçi sınıfı çıkmış, hürriyet haklarına ve demokratik rejime dayanarak mücadeleye başlamıştır. Şimdi iktidar sınıflar arasında paylaşılmaktadır.

Garpte asılzade (Feodal), sonra memur (Kapıkulu) sınıfı ve daha sonra da sermayeci (Burjuva) sınıfı merhale merhale iktidara hâkim oldu. Biz henüz bu merhalelerin ikincisinde, yâni Kapıkulu iktidarı devrindeyiz. Eğer memleket sermayeci sınıfın (Burjuvanın) elinde olsaydı böyle mi idare edilirdi? **Bugün kanunlar, nizamlar, gelenekler, tatbikat, idareyi kumandası altında bulunduran zihniyet hep sermayenin, teşebbüsün ve sermaye ile teşebbüs adamının aleyhinedir.** Bindiği dalı kesen insanların kafasına uygun bir idare sistemimiz var ve en hazin tarafı bunun düzelmesi için olsun burjuvamızda bir hareket, bir davranıştan eser yok. Özel teşebbüs ve sermayeye dayanan, demokratik ve sosyal bir rejimi kurma dâvası bile henüz burjuvamızın dâvası olamamıştır. Milyonluk teşebbüslere girişen, milyonlar toplamış ve kazanmış olan insanlarımızın hâlini hep görüyoruz. Bunların çoğu, hattâ bir marifet beyan ediyormuş gibi:

«— Benim politikaya aklım ermez; ben bu işlere karışmam», deyip kenara çekilen, fırsatlar peşinde koşup paracıklarını çoğaltmak ve korumaktan başka bir şey düşünmeyen kimselerdir. Sanayicilerimiz, tüccarımız çıkan kanunları bile adamakıllı takip etmeye, çıkmalarından önce ilgilenip sermaye ve teşebbüs hayatını baltalamayacak şekil almalarını sağlamaya lüzum görmiyorlar. Çok defa, aleyhlerine bir kanun çıktığını, bıçak kemiğe dayanıp tatbikat kendilerini zarura soktuğu zaman anlıyorlar ve o zaman, yalnız zarar görenler ya feryadı basıyor veya (bu zarardan şahsen nasıl kurtulurum veyahut ta, bu durumu kendime nasıl faydalı hale koyarım), diye çareler arıyor. Keşke bugün, sanayi ve yatırım politikasını hatta bencil menfaat duygusu altında etkilemeye çalışan bir burjuva sınıfımız olsaydı!... Bizde bu sınıfın, kanun zoru olmadan teşkilâtlanmaya bile niyeti ve kararı yoktur. Ticaret ve Sanayi Odalarına kanun, kayt mükellefiyeti koymasa ve birçok gelirler sağlamasa, odaların yaşamaları bile güçleşecek. Nitekim bu durumda olmayan İşveren Sendiklarımız son derece güçlükle kurulabilmekte ve ayakta durabilmesi için başlarında aydın ve idealist bir kadronun geçip onların geceli gündüzlü fedakârane çalışması gerekmektedir.

BU memleket, hâlâ kapıkulu sınıfının idaresi altındadır ve birçok problemlerimizi bir türlü çözememiş olmamızın başlıca sebebi de budur. Türkiye, iktisaden büsbütün geri memleketlerden sayılamaz. Birçok sahalarda modern fabrikalar kurduk ve modern işletmelere kavuştuk. Fakat devlet idaremiz geri bir Ortaçağ manzarası göstermektedir. Her şeyi devlet eliyle yapmaya ve bu bakımdan her şeyden önce en iyi devlet makinasını kurmaya mecbur olduğumuz hâlde, en kötü ve ibtidaî bir devlet idare anlayışımız ve modern gözüken yapısına rağmen iptidaî ve geri bir devlet idare makanizmamız var. Belki dünyanın başka hiç bir memleketinde bu derece masraflı, ağır işleyen, hattâ işledikçe zarar veren bir

devlet makinası artık kalmamıştır. Bunun sebebi, iktidarın hâlâ kapıkulu sınıfının elinde olmasıdır. Biz devletteki reformları da, sermaye menfaatına uygun bir idare düzeni kurulup işlemesini de kapıkulundan bekliyoruz. İnkılâplar, ihtilâller ve reformlar, henüz kapıkulu sınıfının dâvası hâlinde kaldığı ve iktisadî sınıflar birer emireri gibi hareket ettiği müddetçe Türkiye, ne kadar maddî eserler bakımından modernleşsin, geri bir memleket olmaktan kurtulamayacaktır.

İLERLEMEK, tekâmül etmek bir takım basamakları çıkabilmeye ve oralarda belirli süreler yaşamaya bağlıdır.

Garp medeniyeti dediğimiz düzen içinde, geniş anlamıyla, burjuvası teşekkül etmeden, teşkilâtlanarak memleket şuurunu duymadan kalkınmış, bu medeniyete katılmış bir tek millet yoktur. Kapitalist Cemiyetleri ilk kuruluş devrelerinde çok iyi incelemiş ve geleceği hakkında da bir takım ön yargılara varmış olan KARL MARKS, kurduğu fikir sistemini, toplumların bu kademe kademe yükseliş devrelerini yaşamaya mecbur oldukları hükmüne dayamıştır. Marks'ın bir kısım ön yargılarında yanılmış olması, sistemini oturttuğu temelin çürüklüğüne delil olamaz. O, burjuvanın iktidara hâkim olacağı bir devrede cemiyetin bütün istihsal gücünü tekeline alacağını; fakat bu düzenin doğuracağı ekonomik buhranlar ve demokratik gelişme sonunda, azınlık teşkil eden bu sınıfın tasfiye edilerek sosyalizmin kurulacağını iddia etmişti. Fakat hiç bir zaman burjuva devri yaşanmadan sosyalizm olabilir dememişti. Çünkü henüz idaresi kapıkulu elinde bulunan bir cemiyet, sosyalizm yapamaz. Bu sınıf, cemiyetin tarihî tekâmül basamaklarının gerisinde kalır ve ilerici olmak ehliyetinden daima yoksundur. Mesele ehliyetli memurları bulup iş başına getirmekle de çözülemez. Zaten bu sınıf iktidara hâkim iken, böyle bir şeyi gerçekleştirmek imkânı da yoktur. Serbest hayatta zekânın, ehliyetin, iş bilmenin ve nihayet rekabetin tesiri altında normal yollarla bir seleksiyon olur. İşlerin idaresini gittikçe daha ehliyetlilerin eline geçer. Böyle bir düzen içinde usuller, zihniyet ve gelenek tamamen başkadır. Her şey bu akışı kolaylaştırmaya yarayacaktır. Bu devreyi yaşayamamış, geleneğini kurmamış ve normal yollarla seleksiyonunu yapmamış olan toplumlarda, sosyalizm iktidara hâkim olan beceriksiz ve son derece geri kapıkulu sınıfına cemiyetine iktisadî gücünü teslim etmek demektir. Seleksiyon, ters yönde olur; gittikçe işler daha ehliyetsizlerin eline geçer. Kapıkulu, sınıf şuuru dolayısiyle, çalışana, iş yaratana karşı için için düşmanlık besler. Sosyalizm olunca, iktisadî hayatın idaresinde bu insanlara iş dahi vermez. Bir Vehbi Koç, devletçi bir rejimde iş bulamaz. Bir işletmenin başına getirilse bile, kısa zaman sonra atılır, gider.

Nitekim bugün özel sektörde büyük başarılar sağlayan, zengin olan insanlardan çoğu, vaktiyle devlet kapısında memurluk etmiş, fakat ya atılmış veya çekilmeye mecbur bırakılmış kimselerdir. Hayri Baran, henüz mektepte hoca iken emeli devlet deniz işletmelerinden birinin başına geçmekti. Bugün kendi sahasında göğsümüzü kabartacak başarılar sağlamış olan bu zata, devlet kapısı daima kapalı kalmıştı.

DEVLET idaremizin, bir avuç sermaye ve toprak ağası elinde olduğu demogojisi neden yapılıyor? Madem ki realite bunun aksini gösteriyor; neden gerçek dışı bir iddia sosyalistlerimizin sloganı olmuştur?

Bunu anlamak güç değildir:

Çünkü Türkiyede bugün teşebbüs ve sermaye sahipleri (geniş kavramıyla burjuva) iktidara hâkim değildir, ama, bu ileri sınıfımızın son senelerde dikkate değer bir gelişme kaydettiği de görülmektedir. Artık yavaş yavaş burjuvamız şuurlaşmakta, kuvvetlenmektedir. Kapıkulu tarihî tekâmül basamaklarında kendisinden ileri bir sosyal sınıfa iktidarı kaptırmak tehlikesini duymaktadır. Sonra, işçi sınıfının özel teşebbüs ve sermaye rejimine karşı olmadığı ve hattâ işverenle işçi arasında anlaşmaya dayanan barışçı bir sosyal düzene doğru kuvvetli bir eğilimin doğduğu da anlaşılmıştır. Bizde gözlerini devlet kapısına ve devlet nimetlerine dikmiş, çoğu tenbel, bir işe yaramaz insan-

lardan ibaret sosyalist eğilimli oldukça kabarık bir kütle vardır. Hattâ hiç işi olmadan, bir bohem hayatı geçiren, sakal bırakıp kahve kahve dolaşan, kolay şiir yazmak ve kolay resim yapmak için modern sanat taraftarlığı yapan bir sürü komünistimiz de olduğu bilinmektedir.

Devlet kapısında umduğunu bulamayan ve zenginlere karşı içten gelen bir düşmanlık duygusuna kendilerini kaptırmış olan münevverler de eksik değildir. İşte «Türkiye bir avuç sermaye ve toprak ağasının elindedir», diye çoğunluk halkı peşlerine takmak isteyenler, kapıkulu iktidarının devamı ve kuvvetlenmesi için çalışan bu insanlardır.

Bizim görüşümüz, Türkiyede şimdi kesin bir sınıf kavgasının başladığıdır. Fakat bu kavga sermayecilerle işçiler arasında değil, her ikisiyle kapıkulu arasındadır. Yahut, daha doğru bir deyimle, çalışan ve didinen insanları bir cepheyi, çalışmadan devlet kapısı sayesinde rahat kazanmak isteyenler karşı cepheyi teşkil etmişlerdir. Türkiye'nin mukadderatı bu iki cephe arasındaki çarpışmada kazanacak tarafa göre belli olacaktır. Tenbel, çalışmadan rahat yaşamak isteyenlerin bu mücadelede galip çıkması, milletimiz için bir felakettir.

Kapıkulu elinde sosyolizm!. Bunun mânası, karanlık bir Ortaçağa dönmek, henüz katılmaya çalıştığımız medeniyet kervanından ayrılmak demektir.

En Hayatî Dâvamız

BİR iş günü, İstanbulun caddelerinde, meydanlarında, arka sokaklarında bir dolaşmanızı isteriz. Onbinlerce çalışma çağında insan işsiz güçsüz dolaşmakta, meydanlarda ve kahve'erde toplanmakta, bomboş durmaktadır. Bu hal yalnız İstanbula mahsus değildir. Her şehrimiz, kasabamız, köyümüz bu haldedir. Hasat mevsiminde bile Konyaya gidiniz; sokakların, kahvelerin işsiz adam kalabalığıyla dolup taştığını görürsünüz.

Her karış toprağından altın fışkıran Adanada, devletimizin merkezi Ankarada, her yerde aynı manzara önünüze çıkar. Hattâ işçi bulamadıkları için sıkıntı çekilen yerlerde dahı, kasabanın, köyün kahvelerinde gece gündüz pinekleyen, kâğıt oynayan, laklak eden yüzlerce adamı vardır.

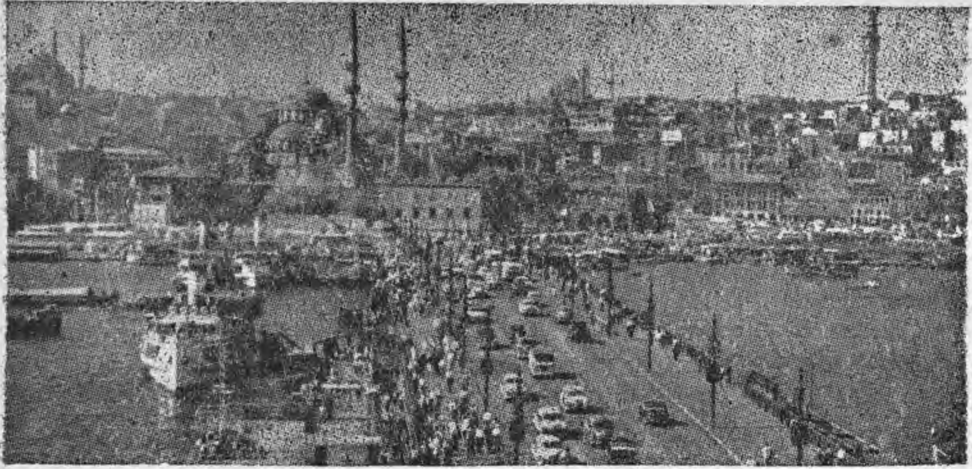
Garp dünyasının hiç bir yerinde böyle bir hal yoktur. Çalışamayacak kadar hasta, sakat, ihtiyar olanlar dışında iş zamanı boş adam bulmanız tesadüfe bağlıdır. Herkes çalışır ve çalışmayan adam kimsenin yüzüne bakamaz. Yalnız Garp değil birçok Şark memleketlerinde de durmadan çalışmak beşerî bir itiyat halini almıştır. Bu itiyat sayesinde kısır şartlar ve imkânlar altında bu memleketlerden sanayileşenler (meselâ Japonlar) şu çalışma güçlerinin üstünlüğünü yüzünden, bütün dünya pazarlarında her memleketle rekabet edebilmektedirler.

Türkiye, çalışma temposu bakımından, dünyada çok düşük seviyede olan memleketlerin belki başındadır. Millet olarak çalışmayı sevmiyoruz. Çalışırken önümüze ufak bir engel çıkınca, onu yenmek için daha çok çalışmak ve hamle yapmak yerine, çalışmaktan soğuyor ve işi bırakıyoruz. Yan gelip yatmak, rahata kavuşmak en büyük idealimizdir. Hayatımızı kısmak, mahrumiyetlere katlanmak, hattâ el avuç açmak bahasına da olsa, çalışmaktan hoşlanmıyoruz. Memurun gözü otuz senesini bitirip elli beş yaşında emekliye ayrılmak, iki daireli apartmandan birisinin kirasını emekli aylığına katarak, elli beşinden sonra yan gelip yatmaktır. İşçi, yaptığı işin kolay, zahmetsiz tarafını bulmaya çalışır ve bu yüzden kalitesi düşük, bozuk mal çıkarmaktan çekinmez. Başında gözcü olmazsa veya o da göz yumarsa hemen ağrı bir yükten kurtulurcasına işi bırakır veya yavaşlatır. Köylümüz ölmeleyecek kadar yaşamak için çalışır ve çok yerde kendisi yan gelip yatar ve karılarını çalıştırır.

Türkiyede işsiz ordusu çığ gibi büyümektedir. Bunu istatistiklerden öğrenmeye lüzum yok. Gözle apaçık görünecek haldedir. Hiç işi olmayan kahvelerde oyun oynayarak, sokaklarda dolaşarak, ötede beride pinekleyerek vakit öldürenleri her adımda her zaman görüyoruz. Çalışanların da çoğu randıman bakımından işsiz sayılabilecek haldedirler.

Sayın dostumuz Yusuf Ziya Ortaç «Türk milleti çok çalışkan ama, ne yapsın ki çalışabilecek iş bulamıyor,» diyor. Çalışmasını seven ve bilen insanlar olsaydık, şu yaşadığımız toprak üzerinde bir tek adamımız işsiz kalamazdı. Biz şimdiki nufusumuzla kadın erkek, çoluk çocuk, geceli gündüzlü çalışsak, yine yapılması mümkün olan ve gereken işleri bitiremeyiz. Biz çalışmaktan yılmayan insanlar olsaydık, ne yapar yapar, yollarını bulur, yeni işler icat eder, boş durmazdık. Fakat öyle değiliz; mutlaka önümüze birinin düşmesi, bize yolu ve usulünü göstermesi, hizmetine alıp bizi çalıştırması ve hattâ çalıştırmaya zorlaması lâzımdır. Dört, beş asırdan beri bu millet çok şeyini kaybetmiştir. Çalışan, iş yaratan, engin ve varlıklı insanlarını silip süpüren bir devir yaşadık. Şimdi bu devrin yaptığı baskılar yüzünden kaybettiğimiz çalışma itiyadını ve geleneğini başka yollardan sağlamak zorundayız. İşte Türkiyede devletin yapacağı en büyük iş budur.

Devletin istihdam dâvasını nasıl ele alması, politikalarına bu açıdan nasıl yön vermesi gerektiği üzerinde düşünürlerimizin, ilim adamlarımızın, pratik hayatta çalışan iş adamlarımız ve aydınlarımızın önemle durmaları, çıkar yol arayıp bulmaları en hayatî dâvamızdır.

Ortak Pazar ve Biz

Ankara'da yapılan bir törenle Ortak Pazar'a girdik. Bu son derece önemli hadise dolayısıyle mecmuamız bu sayısına özel bir kısım ilâve etti. Ortak Pazar hakkında yazı kurulumuzun görüşünü özetleyen bir önyazıdan sonra bu kısım, biri bu konuda yetkili bir devlet ve fikir adamımızın, diğeri de bir büyük iş adamımızın iki yazısı ve İşçi Sendikalarımız yöneticileriyele yaptığımız bir anketten teşekkül etmektedir.

Ricamız üzerine, aramızda birtakım fikir ayrılıkları olmasına rağmen, sayın Cemal Hüsnü Taray'ın bize değerli görüşlerini belirten bir yazı hazırlamak lütfunda bulunmasına teşekkür ederiz.

Sayın Vehbi Koç da Odalar Birliğinin yayın organı Türkiye İktisat Gazetesi'nde bu konu hakkında bir yazı yayınlamıştır. Bunu da okuyucularımızın dikkatle izleyeceklerine eminiz.

İşçi Sendikalarımız yöneticileriyle yaptığımız görüşmede Ortak Pazar ve Toplu Sözleşme konusunda işçilerimizin görüşleri özetlenmiştir. Türkiye İşçi Partisinin aleyhte bulunmasına rağmen, sendikacılarımız Ortak Pazar'a girmemizi tasvip etmektedirler. Bu suretle bu önemli konu üzerinde çeşitli görüşleri aksettirmeye çalışmış bulunuyoruz.

(Lütfen sayfayı çeviriniz)

Ortak Pazar

BİZİM için ayın en önemli olayı, Türkiye'nin Ortak Pazar Topluluğu Andlaşmasına resmen katılmış olmasdıır. 12 Eylül Perşembe günü Ankara'da imzalanan vesika ile memleketimiz, müştakil Avrupa siyasî topluluğunun bir çekirdeği olarak karşılanan Ortak Pazar anlaşmasına imza koymuşutr.

Bilindiği üzere, 1955 yılında Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Holânda ve Lüksemburg arasında gümrük birliği kurma hedefini güden bir prensip kararına varılmış ve bunun üzerine çalışmalara başlanarak 25 Mart 1957 de Roma'da sözü geçen altı devlet arasında Avrupa Ekonomik Topluluğu ve kısaca Ortak Pazar (OECD) diye anılan bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile konunun daha geniş bir portede ele alındığı ve iktisadî sahada bir işbirliğinin gerçekleşmesi sayesinde, ileride siyasî birliğin kurulacağı umudu belirdiği malûmdur.

Roma'da imzalanan anlaşmanın ikinci maddesinde, Avrupa Ekonomik Topluluğunun gayesi, bir ortak pazar kurularak, üye devletlerin müşterek bir ekonomi politikası gütmeleri ve ekonomik faaliyetlerini âhenkli şekilde geliştirmeleri şeklinde yer almıştır. Bu suretle üye devletler, anlaşmanın hedefi olan konularda millî hâkimiyet ve serbest karar verme ve yürütmeye yetkilerini daraltmaktadırlar.

Topluluğun başlıca hedefi, gümrük duvarlariyle parçalanmış, millî piyasa şartları içine gömülmeye doğru sürüklenmiş ve dış rekabet tesirlerine de mukavemetsiz hâle gelmeye yüz tutmuş olan Avrupa ekonomisini, içine düşmek tehlikesini gösterdiği çıkmazdan kurtarmak, bu ekonomiyi geliştirmeye yardım etmek ve üye memleketler arasında dengeli, devamlı bir büyüme hızı sağlamaktır.

Avrupa Birliği taraftarları altı devlet arasında Roma'da imzalanan anlaşma ile, ortak pazar tesisine karar verilmiş olmasından dolayı, dâvalarında çok desteklenmiş oldular. Çünkü, bu anlaşmanın varacağı hedef, gümrük birliğinden başlıyarak, iktisadî ve sosyal konularda birliğe gitmek ve en kısa zamanda da bu yollarla Avrupa devletleri arasında siyasî birliği kurmaktır.

Arkadaşımızın rüyası

«Ortak Pazara katılma kararına, solcu ve komünist ufak bir azınlık müstesna, itiraz eden hiçbir ses yükselmedi. Bazı memleketlerde, bazı sanayicilerin ve menfaat gruplarının karşı koyduğu, ihtirazî kayıtlar ileri sürdüğü böyle bir teşebbüs karşısında, Türk sanayicilerinden hiçbir itiraz sesi yükselmedi. Bu, gerçekten şâyânı dikkat bir olaydır. Menfaatlerini iyi bilen, istikbâli daima hesaplayıp çizen Türk müteşebbislerinin, bundan 20 - 25 sene sonra da kendi mâmûllerine dış âlemden gelen malların fiat rekabeti karşısında, hiçbir endişe duymamaları, gerçekten mânidar bir olaydır.»

Yarın (Haftalık Mecmua)
11 Eylül 1963, Sahife: 4.

Arkadaşımızın Ortak Pazar karşısında sanayicilerimizin hiç endişe duymadıkları için sustuklarını beyan etmesi, bir hüsnü kuruntudan ibarettir. Onlar, dış piyasa rekabetinden korkmadıkları için değil, böyle 20 - 25 sene sonra gelecek bir tehlikeye aldırış etmek şöyle dursun, burunlarının ucuna kadar gelip, kendilerine zarar verecek hâl almadan hiçbir tehlikeye aldırış etmemek huylarından dolayı susuyorlar.

A, aziz arkadaşımız; nerede bizde, sizin hayâlevinize soktuğunuz sanayici? Hayırlı rüyalar!...

Bir taraftan Rusya'nın kurduğu büyük blok, öbür taraftan Amerika'da ötedenberi mevcut olan Birleşik Devlet sistemi arasında, küçük ve duvarlarla birbirinden ayrılmış hür Avrupa devletlerinin birleşerek tek blok kurmaları, aklın gösterdiği en uygun yoldur. Fakat birçok sebepler dolayısiyle bu fikir, utopi olmaktan öteye gidememekteydi. Avrupa Ekonomik Topluluğu, bu yolda atılmış müsbet bir adım olarak önem kazanmaktadır.

Zaten bizim bu anlaşmaya, şimdilik, sembolik bir mahiyet taşır gibi gözüken, katılmamızın bize sağladığı en büyük kazanç, bir Avrupa devleti olarak bu camia arasına girmiş olmamızdır. Yoksa, Ortak Pazar'ın aynı ekonomik bünyeli memleketler arasında hemen başlıyacak olan gümrük indirimlerine ve anlaşmanın diğer mükellefiyetlerine bizim de katılabilmemiz için, belki 20 - 22 senelik uzun bir zamanın geçmesi gerekecektir. Bu zaman zarfında Türkiye, beş senelik bir hazırlık döneminden sonra, geçiş dönemine girecek ve onbeş seneden aşağı olmıyacak bu devreyi atlayarak, diğer üye devletler gibi anlaşmaya tam olarak girmiş sayılacaktır.

Bununla beraber, imzaladığımız bu anlaşma ile, üye Avrupa devletleriyle alışverişimizin, bilhassa ihracatımızın gelişeceği ve onbeş yıllık kalkınma plânımızda çeşitli yardımlara kavuşacağımız umulmaktadır.

Aramızda, Ortak Pazar'a girmemize sevinenler olduğu kadar, bunu, ekonomisi zayıf bir memleket olduğumuz için, zararlı bulanlar da vardır. Çeşitli görüşler birbiriyle çarpışmış ve elde edeceğimiz sonuçlar hep tahminlere dayandığından, kamu oyunda olumlu ve kesin bir karara varılamamıştır. Doğrusunu söylemek gerekirse, anlaşmanın Ankara'da törenle imzalandığı 12 Eylül günü İstanbul'un her yerinde bayraklar asılarak neden bayram yapıldığını birçok kimse anlamamış, anlıyanlar da bu işin ne olduğunu kavrıyamamıştır.

Bizim için son derece hayatî bir önem taşımasına rağmen, fazla teknik özellikleri olan, birçok araştırmalardan ve aradan zaman geçerek bir miktar tecrübe geçirdikten sonra, kesin bir kanaate varılması mümkün bulunan bu konu üzerinde kamu oyu önünde gerekli ilgi henüz doğmuş değildir. Halbuki, yalnız ekonomimizi değil, birçok bakımlardan tutumumuzu ve zihniyetimizi topyekûn değiştirmeye ve Ortak Pazar üye memleketlerine hızla yaklaşmaya bizi zorlayan bir anlaşma imzalamış bulunduğumuzu düşünürsek, bu ilgiyi bir an evvel yaratmaya mecbur olduğumuzu anlarız.

İktisadî siyasî ve sosyal bütün meselelerimizde kararlarımıza ve hareketlerimize ışık verecek yeni bir yol açılmıştır. Bu yolda yürümeyi başarabilirsek, belki umulan zamanda olmasa bile, ergeç bir Avrupa memleketi olarak Türkiye, Ortak Pazar'a fiilen girmiş olacaktır. Aksi takdirde, hazırlık ve geçiş devrelerini bile tamamlıyamıyarak, bu topluluğa girme aleyhinde bulunanların sözlerini fiilen doğrulamaktan başka birşey yapmış olmıyacağımızdan endişe edebiliriz.

BİR FİKRE İNANMAK

Dört aydın birleşerek bir imanın adamı olamıyorlar. Vâkıa dört değil, dörbin değil, dörtyüzbin kişi birleşiyor: Partiler, Odalar, Sendikalar, Dernekler kuruyorlar. Fakat bu büyük kalabalığın içinde dört insanın mânâ plânında, iman yolunda birleşerek bir tek insan haline gelmesi olmuyor. Çünkü topluluklarımızın hamuru ya maddî veya hissîdir, menfaatlerimiz veya sempatilerimiz bizi birleştiriyor. Bu sayede yığınlar olur, fakat birleşemez. Asıl insanları birleştiren kuvvet bir fikre inanmaları ve bunun açtığı yolda ilahî bir vecd ile yürüyecek hale gelmeleridir.

Ortak Pazar ve Biz

Cemal Hüsnü TARAY

ORTAK Pazar; akıl, irfan ve çalışma güçleri birbirlerinden pek farklı olmayanların toplumudur. Her üye bu topluluğa, aşağı yukarı irfanda, ekonomide eşit paylarla katılmışlardır. Kimse, kimsenin minneti altında değildir.

Biz, vakitsiz sevindiriliyoruz. Ortak Pazar'a kabul edildik. Kendilerine biraz olsun yetişebilmemiz için, bize beş senelik çalışma müddeti verildi. Bu müddette ekonomimize çeki - düzen veremezsek, daha üç sene bekliyeceğiz. Sekiz sene sürecek stajımızda, yine ehliyetimizi ortaya koyamazsak, Müşterek Pazar'ın geçiş devresine, tabiatiyle yalnız bu devreye atlıyabilmemiz için başka tedbirlerin düşünüleceğini üye devletler bize vaadetmek âlicenaplığını gösteriyorlar.

Yunanistan'ı daha fazla itimada lâyık gördüler. Ona, bu kadar uzun bir staj müddeti vermek lüzumunu duymadılar. O, son 25 senede politikacıların rejim ninnileri ile avutulmamıştı. Girdiği, çektiği bütün sıkıntılara rağmen, yaralarını sardı; Avrupa Topluluğuna irfanıyla olduğu gibi, ekonomisiyle de katılmaya başladı. Ortak Pazar devletlerinin Yunanistan'la aramızdaki farkı görme ve bulmada tamamen haklı olduklarını teslim etmek lâzımdır. Biz, 1938 de Balkanların ve Yakın Şark'ın önünde gelen devleti tanımıyorduk. Son 25 senede işte bu hallere düştük (1).

(1) **Barış Dünyası'nun notu :**

1938 de Balkanların ve Yakın Şark'ın önünde gelen bir devleti olmamıza rağmen, o tarihlerde bir Ortak Pazar kurulmuş ve biz de ona katılmış olsaydık, bugün Yunanistan'la aramızda yapılan farklı muameleye yine lüzum duyulabilirdi. Çünkü bu fark, her iki devlet arasındaki siyasî prestiş ayrılığından değil, ekonomi güçlerinin ayrılığından doğmaktadır ve 1938 de de bu fark, aynı ölçüde mevcuttu.

ORTAK Pazar'ın geçiş devresine girebilmeye çabalamamızı isteyen altı devletin istihsal kudreti 174 milyar dolardır. Bunu Kennedy söylüyor. Biz, bunlarla boy ölçüşmeye gideceğiz. Ortak Pazar'ın hedefi, üye devletler hudutları içinde pasaporta, menşeine bakılmaksızın, insanın ve çalışma gücünün, malların, sermayenin tamamen serbest dolaşması ve yerleşmesidir.

Biz de bu memlekette, ister sanayide, ister tarımda çalışanlarımıza, insanlık haysiyetine yakışan kazancı sağlıyacak bir ekonomi ortamı, düzeni yaratmak mecburiyetindeyiz. Ekonomik ve siyasî hudutların genişlemesi, insan gücünü istihsalde esas âmil tanıyanlarca, emek tesanüdü zaferinin en kuvvetli garantisidir. Onlar, şu veya bu gruba iltihakı müdafaa edebilirler. Ancak otarşi, sosyal adaletle bağdaşamaz. Böyle bir ekonomi, emeği söndürür ve yalnız imtiyazlı ithalât sanayici ve ihracat monopolcularını zenginleştirir.

★

BİZ, staj devresini geçirirken ortaklarımız, toplanmış kuvvetleriyle çok daha uzun yollar aşacaklar. Bu ayrılıkları, gerilikleri kapatmak için, bilgili insan gücünün üstünde koşmamız lâzım. Bütün ekonomimizi, sosyal bünyemizi, olgun bir operatör cesaretiyle, hakikî bilgiden kuvvet alan kavrayışlı bir iktisatçı ve sosyoloğ görüşüyle inceleyip, kararlarımızı tatbik etmek zamanı gelmiştir bile...

Erozyon tehlikesini ortadan kaldırarak, Türkiyemizi bilgili çalışma ve azamî randımanla Atatürk'ün hayâllediği 50 milyon Türk'ü rahat rahat doyuracak bir tarım, bir hayvancılık, bir sebze ve meyvecilik memleketi yapmak lâzım. Önümüzdeki insanlık haysiyeti çağında, bilgili emek nerede kullanılırsa kullanılsın, aynı kıymeti haiz olacaktır. İstihsalinin yüzde 35 ini dışarıya gönderen tarım ve tarımlı-

sanayi memleketi Hollanda'da işçinin ve halkın hayat seviyesi, komşularınınkinden hiç de aşağı değildir.

Bütün istihsal ve ihracat maddelerimizi rasyonel şekilde ıslah ve arttırma yollarını bulmak, bugünkü ilim ve sanat devrinde pek kolaydır. Sanayimizin, serbest rekabetle yaşama imkânı olmayanlarından vazgeçeceğimize, memleketin vatandaş gücünün hususî şartlarıyla yaşayabilecek sanayi ve bilhassa ihracat sanayimizi kuvvetlendirme ve kurma çarelerini arayacağız.

Sanayimiz esasen yanlış esaslarla, politika nüfuzcularını tatmin için kuruldu. "Döviz tasarruf etmek" hülyası arkasında koşturulduk ve ekonomimizi bu yüzden altüst ettik. Çıkar arayan politikacılar, "döviz tasarrufu"nu bayrak yaptılar.

İhracat maddelerimizi, niceliği (kemmiyet)ve bilhassa niteliği (keyfiyet) ile arttırmak, ihracat sanayiini teşvik etmekle dövizlerimizi arttırır, ticaret açığımızı kapatmaya çalışabilirdik. Bu yüzden artacak satın alma kudretleriyle de, çok fedakârlığa katlanmaksızın, ithal sanayiinden bir kısmı da normal olarak kendiliğinden kurulmuş olurdu.

Bunun üzerine, politika nüfuzcularına ithalâtı önleyecek sanayiin kurulması için imtiyazlar vermeğe, gümrük himayelerini kabul etmeğe gittik. Bunları da usulüyle yapmadık. İmtiyazların, gümrük himayelerinin nihayet rekabeti karşılayabilecek bir hazırlık devresi için tatbik edildiğini gözden kaçırdık. Kurulan fabrikaların, muayyen merhalelerde gümrük himayelerini yavaş yavaş kısarak, kendilerini sağlam mâmûller çıkarmaya, bunları dürüst fiatlarla satmaya, işçilere sosyal adalet dahilinde ücret vermeye, memleket dışında aynı işleri yapanlar seviyesinde normal ve rasyonel çalışmaya alıştıramadık, zorlayamadık. Bunlar, sermayelerine dayanarak, tekel kesildiler.

Resmî sektörde çalışan sanayi müesseseleri de, hususî sektördekilerden farklı değildir. Bunlar, fazla olarak, kırtasiye ve formalite yükü altına da girmişlerdir. Bu işlerde asıl ezilenler, müstehliklerdir.

Kullandığımız elektrik ampulleri, bunun her günkü misali. Muntazam fasılalarla fiatları arttırılan bu içerde yapılmış ampulleri, ithat ampulleri gibi iki sene yerine, şimdi her iki ayda bir değiştirmek zorundayız. İnşaatta, sıhhî tesislerde, günlük ihtiyaçlarımızda kullandığımız iç mâmûller çürük çarık olmasalar da, daima kusurlu ve dayanıksızdırlar. Vatandaşların vasıtalı vergileriyle zenginlenen bu sanayi müesseselerini, fiatı, yapışı ve ücretleriyle kontrol altına almak, devletin hem hakkı, hem vazifesiydi. Hemen hepsi başıboş bırakıldı.

Her müstehlikin gümrük himayesi adı altında verdiği vergiler, sağlam ile çürük arasındaki farklar, kısılmış işçi ücretleri, muayyen ellerde milyonlara vararak toplandı. Bu milyonlar ve milyonerler, Türkiyemizde adam başına azamî olarak hesap edilen senelik 1600 lira gibi, en iptidaî ihtiyaçları karşılamıyacak gelirden dahi, milyonlarca vatandaşın mahrum edilmeleriyle vücut bulmuş oldu. Müstehlikin satın alma gücü azaldıkça azaldı. Medenî milletlerin ekonomilerine asıl destek olan iç ticaret sahası, vatandaşlar arasındaki mübadele hacmi gittikçe daraldı. Gûya tasarruf edilen döviz, toplumumuza değil, yalnız bu müesseselerin sahiplerine yaradı. Ticaret açığımız kapanmadı. Paramız istikrar bulmadı. Böylece, az çalışma, kolay yoldan vatandaşları sömürme ve bol kazanma devri açıldı. Gittikçe daralan iş sahasında bunalmaya başlayan Türkiye ekonomisini, Demokrat Parti idaresi, bir taraftan dışardan aldığı yardım ve borçları çakıl taşı gibi sarfederek, diğer taraftan enflâsyonla pompalamaya çalıştı. Mahallelerde yaratılan milyonerler güldü. Fakat umumî ekonomimiz pompadan sonra daha fazla büzüldü.

Yine insafla teslim edelim ki, bu enflâsyon serpintisiyle yapılan bütün vaadlere rağmen, 600 senedir ihmâl edilmiş köylerimiz, ceplerinde biraz para, evlerinde daha fazla şeker, bazı köylerinde su, köprü, yol gördüler. Çoğalan ve ucuzlayan nakil vasıtalariyle onlar da yerlerinden kıpırdadılar. Köylerimiz, bunun şükran borcunu unutmuyorlar. Bu kadar az nimete dahi gösterilen bağlanışı, Türk devletinin dayandığı temelin ne kadar sağlam, ne kadar itimada lâyık olduğunu gösterir. Ekonomimizin düzelmesi için nereden işe başlamak

lâzımgeldiğini, bu belirtiler önünde bile, hâlâ kavrayamamış kafalar vardır.

★

İNANILACAK ecnebi yayınlarına göre, dışardan Konsorsiyum ve Ortak Pazar kanallariyle alacağımız yardımların yekûnu, dış borçlarımızın taksitleriyle ticaret açığımızı bile karşılayamıyor. Hakikati, olduğu gibi milletimize açıklayalım. Bu milletin enerjisi, bulunmaz hazinedir. Yine ona başvuralım. Onu coşturacak sırları, Atatürk gibi, bulmaya çalışalım. Kalkınmamız için hayâle kapılmıyarak, elimizdeki bu tek, fakat kullanılması bilindiği vakit, en âciz zannedildiği zamanda dahi, ne kadar randımanlı, ne kadar feyizli olduğu dünyaca görülmüş, vasıtaya müracaat edelim. Dâvamızı, İstiklâl Mücadelesinde ve Lozan Muahedesi ferdasında olduğu gibi, yalnız Türk milletinin aklı, çalışma gücü ve bu gücün rasyonel teşkilât ve seferberliği ile başarmak mecburiyetindeyiz.

★

HEDEFİMİZ, yalnız toplu olarak istihsali arttırmak değil, aynı zamanda bu istihsalden elde edilecek kıymetlerin bütün vatandaş kitlesi arasında adaletle dağılması; emeğin, millî gelirin hakikî artışında âmil olacak şekilde kullanılması ve her vatandaşa senelik gelirinin artışı olacaktır.

Malî ıslahatta da hedef, her sene, nazarî değil, hakikî olarak tâyin edilecek asgarî geçim ve barınma haddinin vergiden dışarı bırakılması ve vasıtalı vergilerin de asgarî geçim ve barınmada kullanılması zarurî olmayan mal ve eşya üzerinden alınmasıdır. Herkes, kudreti nisbetinde, memleket külfetlerine iştirak etmeye alışmalıdır. Bu külfet taksimindeki açık adaletsizliğe karşı duyulan iç isyanları dindirmemiz lâzım. Vatandaşların hepsini rahat alıcı yapmak, kalkınmanın başında gelir.

★

BÜTÜN ıslahat tedbirlerinin başı ve esası, insan gücü, kafa ve dimağ kuvveti olacaktır. İnsan kıymetini ve gücünü israf ve hattâ katleden memleketlerin başında biz geliriz.

Kalkınma Plânının normal yatırımlarıyla Ortak Pazar devletleri ekonomisine erişmemiz değil, yaklaşmamız bile imkânsızdır. Kalkınma Plânının en büyük boşluğu, yatırımlar için hiç olmazsa ilk devresinde, memlekette mevcut insan gücünü, insan kafasını esas almamış olmasıdır. Evvelâ bu kuvvetlerin tasnifini yapmak, bunlardan azamî randıman almak için gereken düzeni kurmak ve bunları esas alarak yatırımlara başlamak lâzımdır.

Katlettiğimiz çalışma kuvvetlerinin ilk akla gelenlerini gözden geçirerek, beraber hüzünlenelim :

7400 yüksek okul mezunu olgun kişiler, Eminsu adı altında memlekette âtıl bırakılmıştır. Muhtelif kurslardan geçirilerek, bunlardan çok güzel istifade edilirdi. Bizde her mıntıkanın, her köyün derdi ayrıdır. Gönderilecek montörler, mahallerinde çalışmayanlara iş sahası bulabilirler. Orta sanatlarda, büyük işlerde kullanabileceğimiz vasıflı işçilerimizden onbinlercesi, yine düzenlemedeki beceriksizliğimizden dolayı, memleketi terkettiler.

Yurda giren binlerce nakil vasıtası, üç milyona varan radyolar için tamirci yetiştirecek gece kursları bile açamadık. Turizm işine, ilk turizm memleketi olan İsviçre'de, turistleri gittikçe artan Yunanistan'da kumarhane olmadığı halde, biz, otelci ve garson okulları açmadan, Yeniköy'de kumarhane açmakla işe başlıyoruz. Maryesera dersini unuttuk. Buraya ecnebiler, Avrupa'daki kumarhaneleri bırakarak kumar oynamağa gelmezler. Burada, yine Türkler oynıyacaklardır.

Elektrik ustaları yetiştirmediğimiz için, Türkiye'deki hemen bütün elektrik tesisleri hatalıdır. Her dakika ufak ârızalar, büyük tehlikeler doğurabilir.

★

İHMÂL ettiğimiz insan kudretlerini de görelim :

Kalkınma Plânlarımızda ordumuzun yardımı, üniversite gençlerimizin boş tatil zamanlarının değerlendirilmesi gibi konular hiç yer almamıştır.

Kıymetleri de yerlerinde kullanamadık ve onları öldürmeğe alıştırıyoruz. Devlet işlerinin kilit yerlerini, ancak kendimizce

bilinen bir ölçü ile, kader ve talihlerini bize bağladıklarına ve her şeylerini bizden beklediklerine inandıklarımıza saklıyoruz. Meselâ, milletlerarası bir fizik âlimi veya üniversitemizin bir profesörü olmaya namzet bir adamımızı, keyfimiz istediği için, bodur bir bankacı yapıyoruz. Memleketin malî ve ekonomik sahasında nâzım ve rehber olması maksadiyle ve bin güçlük ve zahmetle kurduğumuz millî bankayı, bu sebeple köşebaşı sarraflığına indirdik.

Bütün devlet müesseseleri, mesai saatleri dışında dershane olarak kullanılabilir. Öğretmen bile tâyin etmeksizin, herhangi birşey bilenin, bulundukları yerlerde bunu, bilmeyenlere öğretmelerine imkân verilmesi umumî kültürümüzü yükseltir. Normal yollardan gitmekle, cılız tedbirlere başvurmakla staj süremizi başarıyla bitirmemize imkân yoktur. Bilgiye, hünere ve kafaya kıymet vereceğiz ve emeği bu sayede değerlendireceğiz. Her türlü iptidaî maddelerden yoksun ve arazisinin dörtte üçü dağlık olan İsviçre'nin yalnız iç ticareti, yâni vatandaşları arasındaki mübadele hacmi, bazı büyük devletlerin umumî ticaret hacimlerini dahi aşmaktadır. Bu memleket, çok az miktardaki iptidaî maddeye büyük ölçüde bilgisini ve hünerli emeğini katmak sayesinde, istihsalinin yüzde 22 sini ihraç ediyor.

★

KALKINMAMIZDAKİ bu cılız dış yardımlar, içerdeki muvaffakiyetsizliğimizi ne örtmeye ve ne de telâfi etmeye yetmez. Durumumuzu olduğu gibi görmek ve göstermek, tutacağımız en doğru yol olsa gerektir. Marşal Plânının ilk konferansında, "altın stoklarımız var, dış ticaret açığımız yoktur" iddiamızla, İsviçre, İsveç gibi devletlerle bir tutularak, geniş dış yardımlardan yoksun bırakıldık.

Ortak Pazar anlaşmasının imza merasimine üye devletler Hariciye Vekillerinin ve Topluluk Başkanının gelmesini normal karşılamak ve bundan, olağanüstü mânâ çıkartmamak daha olgunluk eseridir. Ankara'ya gelen aynı heyet, Atina'daki imza merasiminde de bulunmuştur. Bu anlaşma ile Avrupalı olduğumuzu söylemek de yakışıksız olmaktadır. Biz, Atatürk devrimleriyle Avrupalı olduk ve bundan dolayı da Ortak Pazar'a üye olarak girmek hakkını kazandık. Bereket versin ki, Ankara'daki imza merasiminde Avrupalı otoriteler olayı böyle mânâlandırarak, tarihî hakikati belirttiler. Başkan Hollanda Hariciye Nâzırı, Alman delegesi, "Sizin, Atatürk yolunda yürüdüğünüze emin olduğumuz için, ekonominize yardım edeceğiz," dediler.

Gümrük ve siyasî birleşme, Avrupa'da ilk defa olmamıştır. Bunu çok daha ağır şartlar altında Fransa ile, o vakitler dünyanın en kuvvetli devletlerinden biri olan Avusturya'nın muhalefetine rağmen, Alman Konfederasyonuna dahil müstakil ve gümrüklü devletlerin birleşmesiyle gerçekleştiği malûmdur. Milliyetçi iktisat doktrini ortaya atmış Frederic Lizst'in yayınları ve çabalamaları sayesinde bu birleşme 1833 ile 1867 arasında gerçekleşmiştir.

★

DÜNYA önündeki durumumuzu olduğu gibi görmemize yardım için, aşağıdaki tafsilâtı da vereyim:

Ortak Pazar devletleri, bizim staj müddetimizde ihracatımızı kolaylaştırmak için bazı ürünlerimizde bize kontenjanlar kaul ettiler. Ancak Yunanistan'a bizden fazla olarak, pamuk ve narenciye kontenjanları da verilmiştir. Ayrıca Yunanistan, Müşterek Pazar memleketlerinin birbirlerine yaptıkları gümrük indiriminden de istifade edecektir. Burada, Yunanistan'a bir taş atmak aklımdan geçmez. Bilâkis, komşumuzu, başarısından dolayı takdir ederim. Ben, esasen müşterek mahsullerimiz için, dünya pazarları karşısında Yunanistan'la rakip olmıyacağımız fikrinde-

yim. Bilâkis, bu mahsullerin yetiştirilmesi, satılması için ortak bir anlaşma yapılmasının, her iki tarafa faydalı olacağı kanısındayım.

Şimdi bir de, Avrupa Yatırım Bankasının bize açacağı kredi için kabul ettiğimiz şartlardan birkaç tanesini görelim:

1 — Türk ekonomisinin gelişmesine yardım edecek teşebbüslere ait devlet ve hususî sektör plânları tetkik edilmek üzere Bankaya verilecektir.

2 — Banka, kabul edeceği plânlar için doğrudan doğruya münakasa açabilir ve teklif isteyebilir. Bu münakasa ve tekliflere Türk ve Ortak Pazar devletleri vatandaşları eşit şartlarla katılabilirler.

3 — Banka, açacağı kredilerin mahallerinde, rasyonel şekilde sarfedilmesini gözetleme hakkına maliktir.

4 — Bankanın hususî sektöre açacağı kredileri Türk Devleti garanti edecektir.

5 — Bu suretle açılan kredileri alâkalılar lüzum görürlerse döviz olarak kullanabileceklerdir.

Bu şartlar, Türkiye'ye mahsustur. Evet, doğru düşünüyorsunuz, 1938 Türkiyesi bu şartları kabul etmezdi ve zannederim, bu gibi şeyler de kendisine teklif edilemezdi (1).

Bugün içinde bulunduğumuz durum ve tutumumuz gözönüne alınırsa, Bankayı, bu şartları ileri sürmekte haklı görmemek insafsızlık olur. Temennimiz, açıkça durumumuzu millete bildirmemiz ve eşit şartlarla yürümesi gereken bir milletlerarası anlaşmaya, ancak bu hâlimizi değiştirerek katılabileceğimizi milletimize anlatmak ve bütün enerji ve kaynaklarımızı son haddine kadar harekete getirmeğe çalışmaktır.

---

(1) Barış Dünyası'nun notu:

Avrupa Kalkınma Bankası'nın bize özel şartlar yüklemesinin sebebi, 1938 den bu yana itibardan düşmemiz değil, ekonomimizi kuvvetlendirmemiş olmamızdandır. Şimdi ile 1938 arasında bu bakımdan bir fark olmadığı kanısındayız.

ORTAK PAZARA Girmemizin Faydaları

Vehbi KOÇ

UZUN zamandan beri Ortak Pazar temsilcileriyle Brüksel'de devam eden konuşmalar bir neticeye bağlandı ve 12 Eylül 1963 Perşembe günü Ortak Pazar devletleri temsilcileriyle Türkiye arasında bir andlaşma imza edildi.

Fransa, Batı Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg devletleri arasında tesis edilmiş olan Ortak Pazar, o zaman tahmin edilebilenden dört küsur senelik kısa bir zaman zarfında çok daha fazla gelişmiş, üye memleketlerdeki sanayi, birbirinden geri kalmamak gayesiyle büyük bir mesai sarfetmiş, eskisinden daha fazla çalışarak, fiat ve kalite bakımından piyasaları tutmağa muvaffak olmuştur.

Ortak Pazar'a katılamıyan İngiltere'nin liderliği altında, "Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi" namiyle teşekkül eden İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya, İsviçre ve Portekiz'in katıldıkları bir grup daha vardır. Fakat kanaatimce, bu grup da Ortak Pazar'a katılacak ve Avrupa Birliği Ortak Pazar etrafında teşekkül edecektir.

Ortak Pazar'ın çok mühim ilerlemeler kaydettiğini gören Birleşik Amerika da, piyasalarını kaybetmemek için, Avrupa'ya ve dünyanın muhtelif memleketlerine yatırımlar yapmaya büyük bir ehemmiyet atfetmek ihtiyacını duymuştur.

Ortak Pazar'la Türkiyemizin evvelâ nişanlanıp, arkasından tamamen Birliğe dahil olmasına karar verilmiş olması, iktisadî ve politik bakımlardan son derece mühim bir hâdisedir ve Ortak Pazar memleketlerinin bizi, kendilerinden addettiklerinin iyi bir delilidir.

Yapılan anlaşmaya göre, şimdilik Ortay Üye olarak giriyoruz. Ortak Pazar bize, anlaşmanın ilk senelerinde tütün, incir, üzüm ve fındık gibi kıymetli ihraç maddelerimizin üye memleketlere müsait şartlarla girmesine müsaade etmiş bulunmaktadır.

Ortak Pazar'la aramızda tesis edilecek Gümrük Birliği'nin plânının tesbiti ve tatbikine başlanması için beş senelik bir devre derpiş edilmiştir. Bu devre icabederse dört sene daha uzatılabilecektir. Bu müddetler zarfında aklımızı başımıza toplayıp kendimize güvenecek bir hâle gelmemiz lâzımdır. Bunun için de, bugünkü genç sanayimizin ayakta durması ve yeni sanayilerin kurulabilmesini teminen döviz açığımızı sür'atle kapatmamız icabeder. İstediği ham maddeleri en iyi şekilde ve en ucuz yerlerden, vaktinde ve zamanında tedarik edemiyen bir sanayi, rantabl çalışamaz ve rakipleri karşısında ezilir, gider. Bunun için de döviz ihtiyacımız vardır. Bunu temin maksadiyle:

a) Mevcut sanayie, ihracat yapabilmesini sağlamak için, hiç çekinmeden azamî kolaylıklar gösterilmelidir.

b) İhracat gayesiyle kurulacak sanayie her türlü fedakârlık yapılmalıdır.

c) On seneden beri devam eden turizm dâvasının bir kül halinde ele alınması, diğer memleketlerin gittikleri yoldan giderek, onların kabul ettikleri kanunlara mümasil kanunlar çıkarılması lâzımdır.

d) Ziraatimizin daha randımanlı, daha verimli bir hâle gelmesi için, esaslı tedbirlerin alınması gerekir.

Ortak Pazar memleketlerinde sermaye, mesai ve mal mübadelesi hiçbir kayıt ve şarta tâbi olmadığına göre, bu pazara tam ortak olacağımız gözönünde bulundurularak, geceli gündüzlü çalışıp kuracağımız sanayii, o memleketlere satabilecek tarzda hazırlamamız icabediyor.

Mevcut sanayimizin, Ortak Pazar sanayii karşısında boy ölçüşebilmeleri için, imalâtın gerek kalite ve gerek fiat bakımından aynı ayarda olması şarttır. Bu sağlanabildiği takdirde, aynı zamanda halkımızın ihtiyaçları da en iyi şartlarla temin edilmiş olacaktır.

Bu anlaşma imza edildikten sonra Ortak Pazar memleketlerinin açacakları krediler ve o memleketlerdeki müteşebbislerin iştirakleri sayesinde yurdumuzda, bilhassa ihracatı arttıracak ve turizmi teşvik edecek birtakım sanayiin kurulacağına inanıyorum.

Türkiye'nin tarihinde çok mühim olan bu anlaşmada muvaffak olabilmemiz için, milletçe, devletçe elele verip, kırtasiyeciliği bir tarafa bırakarak sür'atli kararlar almamız ve bir dakika bile kaybetmeden çalışmamız şarttır. Esasen memleketin tek kurtuluş yolu da, iktisadî kalkınmamızın gerçekleşmesine bağlıdır. Ortak Pazar'a girmemizin bu mevzuda kamçılayıcı bir rol oynıyacağı şüphesizdir.

TOPLU SÖZLEŞME VE ORTAK PAZAR

Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu, işçi isteklerini artıracak ve mamûl eşya fiatlarını yükseltecek bir durum yaratacağını, halbukî Ortak Pazara girdiğimiz için ne yapıp yapıp maliyetleri düşürmek gerektiğini söyliyenler, ortada bu iki olay arasında bir çelişme buluyorlar.
Öte taraftan İşçi Partisi Ortak Pazara karşı olduğunu liderinin verdiği demeçle ortaya koymuştur. Bütün bu olaylar karşısında ilk önce İşçi Sendikalarımızın yöneticileriyle görüşerek onların fikirlerini öğrenmek istedik. Aşağıdaki yazı bu maksatla yapılmış bir anketin özetidir. Gelecek sayımızda aynı konu üzerinde işveren sendikalarımız yöneticilerinin de görüşlerini, okuyucularımıza aksettirmeye çalışacağız.

Röportajı yapan: YÜKSEL ÜSTÜNDAĞ

İŞÇİ Sendikalarımızın belli başlı yöneticileri ile görüştükten sonra, içimin hayli ferahladığını belirtmekle yazıma başlıyacağım.

Görüştüğüm sendika yöneticileri, Toplu Sözleşme ve Ortak Pazar konularında olumlu görüşlerini belirtirlerken, karşımda yalnız bu konularla değil, çeşitli memleket meseleleri ile yakından ilgili, heyecanlı kimseler bulunduğunu anladım.

Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu işçiyi şımartacak, durmadan ücretlere zam ve diğer isteklerle iş hayatımızı aksatacak diye havamıza kara bulutlar yığan bazı çevreler, Türk işçi sendikalarını yöneten bu kimselerle benim gibi tanışmış ve konuşmuş olsalardı, herhalde kötümserliklerini hayli azaltırlardı.

Ortak Pazar konusunda ise sendikacılarımızın, Türkiye İşçi Partisi gibi düşünmediklerini, tersine, Ortak Pazara katılmamızı çok olumlu karşıladıklarını ben de sevinerek belirteceğim.

Şimdi sözü, kendileriyle görüştüğüm sendika yöneticilerine bırakıyorum:

ORTAK PAZAR'A GİRMEYİ DESTEKLİYORUZ

Türk - İş 1. Bölge Temsilcisi ve Türkiye Petrol - Kimya ve Atom İşçileri Sen-

dikası Genel Sekreteri İsmail Topkar'ın fikirleri :

"— Çalışmalar müsbet yoldadır. Türk-İş, Toplu Sözleşme örneğini bütün teşkilâtlarına gönderdi. Teşkilâtlar, kendi bünyelerine uygun olarak toplu sözleşme hazırlamaktadırlar. Türk-İş'in de desteği ile Zonguldak Maden İşçileri, Ereğli Kömür İşletmesiyle toplu pazarlık için müzakerelere başlamışlardır. Halen genel sekreteri bulunduğum Petrol, Kimya ve Atom İşçileri Sendikası, asgarî ücreti Türkiye'de rekor seviyede tutan bir sözleşmeyi Ekim ayında imzalamaya muvaffak olacaktır. Sendikamızda işsizlik yaygın değildir.

Türk İş 1. Bölge Temsilcisi
İsmail TOPKAR

"Türkiye'nin Ortak Pazara girmesi hakkındaki İşçi Partisinin tutumu yersizdir. Ortak Pazara girişimiz Türk-İş tarafından desteklenmiştir. Ortak Pazara katılmamız, kalkınmamız için bir tedbirdir. Bilhassa imalâthaneler kalkıp, kaliteli ve sürümü bol eşya yapabilecek köklü endüstri bu sayede kurulacaktır."

HERŞEY İŞVERENİN ELİNDEDİR

Maden İşçileri Sendikası Başkanı Kemal Türkler'in düşünceleri:

"— Toplu İş Sözleşmesinden iyi sonuç alınır veya alınamaz diyemem. Bu, önceden tahmin edilemez. Biz müzakerelere başladık. İşveren iyi niyetli ise, olur. Sendikamızda 1957 denberi devam eden kısmî bir işsizlik var. Ama mühim sayılmaz.

Maden İşçileri Sendikası Başkanı
Kemal TÜRKLER (sağda)

"İşçi Partisinin tutumu bizi ilgilendirmez."

MUTLAKA ANLAŞMA ZEMİNİ BULUNMALIDIR

Oleyis Sendikası Başkanı Mukbil Zırtıloğlu'nun fikirleri:

"— İşçi sendikalarının bu düzende başarılı olabilmeleri, yöneticilerin kabiliyetleri ile mütenasip olacaktır. Sendikacıların yeni vazifesi herhalde ve mutlaka anlaşma zemini bulmaktır. Ege Bölgesi Oleyis Sendikası 10 Eylülde İşveren Sendikası ile müzakerelere başladı. Müzakerelerin müsbet neticeli olacağına inanıyorum. İktisadî hayatımızda son zamanlarda meydana gelen sıkışıklık, bizim işkolumuzda da işsizlik yaratmıştır.

"Ortak Pazara girmemiz, işkolumuzdaki meslek erbabının lehinedir. Bazı problemler halledildiği takdirde, Türkiyenin de lehine olur. İşçi Partisinin maksadını bilmiyorum."

MÜSBET SONUÇ ALINACAĞINA İNANIYORUM

Gemi Adamları Sendikası Başkanı Rüştü Güneri'nin fikri:

"— Her iki kanun da heyeti umumi-

yesiyle güç ve tatbiki imkânsız kanunlardır. Bu gibi sosyal kanunlar huzuru temin için çıkarıldığı halde, arzu edilen neticeyi vermekten uzaktırlar. İktidarlar, bu kanunlarla, sendikaları biraz daha oyalıyacaklarına kani oldukları için, böyle girift bir mevzuatı yürürlüğe koymuşlardır. İşçi ve işveren arasında toplu sözleşme yoluyla ve son çıkan kanunlar sayesinde karşılıklı anlaşma olabileceğine inanmıyorum. Bizde hâdiseler satha çıkınca anlaşılır, öyle tedbir alınır. Tedbirler de köklü değil, sathîdir. Toplu sözleşmelerin olduğunu işitiyoruz. Küçük ve gösterişten ileri gitmeyen topluluklar. Müsbet sonuç alınacağına da kat'iyen inanmıyorum. Sendikaya bağlı üyelerimizden pek çoğu işsiz. Ekserisi de bekâr ve ailesinden ayrıdır. Kıyıda köşede kalmış hanlarda yatıp kalkıyorlar. Simsarlar da bunları kelle gibi alıp satmaktadırlar.

Gemi Adamları Sendikası Başkanı Rüştü GÜNERİ

"İşçi Partisinin Ortak Pazara itirazı üzerinde hiçbir tetkikim yok. Yalnız biz, kendi yağımızla kavrulamıyacağız. Batının yardımına muhtacız."

LOKAVTA KARŞIYIZ

Lâstik İşçileri Sendikası Organizatörü Cemal Beyaz'ın düşünceleri:

"— Bizim memleketimizde lokavt, henüz kanunen işverenlere bir hak olarak tanınmadan önce dahi, birçok işverenlerin, hiçbir ihbarda bulunmaksızın, fabrikalarının kapılarını kapatıp işçileri sokağa attığı çok görülmüştür. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesinin de tasvip etmediği lokavt'a karşıyız. Ancak güçlü işçi sendikaları bu kısır mevzuattan faydalanabileceklerdir. Bunun için, kanunun tatbikinden doğacak aksaklıkların, zayıfı himaye edecek şekilde düzeltilmesi lâzımdır.

"Sendika adına İşçi Partisinin itirazı hakkında birşey diyemem. Şahsen şunu söylemek isterim ki, memleketimizin Ortak Pazar sayesinde kalkınacağına inanıyorum."

HER MESELE HALLEDİLEBİLİR

Tekstil ve Örme İşçileri Sendikası Genel Sekreteri Yunus Kara'nın fikri:

"— İşçiler her yerde parti grubu değil, bir baskı grubu olarak toplanmaktadırlar. Yirminci asırda insanlar, karşılıklı konuştukça halledilmiyecek mesele yoktur. Misal olarak şunu söyliyeyim: Tekstil işçileri, Adalet Mensucat Fabrikasının haksız tutumlarını önlemek için grev yaptılar. Fakat karşılıklı anlaşma sayesinde işler halledildi. İşverenlerle toplu sözleşme müzakereleri başlamak üzeredir. Kanunî formaliteler devam etmektedir. Müsbet neticeler alacağımıza inanıyoruz. 4 Ağustos 1958 kararlariyle meydana gelen işsizlik devam etmektedir. 20 bin üyemizden işçi devri sebebiyle 7-8 yüz kadar işçi açıktadır. Buna da işsizlik denmez.

"Türkiye İşçi Partisinin itirazı saçmadır. Devletleri dar bir iktisadî çerçevede mütalea etmek devri geçmiştir. Ortak Pazar, dünya teamülünün bir neticesidir."

KARŞILIKLI FEDAKÂRLIK LÂZIMDIR

Türkiye Tütün, Müskirat, Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası adına muhasip Zeki Gedik'in fikri:

"— Bu hâdise, memlekette sosyal nizamın bir başlangıcı olacaktır. Pazarlık, işçi ve işverenin karşılıklı fedakârlıklariyle tahakkuk edecektir. Biz de pazarlık için müzakerelere başlamak üzereyiz. İşçilerin grev hakkı olduğundan, işçiler lehine bir vasat bulunup anlaşacağımıza kaniim. Bizde işsizlik mevzubahis değildir.

"Ortak Pazar hakkında Hükûmet en iyisini bilir kanaatindeyim."

YAPICI HAREKET ETMEKTEYİZ

Deri ve Debağ İşçileri Sendikası Genel Sekreteri Cemil Gider'in düşünceleri:

"— Türk sendikacılarının, bu kanunu en iyi şekilde uygulayacaklarına kaniim. Yalnız, iyi sendika ve iyi liderlere ihtiyaç vardır. Biz henüz müzakere safhasına girmedik. Sendika olarak yapıcı hareket ediyoruz. Fakat işkolumuzda çok işsiz var. Üstelik sıhhî ve sosyal şartlardan mahrumdurlar.

"Türkiye İşçi Partisinin itiraz sebebini bilmiyorum. Ben, Türk - İş'in söylediğini tekrar ederim."

Deri ve Debağ İşçileri Sendikası Genel Sekreteri Cemil CİDER

BARIŞ — 179

DEMAGOJİLERLE BESLENEN BİR DÂVÂMIZ

TOPRAK REFORMU

Geçen sayımızda çıkan ilk yazımızda, özel toprak mülkiyetine bir taban sınır tesbit ederek, bunu aşan toprakları sahipler'nin elinden almak, topraksız veya az topraklı köylüye dağıtmak şeklinde başka memleketlerde girişilmiş reformların müsbet netice vermediğini ve reformun şimdi işletilen toprağı ve randımanı son haddine çıkarma hedefine göre mânalandırdığını, belirtmiştik. Bu ikinci yazımızda memleketimizde toprak reformunun bu mâna altında nasıl gerçekleşebileceğini inceleyeceyiz.

TÜRKİYE nüfusunun % 75 i ziraatle uğraşır. 1952 ziraat sayımına göre, 2,5 milyon çiftçi ailesi ve 19,5 hektar ziraate ayrılmış arazi vardır. Ortalama aile başına 130 dönüm toprak düşmektedir. 51 - 150 dönüm toprağa sahip, yâni ortalamaya aşağı yukarı uygun sayılabilecek çiftçi ailesi, mevcudun % 25 ini teşkil etmektedir. Bunlar, toprakların %31 ini ellerinde tutmaktadırlar. 50 dönümden az toprağı olanlar, çiftçi ailelerinin % 62 sini teşkil ettikleri halde, bunların ellerinde mevcut toprağın yalnız % 19 u bulunmaktadır. Ortalamanın üstünde, 151 dönümden 500 dönüme kadar toprağı olan % 8 civarında çiftçi ailesi, memlekette işletilen toprakların dörtte birini (%25 ini), 500 dönümden fazla toprağı olan 38.400 aile de mevcut çiftçi ailelerinin yalnız % 1,5 unu temsil etmelerine rağmen, bütün toprakların dörtte birine (% 25 ine) sahiptirler.

1961 de yapılan tahminlere göre, ekilen arazi 19,5 milyon hektardan 23 milyona yükselmiştir. Türkiye'de 1.000-5.000 dönüm arasında toprağı olan 3029 ve bu hadden yukarı toprağı olan da 329 kişidir. Reformdan asıl beklenen gaye, yurt topraklarının beşte birini sömüren bu 3358 ağanın saltanatına son vermektir (1). Bu toprakların modern tarım metodlarına göre, devlet tarafından işletilmesi veya köylüye dağıtılmak istenmektedir (2).

(1) Hilmi Özgen, Türk Sosyalizmi, S: 50.

(2) Suat Aksoy, Toprak Reformu ve Ötesi- Sosyal Adalet dergisi, 11 Haziran 1963, S: 9.

Türkiye'de sosyal adalet için yapılması istenen toprak reformunda, 500 dönüm taban sınır olursa, dağıtılabilecek veya devlet çiftlikleri haline konabilecek topraklar 3 milyon hektar civarındadır. Dağıtma esas olduğuna göre, bunu, 50 dönümden az toprağı olan 1,5 milyonu aşkın çiftçi ailesine taksim edince, ortalama her aile 20 dönüm toprağa daha sahip olabilecek demektir. Görülüyor ki, toprak reformuyla elde edilebilecek en ideal hedef, çiftçi nüfusumuzun % 62,5 unu teşkil eden 50 dönümden az topraklı tarımla uğraşan ailelere ortalama 20 şer dönüm daha toprak verebilmekten ibaret kalacaktır.

İlkönce şu noktayı önemle belirtmek isteriz: Toprak reformunu, Türkiye'nin ilk çözeceği mesele olarak savunan sosyalistlerimiz, 1952 tarım sayımı veya 1961 tahminlerine göre elde bulunan somut rakamlara dayanarak, ortada büyük bir adaletsizlik olduğunu ve toprağın, bir azınlığın elinde toplandığını iddia etmektedirler. Bu rakamlardan çıkardıkları neticeler çok hatalıdır.

Türkiye'de işlenen toprakların yarısının, çiftçi ailelerinin % 10 unun elinde olduğunu ileri sürerek, bu adaletsiz dağılımın ortadan kalkmasını ve büyük toprakların dağıtılmasını istiyorlar. Aynı şekilde, millî geliri doğuran kaynaklardan, meselâ endüstride toprak gibi sabit kıymet olan sermaye, bu alanda çalışan nüfusun % 10 unun veya daha azının elinde ise, bu da mı dağılmalıdır? Artık tekniğin ilerlemesi dolayısiyle, endüstride olduğu gibi, tarımda da büyük işletmelerin kurulması gerekiyor.

Şüphesiz ki, bu büyümenin de bir haddi vardır. Her işte, her istihsâl bölümünde, bu hadde ulaşan işletmelerin ne daha büyümesi ve ne de küçülmesi ekonomik değildir. Bir bostanın, çiçek bahçesinin, bağın, tütün tarlasının ekonomik işletme haddiyle, meselâ ziraat sahasının ekonomik haddi arasında çok büyük farklar vardır. Toprak verimine, su şartlarına, nüfus kesafetine ve diğer faktörlere göre de bu hadler çok değişir. Reform, "özel toprak mülkiyetine bir taban sınır tesbit etmek" için değil, ekonomik sınırda işletmeler kurulmasını sağlamak için olmalıdır.

Asıl tehlikeli olanı, işletmelerin ekonomik sınır altına düşecek şekilde parçalanmış olmasıdır. Hattâ bu sınırı aşmak, birçok hallerde geniş yatırımlara imkân verir; üretim maliyetini düşürür ve piyasa münasebetlerinde önemli kolaylıklar sağlar. Bugün pamuk ziraatinde, Çukurova'daki tecrübeler göstermiştir ki, bu işletmeler büyüdükçe, sulamada, ilâçlamada, gübrelemede, teknik vasıtalarda ve diğer alanlarda o nisbette faydalar çoğalmaktadır. Mahsulün piyasada değerlendirilmesinde de büyük işletmeler çok faydalı olmaktadır.

Buğday ziraatinde, eğer pazar için istihsal yapılacaksa, mutlaka işletmelerin büyük, hattâ çok büyük olması şarttır. Bu ziraat, artık makine ve işçi kullanarak yapılan bir endüstri halini almıştır. Araştırma, toprağı ve tohumları ıslah etme, en iyi cinslere doğru seleksiyon, en yeni tekniği ve usulleri kullanma bakımlarından da yalnız buğday ve tarla ziraati için değil, hemen her tarım şubesi için büyük işletmeler bir zaruret halini almıştır.

Dâvayı, sosyal adalet açısından ele alıyormuş gibi ileri sürerek, tarım sahasına henüz yeni başlayan sermaye akımını önlemeye ve özel teşebbüs ve sermayeye dayanan rejimi bir direğinden çökertmeye çalışanlar, eğer dâva sosyal adalet açısından ele alınıyorsa, özel toprak mülkiyetine bir taban sınır tesbit edip, bu tabanı aşan toprakları köylüye dağıtmak teklifinde bulunurlarken, aynı şekilde, devletin işlettiği büyük çiftliklerin parçalanmasını da istemeleri lâzımdır.

Garpte, onsekizinci asırda feodal rejimden liberal rejime geçerken feodale, kiliseye ve devlete ait bütün topraklar köylüye dağıtılmıştır. Halbuki sosyalistlerimiz, devlet çiftliklerinin parçalanmasına ve dağıtılmasına hiç yanaşmamaktadırlar. Düşündükleri taban sınırı yüzlerce defa aşan devlet çiftlikleri vardır. Bunlara el dokunulmıyacak, sahipleri elinde işletilen, birçok sermaye de yatırılmış olan özel çiftlikler parçalanıp ortadan kaldırılacak, bu suretle toprak reformu yapılmış olacaktır.

REFORMUN HEDEFİ BELLİ OLMALIDIR

TOPRAK reformunun sosyal mi, yoksa ekonomik mi bir hedefe doğru yöneleceği peşin ve kesin olarak belli olmalıdır. Çünkü, bu iki hedef birbiriyle açık şekilde çatışmaktadır. Anlaşılıyor ki, bu reformu gûya sosyal hedefle savunanlar, gerçekte sosyalist hedef peşindedirler. Gizli din kullanan sosyalistlerimiz, dâvayı büyük işletmelerin devletleştirilmesi şeklinde ortaya atmış olsalardı, daha dürüst bir yol tutmuş olurlardı. Çünkü onlar, özel mülkiyete taban sınır tesbit etmek suretiyle köylüye dağılacak toprakların memlekette ve hattâ köylü üzerinde ne menfi tepkiler yaratacağını ve neticeler doğuracağını ve sonunda nasıl devlet işletmeciliğinin bir zaruret halini alacağını pekâlâ bilirler. Hedefleri, özel toprak mülkiyetinin tasfiyesidir. Önce yıkmak, sonra harabe üzerine devlet eliyle bir mâmure yaratmak yolu tutulacak yerde, düpedüz devletçilik niçin istenmektedir?

Çünkü, başka sosyalist memleketlerde geçirilmiş olan acı tecrübeler göstermiştir ki, tarım sahasında devletçilik, sosyalizmin en son ele alması gereken bir dâvası olmalıdır. Endüstri, ticaret ve diğer alanlarda sosyalizasyon tamamlanmadan ve işçi, nüfusun yarısını aşmadan, tarım sahasına el atmak son derece tehlikelidir.

Bundan dolayı sosyalistlerimiz, konuyu döndürüp dolaştırıp "Tarımda özel işletmecilik mi, yoksa devlet işletmeciliği mi ekonomik ve sosyal bakımlardan daha uygundur?" şekline sokmaktan itina ile kaçınmaktadırlar. Fakat, bir avuç toprak ağasının memleketi sömürmekte olduğu gibi demagojileriyle bir kere özel toprak mül-

kiyet rejimi yıkılırsa, nüfusumuzun çoğunluğunu teşkil eden köylüyü cephelerine alacaklarını ummaktadırlar.

Böyle kamufle hedefler arkasına saklanan toprak reformu dâvacıları, gerçek çehreleriyle ortaya çıkmaya zorlanmalıdırlar. İstenen şey nedir? Diyelim ki, toprağın âdil ölçülerle dağıtılmasını sağlamaktır. Bir kere eldeki rakamlar şunu göstermektedir: Türkiye'de 50 dönümden aşağı toprağı olan çiftçi aileleri, reform en kesin şekilde uygulanırsa, ancak 20 dönüm kadar fazla toprağa sahip olabileceklerdir.

Bundan ne çıkar? Bir kere böyle bir taksim tamamen kâğıt üzerinde kalacak, ütopik birşeydir. Nüfus çok, toprak az ve belki de toprak dağılışı adaletli olan bölgelerdeki insanları geniş topraklı, az nüfuslu yerlere göç etmeye mi zorlıyacağız? Farzedelim ki, en âdil bir dağılım yapılmıştır; bunun için de devletçe büyük fedakârlıklar göze alınmış, istimlâkler yapılmış ve çiftçilere her türlü yardımlar esirgenmemiştir. Ve yine farzedelim ki, bugünkü köylü nüfusu bu sayede rahata da kavuşmuştur. Fakat bu nüfus ve medenî ihtiyaçları çoğaldıkça durum ne olacak?.. Kurulmuş olan âdil düzen, nüfus artımı, veraset ve satış gibi yollarla bozuldu diye, yeniden adaletli bir taksim mi yapılacak? Bu şekilde bir toprak reformunu savunanlar, Türkiye'nin bugünkü ziraî bünyesini olduğu gibi yaşatmak kaygusunda mıdırlar? Nüfusumuzun % 70 i ziraatle uğraşmakta devam mı edecek?

Türkiye, nüfusunun % 70 ini topraktan elde edeceği hâsılalarla geçindirecek bir memleket olup kalacak değildir. Bugün dahi toprak, bu nüfusu besleyememekte, köylerden şehirlere devamlı veya mevsimlik göçler yapan köylüler, başka alanlarda ve çok defa verimsiz sahalarda iş tutmaya çalışmaktadırlar. Sade nisbî değil, fiilî miktar bakımından da köylü nüfusun azalması, hem de çok azalması lâzımdır. Yapılan tahminlere göre, ziraatte fiilen çalışan 10 milyondan fazla insanımız vardır. Ve bunların belki de % 90 ı bunun dışında bir iş yapmamaktadır. Bu kadar iş gücüyle elde ettiğimiz ziraî hâsıla, ileri memleketlerdeki ölçüye göre, ancak üçte bir insanla elde edilebilir. Yâni, üçte iki insanımız boştur, işsizdir, çalışmamaktadır.

Her çiftçi ailesine, senede belirli birkaç ay çalışacağı tarla vererek, bütün hayatını ve gücünü oraya bağlatmayı sağlayıcı bir reform mu düşünülüyor? Türkiye, ziraatte bir inkılâba muhtaçtır. Bu inkılâp, tarla ziraatinden bahçe ziraatine, tarımda mevsimlik çalışma hayatından devamlı çalışma hayatına geçiş sayesinde sağlanacaktır.

Tarla ziraati bir endüstri işi olacak, büyük yatırımlara ihtiyaç gösterecektir. Endüstride olduğu gibi, bir taraftan özel sektör, diğer taraftan da devlet bu sahaya yatırımlar yapacak, işletmeler kurup idare edecektir. Fakat meyvecilik, sebzecilik, bağcılık gibi devamlı el emeğine ve özel bir itina ve maharete muhtaç olan bahçe zriaatinde, küçük işletmeler rejimi üstün olacaktır. Bu kısım ziraat şubesi, kendiliğinden küçük ve orta çapta bir endüstriyede yol açacak, bu suretle fazlalaşan ziraî nüfus bu sahalara akarak, sabit olan toprak varlığı ve verimi karşısında nüfus artışı bir problem olmaktan çıkacaktır.

Görülüyor ki, bugün ne toprağı âdil ölçülerde çiftçi ailelerine dağıtmak gibi bir problemimiz ve ne de böyle bir problem yaratıp, bunun çözümünü sağlıyacak gücümüz vardır. Topraksız köylüyü toprak sahibi etmek, ellerindeki büyük araziyi modern usullerle işletmeyip köylüye kiralayan ve bu suretle verimsiz hâle koyanların topraklarını istimlâk etmek gibi konular, şüphesiz devletçe ele alınmalıdır. Ekilen sahayı ve verimi son haddine çıkaracak tedbirlere de en geniş şekilde ihtiyacımız vardır. Yanlış olarak toprak reformu ismi verilen, tarım reformu bu hedefler için lâzımdır. Aynı zamanda tarımda çalışan nüfusumuzu azaltmak, memleket çapında istihdam dâvasını başararak ve yeni yeni iş sahaları açarak, işsizliği kökünden ve devamlı şekilde önlemek gibi dâvalar da bu reformu desteklemelidir. Fakat özel toprak mülkiyetine bir taban sınır teşkil edip, bunu aşan toprakları sahiplerinin elinden alarak köylüye dağıtmak hedefiyle bir reform, memleketi karanlık yollara sürüklemek, yaşayan ve gelişmesine çalışılan özel mülkiyet rejimini kökünden yıkmak olacaktır.

TARİH TEZİMİZİ İZAHA DEVAM EDİYORUZ

Osmanlılardan Evvel Anadounun Hâli

Türklerin Osmanlı İmparatorluğunun kurulmasından çok önce gelip yerleştikleri Anadolu'da altıyüz senelik uzun bir ihtişam devresinde, bir sömürge halkı gibi ezilmiş ve millî varlıklarından yoksun bırakıldığı, sonunda fakir ve geri bir topluluk halinde İmparatorluktan ayrılarak yeni devletlerini kurdukları tarihî bir hakikattir.

Gazi'nin sayesinde kurduğumuz bu yeni millî devletimiz, Osmanlı İmparatorluğunun bir devamı değil, tamamen antitezidir. Türkler, İmparatorluğun ençok kahrını çekmiş, baskısısı görmüş ve maalesef ondan en sonra ayrılmış bir millettir. Şimdi yeni bir ruhla yeniden millî uzuvlarını kurmaya ve hızla kalkınmaya girişmiş bu milletin yolu, herşeyiyle, Osmanlıya karşı olmalıdır.

Tezimizi tarihî vesikalarla izaha devam ediyoruz.

Çınar Oteli'nde tertiplenen Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferansı'nda tezimizle ilgili olarak, İstanbul Üniversitesi İktisat Tarihi Ord. Prof. Ömer Lütfü Barkan'ın enteresan tebliğini de neşre başlıyoruz.

(Lütfen sayfayı çeviriniz)

Osmanlılardan Evvel Anadolu ve Türkler...

CUMHURBAŞKANI kontenjanından senatör olan eski Konya Milletvekili Bay Hidayet Aydıner, sayın İstanbul Valisi Niyazi Akı'nın yanında bize rastladığı anda, çattı ve:

"— Osmanlı devri, Türkler için karanlık bir istilâ devridir, demekle tarihî mefahirimizi yıkıyorsunuz. Osmanlı Devleti, Türk'e şan ve şeref kazandırdı; onu göçebe, geri bir kavim olmaktan kurtararak bugünkü haline getirdi!" diye hücum etti.

Dinine küfredilmiş gibi, yüzü gözü dönmüştü. Kendimizi savunmaya kalkmamıza bile tahammül gösteremiyor; bizi, Karamanoğulları'nın intikamını almaya çalışmakla suçlandırıyordu.

Orta Anadolu'nun göbeğinde doğmuş ve yetişmiş bir Türk Aydıner'in bile, Osmanlı tarih görüşüne taassup derecesinde bağlı kalışı, hayli dikkat çekicidir. Türk halkı, Osmanlı'ya karşı asırlardır düşmandır. Fakat biraz okuyup yazan, bu sayede devlet kapısından geçinen Türk aydını, halktan ayrılarak, Osmanlı kalır. Zaten bizde halkla münevver ve devlet arasında mevcut büyük tezat ve düşmanlık bundan doğmuştur.

Halbuki Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu'da medenî bir seviyede yaşayan Türk milletini, bütün uzuvlarından ve varlıklarından sıyırarak göçebe, geri ve fakir bir toplum haline getirmeye çalışmış bir müstevliden başka birşey değildi. Altı yüz sene evvel Anadolu'nun hâli ile, Osmanlı İmparatorluğundan ayrıldığımız zamanki halimizi kıyaslamak kâfidir. Biz Türk milleti, bu son hâlimizle mi bu imparatorluğa girdik?

Altı yüz sene evvel Garba her bakımdan üstün bir Türk milletinin Anadolu'ya yerleşmiş olduğu, tarihî bir hakikattir. Altı yüz sene sonra ise perişan, göçebe ve son derece geri, fakir bir halde millet olmak vasıflarını bile kaybetmeye yüz tutmuş bir topluluk olarak, bu imparatorluktan ayrıldık. Garpla aramızdaki mesafe, asırların dolduramıyacağı kadar, aleyhimize açılmıştı.

Şimdi yeniden kalkınan bir millet olarak birçok problemleri çözmeye zorlanmaktayız. Biz, ancak milletçe bir aşağılık duygusu içinde yaşamaktan kurtularak ve Hindistan'ın, Afrika memleketleri gibi eski kolonilerin müstevliden kurtulma şuurunu duyarak, yeniden millet hâline gelebiliriz.

Osmanlı kalmış münevver, bizde korkunç bir ümitsizlik içindedir: "Bu milletten hayır gelmez" demektedir. Halbuki bu milletten değil, bu millete bu çeşit münevverden hayır gelmiyeceğine şüphe etmemek lâzımdır. Biz, ortaya attığımız ve savunduğumuz tarih tezine, herşeyden önce bu ümitsizliği kırmak için bağlandık. Tarihî gerçekleri konuşturmaya çalışıyoruz. Biz, uydurmuyor, iftira etmiyoruz. Bu konuda koyu bir taassup içinde, Ortaçağ adamı gibi, gözü başka hiçbir şey görmeyen Aydıner'lerimizi uyarmak gayreti içindeyiz. Diyoruz ki :

1 — Türkler, Osmanlı baskısı ve istilâsı altında en fazla ezilmiş ve kahır görmüş ve bu baskıdan maalesef en geç kurtulmuş bir millettir.

2 — Yeni Türk Devleti, Osmanlı Devletinin bir devamı değil, her şeyi ile ona karşı ve ondan ayrıdır: İdare rejimiyle, ahlâk ve geleneğiyle, kültürüyle, dünya görüşüyle, sosyal yapısıyla, bütün müesseseleri ve her şeyiyle...

3 — Millî Mücadele, yalnız dış müstevlilere karşı değil, aynı zamanda içimizde bizi istilâ etmiş olan Osmanlı-

ya karşı milletçe ayaklanmadır. Gazi inkılâbı da, her şeyimizle, Osmanlı olmaktan kurtulma hareketinden başka birşey değildir.

4 — Türk milleti, Osmanlı istilâsına uğramazdan evvel, elinde medeniyet meş'alesini Şarktan Garba yayan, ileri seviyeli bir milletti. Altı yüz senelik istilâ devrinde bu medeniyet her şeyi ile söndürüldü. Türk'ün anayurdu olan Anadolu'da, Osmanlı devrinden, ne millet kaldı, ne de taş taş üstünde birşey...

5 — Türk'ün kurduğu Osmanlı devleti, kısa zamanda Bizans ve Makedonya sergüzeştçilerinin, dünyanın her tarafından akın edip gelen harpçi zümrenin eline düştü. Devleti ellerine geçiren bu gruplar, iktidara tek hâkim olması gereken Türk milletini ezmeye, yok etmeye uğraştılar. Anadolu'da Osmanlı devletinin ilk kurulduğu zamanlardan başlıyarak, son devirlere kadar devam etmiş halk ayaklanmalarının sebebi budur. Osmanlı tarihçilerinin eşkiyalık diye adlandırdığı bu hareketlerin çoğu, Türklerin milletçe Osmanlı istilâsından kurtulmak ve devleti ellerine geçirmek için, uzun asırlar yaptıkları silâhlı mücadeleden başka birşey değildir.

6 — Osmanlı, Türk milletinin beyini, büyüğünü, zenginini, münevverini, tüccar ve esnafını ortadan kaldırmak için, son derece hainâne, insanlık dışı baskılar yaptı; tertipler aldı. Türk köylüsünü ve Türk halkını sahipsiz bıraktı. Milleti yüzlerce, binlerce birbirinden farklı küçük topluluklar haline getirdi. Aksine, Türk'ün dışında başka milletlerin beyini, zenginini, tüccar ve esnafını korudu ve bunları Türk'e karşı koydu.

İşte bizim tarih tezimizin özeti... Bundan çıkmasını beklediğimiz netice, **Türk milletinde, karanlık bir istilâ devrinden kurtulduğu şuurunun doğmasıdır.** Ancak böyle bir şuur doğarsa, devletle millet arasında, hâlâ yenemediğimiz düşmanlık ortadan kalkar ve aşağılık duygusundan kurtularak kendimize güven gelir. Yepyeni bir millet halinde elele vererek çalışmamız için buna muhtacız.

ANADOLU'NUN VE TÜRKLERİN ESKİ HALİ

SELÇUKÎLER zamanında, Moğol istilâsından evvel Anadolu, hayli mâmurdu. Her tarafta saraylar, hastahaneler, camiler, medreseler, mektepler, v.s. vardı. Her yerden âlimler gelip toplanırdı. Kervanlar serbest ve emin olarak nakliyat yaparlardı. Halkın çoğu köylerde, şehir ve kasabalarda yerleşmişti. Anadolu'ya gelip yerleşen Türkler arasında madenci, ziraatçi, sanayici, lâik ilme mensup insanlar çoktu. Kâğıt yapmasını bile biliyorlardı.

Türklere karşı 1095 ve 1291 yılları arasında müteaddit Haçlı Seferleri oldu ve memleket bu yüzden çok zarar gördü. Buna karşılık bu seferler, Garplının gözünü açtı ve onlar, mâmur yerler görmekten çok ders aldılar.

Bu hakikatleri ispat eden vesikalar hayli kabarıktır. Biz sadece bazı örnekler vermekle yetineceğiz. Hammer tarihinin Türkçe tercümesinden alınmış gelişi güzel bazı parçalar:

★ **Ankara, Osmanlıların ilk zamanında Orta Asya ticaretinde pek mühim bir yerdi. Suriye, Ermenistan, Kilikya ve Trakya yolları burada birleşirlerdi. Sofları, otuzaltı cins armudu, ismini dağa verdiği elmaları, üzümleri, hap!ıcaları meşhurdu (Birinci cilt, S: 205).**

★ Kütahya, Germiyanoğulları zamanında 7 büyük ve güzel camiye, 7 hamama mâlikti. Meyveleri bol, suları, çamurları felç ile romatizmaya iyi gelirdi. İlim ve irfan merkeziydi. Lûgat sahibi Ahterî, Şeyh Germiyanî, şair Firakî Kütahyalıdır ve türbeleri oradadır (Birinci cilt, S: 226).

★ **Kastamonu, mâmur bir şehirdi. Sanayi hayli gelişmişti. Bakır avanisi meşhurdu. Aynı zamanda birçok ilim ve san'at adamlarını sinesinde toplamıştı. Şark edebiyatında şöhret yapmış olan Zeynep, Kastamonu'da yaşamıştır (S: 270).**

★ Anadolu'nun birçok şehirleri mâmurdu. Meselâ Samsun, mükemmel bir şehirdi. Amasya'ya Bağdad-ı Rum derlerdi (S: 271). Kemah, bez tezgâhlarıyla meşhurdu (S: 293). Her sene ilkbaharda yağmurlarla onbinlerce bıldırcın oraya düşerdi. Bunlar tutulup sirke içinde muhafaza edilerek başka yerlere ihraç edilir, satılırdı (4. cilt, S: 164).

★ **Osmanlılardan evvel Anadolu'da Selçukîler ve bunların inkırazından sonra Karamanoğulları ve diğer Türk beyleri zamanında, memleketin imarı, halkın refah ve saadeti için**

çalışılırdı. Selçuk Hükümdarı Sultan Alâeddin 1222 de tahta geçtikten sonra, Alâiye şehrini yeniden yaptı. Hükmü altında bulunan yerlerde 9 şehri imar etti. Bunların arasında Konya, Sivas, Amasya ve Anamur da vardır. Hükûmet merkezi olan Konya etrafını surla çevirdi. Her yerden ülema gelir; medreselerde ve ilim müesseselerinde yüzlerce talebe yetişirdi. Sultan Alâeddin ülemayı sever, onlarla sık sık görüşür, danışırdı (S: 86). Osman ve Orhan zamanında Osmanlı devletinin idaresi çok âdilâne idi. İznik zaptedildikten sonra, Rumlara, Bizans'a gitmek için müsaade verildiği zaman, halk, hıristiyan İmparatordan ziyade, Orhan'ın idaresini tercih etti ve orada kaldı. Orhan, İznik'te ilk iş olarak camiler, mektepler yaptı. Yeni şehir kapısı yanında ilk imarethaneyi tesis etti. Padişah, birçok defalar fakir halka kendi eliyle çorba dağıtır ve imarethanenin kandillerini bizzat yakardı (1. cilt, S: 148-154,.

Başka eserlerden yine gelişi güzel bazı parçalar aktaralım. İkinci Murat zamanında Rumeli'yi ve Anadolu'yu geçen meşhur Fransız seyyahı Bertrendon de la Bronquiere, "Le voyage d'outre mer" isimli kitabından şu pasajı aynen alalım (Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Cilt: 1, S: 77):

"Rumeli'de büyük refah içinde bulunan Türk köylüleri, hıristiyan köylülerin aksine olarak, hiçbir zaman yalınayak gezmezler. Dizlerine kadar çıkan sarı çizme giyerler. Türkler erken kalkar ve işlerine erken giderler. Sükûnet ve bol bir gayretle iş görürler. Rumlar, Sırplar, Bulgarların aksine Türkler, evlerinin kendilerine ait kısımlarında ehli hayvan bulundurmazlar. Hiçbir Türk temizce yıkanmadan evinden çıkmaz. Bir hayvanın yediği yemeği Türk yemez. Bir tavuk kesmek istediği takdirde bile, onu bir müddet temiz yiyecekle besler. Merhamet sahibi olan Türk, harpte ancak mecburiyet altında insan öldürür. Tabiaten sükûtî olmasına ve çalışmakla sertleşmiş bulunmasına rağmen, sefer kabiliyeti yüksek, ilme meyli ve istidadı çoktur.

"Türkiye'de giriştiğim her iş ve bulunduğum her münasebette, Türklerde çok daha fazla arkadaşlık duygusunun mevcut olduğunu gördüm ve Türklere, Rumlardan ziyade itimat ettim.

"Gerek şehirde, gerek köyde Türkler, kuvvetli, cengâver, kanaatkâr, işçi, namuslu, sadık arkadaş ve himaye edici efendilerdir. Kısacası, doğru ve samimî kimselerdir."

Bertrendon de la Bronquiere, 13. ile 14. asırlar arasında Şark'a ait seyahatnamelerden en mühimini yazmıştır. Müellif, Burgonya Kralı Philippe de Bon'un müşavirlerindendi. İlk defa Üsküdar'dan Galata'ya geçtiği tarih, 21 Temmuz 1425 dir. Anadolu'da ve Rumeli'de gördüğü ümrandan ve bilhassa Türklerin medenî seviyelerinin yüksekliğinden sitayişle bahseder. 1892 de Paris'te itina ile basılan seyahatnamenin bir nüshası, İstanbul Fransız Sefarethanesi kütüphanesindedir.

Meşhur Arap seyyahı İbni Batuta, bu Fransız seyyahından yüz sene evvel Anadolu'yu gezmiştir. İbni Batuta, henüz beyler altında olan Anadolu'da gördüğü ümrana ve halkın medenî seviye yüksekliğine hayranlığını seyahatnamesinde sık sık belirtmiştir. 1325 de dünya seyahatine çıkmış, İran ve Arabistan'da gördüğü sefalet ve harabî manzaralarından sonra, bir Ceneviz gemisiyle Anadolu'da ilk evvel Alâiye limanına vardığı zaman, hayretler içinde kalmıştır:

"Burası dünyanın en güzel yeridir. Ahalisinin yüzleri pek güzel, elbiseleri temiz ve yemekleri ise son derece nefistir."

Meşhur Arap seyyahı, bu havalide nereye gitmişse, misafir kaldığı yerin civarında erkek ve kadınlar hoş geldin demiş, onu ağırlamıştır. Kadınlar, erkeklerden kaçmazlar, misafirlerle oturur ve konuşurlarmış. Alâiye, deniz kenarında tamamen Türklerle meskûn, mâmur, ticareti çok geniş bir belde imiş. Mısır, İskenderiye, Şam tüccarları gelir, büyük işler yaparlarmış (İbni Batuta tercümesi, S: 310).

İbni Batuta, Antalya'ya geldiğinin ikinci günü, Ahi şeyhi, kendisini ziyaret ediyor, ziyafete çağırıyor. Mükemmel bir ziyafet, sonra musiki ve sohbet... İbni Batuta hayretler içinde, gözlerine inanamıyor. Böyle cömert, yüksek seviyeli ve ruhlu insanlar görmedim, diyor. Burdur ve Isparta'dan sonra geldiği Eğridir, hayranlığını büsbütün arttırıyor: Nüfusu çok, sokakları güzel, suları, ağaçları, bostanları, medreseleri, binaları, halkıyla, herşeyi gördüğü başka memleketlerden büsbütün farklı...

Eski ismi Lâdik olan Denizli'ye gir-

diği zaman, bazı kimseler dükkânlarından çıkıp, İbni Batuta'nın atını tutuyorlar. Bir kısmı da buna mâni olmak istiyorlar. Meğer bunlar, iki Ahi Zaviyesi mensubu imiş. İlk gelen Ahi Sinan, ikincisi Ahi Teoman. Seyyahı kim misafir edecek diye aralarında kur'a çekiyorlar. Kur'a Ahi Sinan'a düşüyor. Hemen kendisini alıp zaviyede misafir ediyorlar. Evvelâ mükemmel karnını doyuruyorlar. Sonra Ahi Sinan, misafirini hamama götürüp temiz temiz yıkıyor. Tertemiz ve yeni elbiseler veriyorlar. Ziyafet, musiki, âyin ve sohbet...

Ertesi gün Bey çağırıyor, seyyaha iltifat ediyor. Tesadüf, Şeker Bayramına rastlıyor. İbni Batuta, bayram namazına gittiği zaman, Beyin yanında askerlerden maada, mükemmel silâhlı ve güzel giyinmiş, levent gibi Ahilerin de bulunduğunu görüyor. Halk evvelâ mezarları ziyaret eder, kurban keser, sonra camiye gidermiş. Namazdan sonra Beyin konağına gidilmiş, yemekler yenmiş; âlimler, şeyhler ve Ahiler için ayrı ayrı sofralar hazırlanmış (S: 321).

Sonra Milâs'a giden İbni Batuta, aynı şekilde Ahi zaviyesinde misafir edilmiş ve ağırlanmıştır. Milâs Beyi (Menteşe Oğlu Şecaattin Orhan Bey), hep ilim adamlariyle arkadaşlık eder, onlara çok saygı gösterirmiş. Meşhur fen adamı Fakih Harzemî yanındaymış. Beyin oturduğu yer, Milâs'a iki mil mesafede Bercin isminde ve bir tepe üzerinde, yeni yapılmış bir kasabadır. Güzel binalar, mescitler vardır. Bey yeni bir cami yaptırmaktaymış.

İbni Batuta, bundan sonra Anadolu'da her gittiği yerde aynı manzarayı görmüştür. Konya'da da Ahi zaviyesine iniyor. Konya Kadısı, seyyahı, oğlu ile hamama yollayıp yıkatıyor, izaz ve ikram ediyor. Konya, büyük ve mâmur bir şehirdir. Karaman'a (Larende) girerken Sultan Bedrettin Karamanoğlu'ya rastlıyor. Hayvanından inerek kendisini selâmlıyor. Bey de saygı göstererek hayvanından iniyor. Gümüş tabaklarda mükemmel yemekler, meyva ve tatlı ikram ediyor. Elbise, hayvan ve birçok hediyeler aldıktan sonra, İbni Batuta orada fazla kalmıyarak Aksaray'a gidiyor. Aksaray, en güzel ve mâmur beldelerden biridir. Koyun yününden yapılan Aksaray halılarının hiçbir yerde misli yoktur. Bunlar Şam, Mısır, Irak, Hind ve diğer yerlere yollanmaktadır.

Seyyah; Niğde, Kayseri, Sivas, Amasya, Erzincan'da da hemen hemen aynı şeyleri görmekte ve her yerde hayret içinde kalmaktadır. Sonra Aydın'a dönmüştür. Muhittin isminde âlim bir zatla tanışıyor. Dağ evinde havuzlu bir köşkte, kıymetli kumaşlarla döşenmiş bir sedir üstünde, altın işlemeli, geniş ve güzel elbise içinde âlimi görünce, Padişah sanıyor. Halbuki o, ilim adamı olduğu için, Beyin sadece saydığı ve koruduğu adamdır. Bey, sofrasında onu ortaya oturtmaktadır. Sağında kendisi, solunda da İbni Batuta yer almıştır. Beyin sarayı bir hârikadır. Birçok merdi-

BİR TARİHÎ GERÇEKTİR Kİ :

TÜRKLER, eskiden dünyanın en çalışkan milletlerinden biriydi. Ziraatte, ticarette, sanayide, ilim ve irfan sahasında durmadan, geceli - gündüzlü çalışarak geçienn, yerleştiği toprağı mâmure hâline koyan, başkalarının mallarını zaptederek geçinme yolunu reddeden bir milletti. Türkler, yerleşmek ve medeniyetlerini yaymak için akın ederlerdi. Fakat sonra, uzun ve karanlık bir tarhi devresini yaşadıktan, bir sömürge halkı gibi ezildikten ve bütün millî varlıklarından ve hasletlerinden yoksun bırakıldıktan sonra, dünyanın tembel, çalışmaktan kaçan insanları hâline geldi.

Bu karanlık devre zarfında, kazanan ve ehliyet sahibi olan insanlar Türk ise, daima ezildi; tasfiye edildi. Türk'ün elinde servetin ve mülkün toplanması önlendi; Türk'e ait müesseseler ve teşkilât dağıtıldı. Şehir ve kasabalarda devlet kapısına bağlı kalmadan yaşayan esnaf yok edildi. İşte şimdi, birçok çözümü güç problemlerle karşı karşıya kalmamızın, tembel olmamızın sebebi budur...

Türk'ün uzun tarihi boyunca çalışkan, medenî bir millet olarak yaşamış ve sonra bu hâle gelmiş olduğunu anlar ve kabul edersek, problemlerimizi çözememe konusunda düştüğümüz ümitsizlik çukurundan kurtulabileceğimize inanır; milletçe yeniden dirilme ve kalkınma dâvamıza umut ve imanla sarılırız.

venlerden sonra, ortasında bir havuz bulunan güzel bir daireye çıkılıyor. Havuzun her köşesinde, ağızlarından su akan arslan heykelleri vardır. Gümüş ve altın köseler ve kaşıklarla yemekler yeniyor ve billûr kadehlerden soğuk limonatalar içiliyor (Sayfa: 333).

İbni Batuta, İzmir'i bir harabe halinde bulmuştur. Buna rağmen İzmir Emiri Ömer Bey, fakir olmasına rağmen, seyyaha bir Rum köle hediye etmekten kendini alamamıştır. Halbuki onun elinde başka bir köle kalmamıştır. Bu sıralarda İzmir, Papa'nın teşvikiyle, hıristiyanların eline geçmişti. Sadece Kadifekale Türklerin elindeydi. Seyyahın İzmir'den sonra geçtiği yerlerin çoğu harap ve viran. Bergama, Balıkesir, hattâ Orhan Gazi'nin idaresinde Bursa bile... İznik, Geyve, Mekece, Yenice ve civarı hep viran... Bursa'da, Ahi Şemsettin zaviyesinde konuklamış; fakat şehirde ve civarda fazla kalmıyarak Mudurnu ve Bolu'ya gitmiştir. Artık buralardan

Bu erkekte "baştan çıkartıcı" bir cazibe var.

Faal bir iş adamı olsun sosyete adamı olsun, her erkeğin traştan sonra kullanacağı

ICE BLUE

AQUA VELVA

losyonu erkekliğe yakışır bir koku ihtiva eden basit bir losyon değil traşın tahrişatını ve hararetini bertaraf eden yeni ve şaheser bir buluştur.

BARIŞ

itibaren yeniden mâmureler başlamıştır.

İbni Batuta, Kastamonu'da kırk gün kalıyor. Çok ucuz bir memleket, bolluk içinde, herkes işinde ve gücünde, rahat. **"Bu kadar ucuz bir belde görmedim"** diye seyyah, civarda bir köye gidiyor ve bu tarafın en büyük zaviyesine iniyor. Buranın kurucusu, Fahrettin isminde bir zat imiş. Vakfetmiş, kim gelirse parasız yatıyor, yiyip içiyor. Karşısındaki hamamda da yine parasız yıkanıyor. Köyün bir çarşısı var. Camiye vakıf yapılmış. Her yerden ticaret için gelenler var. Mekke ve Medine'den, Şam, Mısır, Irak ve Horasan'dan gelecek her fakir için vaziyenin vakfından nafaka olarak ekmek, et, yağ, pişmiş pirinç ve helva verilmektedir. Diğer yerlerden gelenlere ise, günde on dirhem akçe ile üç gün ziyafet tâyin edilmiştir.

Kastamonu'dan sonra Sinob'a gelen seyyah, burayı da mâmur, güzel bir şehir olarak bulmuştur. Rumlar dağda onbir köyde yaşamakta, şehir ve civarı Türklerin hâkimiyeti altında bulunmaktadır.

İbni Batuta'dan maada, 13. ve 14. asırlarda, Selçuk İmparatorluğunun yıkılması ve Moğol istilâları dolayısiyle devletin parçalanmasına rağmen, Türklerin, millet olarak devrin en ileri seviyesine ulaşmış olduklarını gösteren birçok vesikalar vardır. Hattâ bu seviye 16. asra kadar devam etmiştir. 1542 de İstanbul'a giderken Kütahya'ya uğramış olan meşhur Kutbettin Mekkî, bu şehrin büyüklüğüne misal olsun diye, 7 medresesinin mevcut olduğundan bahseder. Evliya Çelebi'ye göre, Kütahya'da Germiyanoğullarından kalma 360 odalı bir saray, 70 mektep ve 7.000 hane varmış.

Altı yüz sene sözde kendimize mal ettiğimiz bir imparatorluktan çıktığımız zaman, ne halde olduğumuzu gözönüne getirirsek, arada geçen asırların milletimize neye mal olduğunu ve buna neyin sebep olduğunu anlamakta güçlük çekmeyiz. Bir tarih gerçeğini bu suretle tesbit ettikten sonra, nasıl Osmanlı devleti idaresinin Türklerin elinden çıktığını ve bu devletin Türkü, öz anayurdu olan Anadolu'da beyi, âlimi, esnafı ve halkıyla nasıl ezip perişan ettiğini gösteren bazı vesika örneklerini de okuyucularımızın ibret ve dikkat gözleri önüne sereceğiz.

Osmanlı İmparatorluğunun İktisadî Yapısı

Ord. Prof. Ömer Lütfü Barkan'ın Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyetinin tertipled(ği seminerde verdiği konferansın tam metnini sütunlarımıza aktarıyoruz. «XVI. Asrın ikinci yarısında Türkiye'nin geçird'ği iktisadî buhranların sosyal yapısı üzerindeki tesirleri» ismi altında takd:m edilen bu konferans, bu devri aşan tahlillere de yervermiş, bazı noktaları da karanlık bırakmış olmasına rağmen, Sem'nerde hayli ilgi toplamıştır. Değerli ilim adamımızın büyük kısmına iştirâk ettiğimiz görüşlerinden aydınlığa kavuşmasını istediğ'miz kısımları hakkındaki düşüncelerimizi sonra bildireceğ'z.

Yazan : Ömer Lütfü BARKAN

I. Osmanlı İmparatorluğu ekonomisinin bünye ve doktrin hususiyetleri:

ZAMANIN nakil vasıtalarının ve ticarî teşkilâtının kifayetsizliği, sermaye azlığı, haberlerin yayılma sür'at ve emsalinin düşüklüğü, iktisadî kuvvetleri birbirinden habersiz ve dağınık bir halde tuttuğu ve yeni vaziyetlere kendiliğinden, otomatik bir şekilde intibak için lüzumlu akıcılıktan mahrum olduğu bir devirde kurulmuş bulunan Osmanlı İmparatorluğu, geniş ülkeler üzerinde kendisine mahsus bir siyasî nizam kurmak ve muhafaza edebilmek için, diğer sahalarda olduğu gibi, iktisadî münasebetleri de askerî bir disiplinle teşkilâtlandırmak ihtiyacını duymuştu.

Bu devirde, devletin iktisadî hayata müdahalesini icabettiren sebepler arasında orduların üstün harp gücünü korumak için lüzumlu olan levazım servislerini muhafaza kaygusu kadar, bazı büyük şehirlerin iaşe zorluklarının, her an doğurması muhtemel siyasî ve içtimaî buhranları önlemek zarureti de mevcuttu. Meselâ 16 ncı asrın ikinci yarısında nüfusu 800.000 e yaklaşmış olan İstanbul gibi bir "dev şehir"in iaşesinin temini için, bütün Karadeniz ticaretinin, Romanya ve Tuna boyu bölgeleri ile büyük bir kısım Rumeli sancakları mahsulünün mutlak bir şekilde bu şehre tahsis edilmesi; Mısır'da her sene yapılması isabeden pirinç, hububat ve baharat sevkiyatının garanti edilmesi gibi işler, hep ancak devlet teşkilâtı tarafından temin edilmesi mümkün vüs'at ve ehemmiyette meselelerdi.

İmparatorluğun ayakta durabilmesi içni hayatî bir ehemm'yet arzeden iaşe meselelerinin ehemmiyeti bakımından takip edilen iktisadî politikanın ana hatlarını başlıca belirtileri ile şu suretle hülâsa etmek mümkündür:

1 — Nakil vasıtalarının takatsizliği yüzünden iaşe merkezlerine, müşkülâtla ve âdeta damla damla akan zahire sevkiyatını daha bol ve devamlı bir şekle sokmak için, türlü erzak ile ham maddeleri, bir nevi stratejik malzeme adile memleket dışına ihraçlarını veya bölgeler - arası naklini yasak etmek ve bu suretle, muayyen merkez-

ler lehine, sun'î bir şekilde bolluk ve ucuzluk temin etmek.

2 — Harp zamanlarında orduların iaşe için vazedilmiş olan fevkalâde tekâlif ve örfî idare tedbirlerini, normal zamanlarda da, şehirlerin iaşe politikasının esas prensipleri halinde tatbik etmek ve bu suretle muayyen bölgelerin mahsulünden belirli bir kısmının her sene aynı kalması lâzımgelen fiyatlarla muayyen pazarlara sevkini alâkalılara bir vazife olarak yüklemek; ticareti teşkilâtlandırıp, devletin idare ve mürakabesi altında devletleştirmek, Osmanlı İmparatorluğu için bir ana prensip olarak kabul edilmişti.

Serbest ticaret rejimi yerine, monopoller ve imtiyazlar tanıyan, ticareti bir nevi resmî devlet memuriyeti haline sokan ve icabında devlet sermayesi ile finanse eden, mîrî ambarlar tesisi yoluyla tevzi işini bizzat eline alan bir iktisat politikası takip etmek, bu imparatorluğun hayatı için zarurî görülmekteydi.

3 — İhtikâr erbabının sun'î olarak kıtlık yaratıp fiyat yükselişlerinden faydalanmalarını önlemek ve mutavassıtları ortadan kaldırmak için, şehre getirilen erzak ve ham maddeleri pazar yerlerinde toplayıp, haftanın muayyen günlerinde doğrudan doğruya müstehlike arzetmek ve ihtiyaçtan fazla satın alarak stok yapmayı yasak etmek de, şehirlerin iaşe politikasının ana prensiplerinden biriydi. Bu suretle pazar yerlerine sevkedilmiş olan malı şehir halkı istediği kadar satın aldıktan sonra, ancak geriye kalanı tüccar, başka bir yere gönderınek üzere, satın alabilirdi.

Ortaçağ ekonomi nizamının ana kaidelerini bu suretle Osmanlı İmparatorluğunda genişletilmiş bir şekilde tatbik halinde bulmaktayız.

4 — Ortaçağ ekonomi nizamı içinde gerekli iktisadî muvazene unsurları güçlükle bir araya gelmekte olduğu için, her an vahim birtakım iaşe buhranlarına mâruz, kararsız varlıklar olan büyük şehirlerde devletin takip ettiği iktisat politikasının unsurlarından birisi de fiyatların devlet tarafından tesbit edilmekte olmasıdır. Bu usulü, fiyat mekanizmasının hakikî sebeplerinden gafil ve safdil bir zihniyetin, memleketin iktisadî hayatına keyfine göre telâkki etmek de doğru olmıyacaktır. Narh koyma usullerini, devrin umumî iktisadî teşkilât ve zihniyeti içinde yeri olan gerekli bir müessese addetmek zarureti vardır.

5 — Esasen, devletin iktisadî hayata müdahalesinin alâkasız vemes'uliyetsiz memurlar vasıtasiyle olmaktan ziyade, bilhassa esnaf cemiyetlerinin teşkilât ve idarî kadroları arasından, alâkalıların fiilî yardımıyla yapılmakta olması, bu kontrol ve müdahaleyi müessir kılmaktaydı. Vergileri kolaylıkla toplamak veya kendilerinden hususî hizmetler istemek için olduğu kadar, iktisadî kuvvetleri zapt-ı rapt altına almak maksadiyle de bu cemıyetler idarî, malî ve hattâ adlî muhtariyetlerle takviye edilmiş; buna mukabil, iş şartlarını ve pazar münasebetlerini kontrol ederken meslek zümresinin olduğu kadar, müstehlikin menfaatlerini de korumak vazifeleri bu teşekküllere bırakılmış bulunuyordu.

II. Mevcut nizamla birlikte, iktisadî muvazenenin de bozulmasının âmilleri:

BAHİS mevzuu iktisadî politikanın muvaffakiyetle tatbik edilebilmesi için, asırlar boyunca teessüs etmiş ve âdeta organik bir şekil almış olan muvazenenin devlet nizamları ile kontrol edilebilecek bir uysallıkta bulunması icabetmekte idi. Bu bakımdan, uzun müddet herşey, iktisadî kuvvetlerin, devletin kontrolünden âciz kalacağı bir şiddetle boşanarak, mevcut cemiyet nizamını tahrip etmesi tehlikesine mâni olacak şekilde, her türlü yeniliklerden kaçınmak ve mevcudu muhafaza etmek için "dondurmak" gayesiyle idare edildi.

Bu yüzden, devrin ekonomik nizamı, iktisadî kuvvetleri daimî bir baskı altında tutan, teknik terakkilere mâni, inhisarlar ve yaratıcı ve muhafazakâr bir karakter kazanarak, serbest rekabet ve teşebbüs prensiplerine cephe aldı ve mevcut içtimaî ve siyasî nizamı (ne pahasına olursa olsun) muhafaza gayesiyle aldığı tedbirlerle, memleket içinde teknik veya iktisadî sahada ihtilâlci denilebilecek ânî bünye değişikliklerinin meydana çıkmasına mâni olabildi.

Gerçekten, Osmanlı İmparatorluğunun

içtimaî ve iktisadî muvazenesini bozan ve onu dağılmağa sevkeden âmiller, kendi müesseselerinin normal inkişafları ile ortaya çıkan tezatların bir neticesi olmaktan ziyade, dünya tarihinin bu devirdeki müstesna olayları dolayısiyle, imparatorluğun hudutları dışında tekevvün etmiş bulunan ihtilâlci kuvvetlerdir.

Umumiyetle bilindiği üzere, Batı Avrupa memleketlerini dünya hâkimiyetine namzet kılan tarihî inkişafların başlangıcını, 15 inci asrın ikinci yarısında görülen zihnî ve iktisadî inkılâplara götürmek lâzımgelmektedir.

Bu arada, bazı Atlantik sahili gemici milletlerin, Afrika'nın batı sahilleri boyunca devam eden ve Büyük Keşiflere kadar en aşağı 70-80 sene kadar sürmüş bulunan yayılma faaliyeti, bu sahillerden temin edilen altın tozu, fildişi, esir... gibi kıymetli metaların cazibesiyle hummalı bir şekil almış, büyük denizlere açılma yolunda gemicilerin işine yarayacak teknik ve ilmî terakkilere yol açmış, sermaye terakümleri meydana getirmiş ve bu istikametlerde teşebbüslere geçme meylini kamçılamıştı.

Bu terakkiler sonunda, bir taraftan Afrika'nın cenubundan dolaşıp Hindistan'a giden deniz yolunun (1498), diğer taraftan Amerika'nın (1492) keşfi mümkün oldu. Bu keşifler, Osmanlı İmparatorluğunun kaderini tâyin eden âmiller arasında büyük bir rol oynamışlar ve iki yönden bu imparatorluğun çöküşünü hazırlamışlardır:

A) Şark ticaret yollarının değişmesinin tesirleri :

BASRA Körfezi, Kızıl Deniz, Suriye limanları ve Anadolu'dan geçen kervan yollarını kontrol eden bölgelerin hâkimi sıfatiyle Osmanlı İmparatorluğu, tarihî baharat ve ipek yollarının sağladığı milletlerarası transit ticaretinden geniş ölçüde faydalanmaktaydı. Transit metalarından tahsil edilen türlü harç ve resimler, devlet gelirinin mühim kaynaklarından birisi olduğu gibi, bu yollar üzerinde bulunan Türkiye kervan sitelerinin halkı da, böyle bereketli ve faal bir ticaret hayatına iştirak ederek veya kervan nakliyatının doğurduğu hancılık, komisyonculuk, saraçlık, mutaflık... gibi türlü hizmetleri karşılayarak zengin oluyordu. Nakliyatçılık ve kervancılık, bilhassa Doğu ve Orta Anadolu'da büyük kitleler halinde yaşamakta olan göçebe unsurlara belli başlı geçim imkânlarından birini sağlamış ve bu sayede geniş ölçüde yük hayvanı yetiştirmeği de teşvik etmişti.

Deniz yoluyla Afrika'nın cenubundan dolaşarak baharatı doğrudan doğruya Atlantik sahili memleketlere nakleden ve çöller arasından geçen kervan yollarının pahalılık ve tehlikeleri ve Venediklilerin aracılığı ile yapılan sevkiyata göre çok daha ucuza maleden yeni bir baharat yolunun keşfi, Osmanlı İmparatorluğunun iktisaden zayıflamasını ve (doğrudan doğruya veya dolayısiyle) devlet maliyesinin fakirleşmesini mucip oldu.

Gerçi bu yolun keşfi, derhal ve otomatik bir şekilde Türkiye'den geçen ticaret yollarının terkini mucip olmadı ve bu yollar üzerindeki ticarî faaliyet en aşağı bir asır daha devam etti. Hattâ, türlü sebeplerle vakit vakit eski faaliyet seviyelerine yaklaştığı zamanlar bile oldu. Fakat daha 1503 tarihinde Venedikli gemiciler, İskenderiye'de ve Suriye limanlarında satın alacak pek az baharat bulmuş olmaktan âdeta paniğe tutulmuşlardı. Halbuki aynı sene Portekiz gemicileri, Lizbon'a 1.300 ton biber getirmişti ve bu maksatla her sene 12 kadar gemi yolu çıkıyordu.

Diğer taraftan Portekizliler, baharat yolunu Venediklilere tamamen kapamak için muhakkak ki sistemli bir şekilde hareket ediyorlar ve bu hususta silâh kuvveti de kullanıyorlradı.

Büyük denizlerde seyahat etmek üzere hazırlanmış yüksek bordalı ve ateş kuvveti fazla harp gemileri, Hind denizlerinde her tarafa dehşet saçıyor, Memlûk veya Osmanlıların yüksek derecedeki bir teknik mükemmeliyetten ve ateş kuvvetinden mahrum donanmasına meydan okuyor, Basra Körfezi ve Kızıl Deniz medhallerini kapatıyor, sahil şehirlerini topa tutuyor, hacı veya ticaret eşyası taşıyan müslüman gemilerini içindekilerle birlikte yakıyor veya batırıyor; Mekke, Medine gibi müs-

limanların mukaddes bölgelerini tahrip ile tehdit ediyordu.

Bu suretle girişilen mücadelenin şekil ve neticeleri ne olursa olsun, muhakkak olan birşey varsa, o da, Türkiye'den geçen Şark ticaret yollarının trafik hacmi ve randımanı, artık çaresi bulunmaz bir şekilde ve kat'î olarak düşmekte devam ediyordu. Bu düşüşün, devlet merkezince kaydedilmemiş olmasına imkân yoktu.

Meselâ, 982 (1574) tarihinde Basra Beylerbeyine gönderilmiş olan bir fermanda, gümrük vâridatının azalmasının sebepleri ve gümrük tarifelerinde yapılacak indirimlerin bu hususta bir faydası dokunup dokunmıyacağı soruluyordu. Ferman, fücara müşkülât çıkarılmaktan ve keyfî olarak resimlerin arttırılmasından çekinilmesi ile bitiyordu. Aynı şekilde, C'dde gümrük vâridatının son derece azalarak, bu gümrüklerden kendilerine maaş tahsis edilmiş olan kimselere aylıklârının ödenmemesi üzerine, devlet merkezine yapılan şikâyetler de zamanında büyük akisler uyandırmıştı.

1530 ve 1580 yıllarına yakın tarihlerde yaptırılmış olan iki sayımın neticelerine göre, bu tarihler arasında belli başlı Anadolu ve Rumeli şehirlerinde yüzde yüz bir nüfus artışı kaydedildiği halde, Suriye'deki şehirlerin nüfusunun artmadığının ve hattâ azalmış bulunmasının yaptığımız tetkiklerle tesbit edilmiş olması da, bize, bilhassa baharat yolunun Türkiye'yi yavaş yavaş terkedişinin yarattığı malî ve iktisadî buhranları tesbit eden belgeler olarak kabul edilebilir.

B) Avrupa'da müstemleke ticaretinin ve modern kapitalizmin inkişafı :

AFRİKA'nın cenubundan dolaşan deniz yolunun ve Amerika'nın keşfinin, bir kısım Avrupa memleketleri yararına sağladığı yeni imkânlar, cihan iktisadî muvazenesini bozmuş ve dolayısiyle Osmanlı İmparatorluğunu da iktisadî ve siyasî türlü buhranlara mahkûm etmişti.

Bu inkişafların başında geleni, türlü sahalarda eski dünya teknik ve medeniyetinin vârisi bulunan Avrupalıların, Batı Afrika ve Amerika'da büsbütün ayrı şartlar altında gelişen medeniyetlerle temasa girerek, bu üstünlüklerini istismar etmeleri neticesi, bir kısım Avrupa memleketlerinde toplanan efsanevî kazançları kaydetmek lâzımgelir:

Meselâ, ateşli silâhlar ve zırhla mücehhez olarak at sırtında döğüşen Avrupalılar, eski dünya medeniyetinin bu keşiflerini tanımıyan Kızılderilileri ve Afrika'lı zencileri kolaylıkla mağlûp edip, bu memleketlerde asırlar boyunca biriktirilmiş altın ve gümüşü ellerine geçirdiler. Meksika'da, Peru'da, elde edilen harp ganimetleri veya soygunlar arasında, bir defasında binlerce kilo altını bir yığın halinde ele geçirdikleri olduğu gibi, normal insan büyüklüğünde, altından yapılmış heykeller, yemek takımları, çiçek, hayvan, kuş heykelleri de ilk devirlerin fütuhat ganimetleri arasında bulunmaktaydı.

Kısa bir müddet devam eden bu yağmacılık devrinden sonra, Avrupa'da tekemmül ettirilmiş yeni metodlarla ve esir emeği ile madenlerin işletilmesi devri geldi. Yapılan bazı hesaplara göre, 1521-1560 seneleri arasında İspanya'ya ithal edildiği resmen kayıtlı bulunan kıymetli madenlerin miktarı 18.000 ton gümüş ve 200 ton altını geçiyordu. (Hakikî miktarın ise, bu resmî kaynakların iki misli olabileceği tahmin edilmektedir.) Bu miktarlar, 1492 tarihinde Avrupa'da mevcut kıymetli maden stokunun (türlü tefsirlere göre) 3,5 ve hattâ 7 misli artması demekti !

Avrupa iktisadî bünyesine zerkedilen kıymetli maden stoklarının bu nisbette artışı, bu memleketlerde hummalı bir ticarî faaliyetin başlamasına sebep oldu.

Tabiî denizaşırı memleketlerle tesis edilen münasebetlerin Avrupa memleketleri için sağladığı kazançlar, yalnız kıymetli maden istihsal ve sevkiyatından ibaret kalmadı. Bu madenlerin temin ettiği sağlam dövizlerle milletlerarası ticaret son derece inkişaf ettiğinden, uzak pazarlar için çalışan istihsal kolları da (esnaf cemiyetlerinin kayıtları dışında) yeni metodlar bulmağa, kapitalist bir şekilde teşkilâtlanmağa sevkedildi.

Gemi inşa tekniğinde ve nakliyatçılıkta yapılan yeniliklerle, hacmi ve verimi ziyadesiyle artan müstemleke ticareti, Avrupa'da büyük servetlerin terakümüne sebep olduğu gibi, müstemlekelerde kurulan

çiftliklerde çalıştırılan esirlerin veya bizzat "kolon"ların istihsal ettiği pamuk, tütün, kakao, şekerkamışı, mısır ve patates... gibi gıda maddeleri de Avrupa'da refah seviyesini yükseltmeğe ve yeni doğan monarşilerin malî kaynaklarını (ve dolayısiyle) askerî güçlerini ve siyasî emellerini arttırmağa sebep oldu.

Ticarî faaliyetlerin hacminde ve metodlarında bu suretle meydana gelen değişikliklerin bir kısım Avrupa memleketlerine sağladığı büyük kazançlar ve kıymetli maden bolluğu devrinde, harp ve idare masrafları da son derece artmış olan yeni devlet idareleri, (kendilerine yeni gelir kaynakları bulmak ve İspanyol altınlarını memleketlerine çekmek için) paralarının kıymetini düşürüp (devalüasyon yapıp), altının kur'unu yüksek tuttular. Bu suretle kendi mamûllerini daha ucuza satmak suretiyle, daha fazla döviz toplamak imkânlarını arayan bir nevi iktisadî harp usullerine başvurdular.

Neticede, bir taraftan altın ve gümüşün çokluğu, diğer taraftan birçok memleketlerde paranın ayarının bozulması (devalüasyon yapılması) gibi tedbirler dolayısiyle, Avrupa'da 16 ncı asırda fiyatlarda ihtilâlci diyebileceğimiz bir yükseliş kaydedildi. Amerikalı iktisat tarihçisi Hamilton'un yaptığı hesaplara göre, 1600 tarihinde İspanya'daki eşya fiyatları, 1500 senesindekinin üç misline çıkmıştı ve dikkate şâyan olanı, (bu devirdeki fiyat yükselişlerini İspanya'ya ithal edilen kıymetli maden miktarıyla mukayeseli olarak gösteren grafikteki) fiyat çizgisinin kıymetli maden çizgisi ile tam bir muvazilik halinde seyretmesidir.

Diğer memleketler için bu kadar sarih rakamların mevcut olmamasına rağmen, Fransa'da da 16 ncı asrın son çeyreğindeki fiyatların, ilk 25 yılı içindekilerin 2,2 misli olduğu; İngiltere'de de aynı devir içinde fiyatlarda 2,6 misli bir artma gösterdiği hesaplanmıştır. İtalya ve Felemenk'teki buğday fiyatları ise, 1520 için 100 sayısı kabul edilirse, 1599 da bu rakam 336 ya yükselmiş bulunuyordu.

III. Kapitalist bir ticarî ve sınaî organizasyona sahip olan Avrupa memleketleri ile, ayrı bir iktisadî bünye ve fiyat seviyesinde bulunan Türkiye arasındaki münasebetlerin arzettiği tehlikeler :

BU derece şiddetli bir fiyat yükselişinin Avrupa memleketlerinde sebep olduğu içtimaî ve siyasî buhranlar, bütün teferrüatiyle etüd edilmiştir. Bizim için burada incelenmesi gerekli olan mesele, bazı Avrupa memleketlerinde ticaret ve istihsal usulleriyle, kıymetli maden stoklarında ihtilâlci diyebileceğimiz şekilde vukua gelen değişikliklerin neticesi olarak aynı şekilde ihtilâlci bir şekil almış olan fiyat yükselişlerinin Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki tesirleri meselesi olacaktır.

Bu tesirlerin en mühimi şüphesiz, fiyatların çok düşük kaldığı Türkiye'den, başta buğday olmak üzere, her türlü gıda maddeleri ile canlı hayvanın ve deri, yün, balmumu, pamuk, ipek, bakır, zift, kereste gibi ham maddelerin, bu maddelerin fiyatlarının büyük bir artış kaydettiği "Atlantik İktisat Bölgesi"ne doğru emilmeğe başlaması ile Türkiye'nin, bir kısım Avrupa memleketleri için cazip bir ham madde pazarı haline girmesidir ve bu hâl, aşağıdaki neticeleri doğurmuştur:

1) Yerli sanayi üzerindeki tesirler:

TÜRKİYE'de yerli san'at şubeleri için bir ham madde buhranı başladı. Esnaf, kâfi derecede işleyecek ham madde bulamıyordu. Mevcut ham maddelerin kontrolü, tevzii usulleri hakkında mevcut kaideler de büyük ihtilâflara yol açıyordu.

Diğer taraftan, Atlantik iktisat bölgesine dahil memleketlerle olan ticarî münasebetlerimizin artmasiyle, Türkiye'de meydana çıktığına şahit olduğumuz iktisadî darlığı ve malî sarsıntıları yaratan âmiller arasında yalnız zahire ve ham madde buhranını saymak doğru olmıyacaktır.

Yeni münasebetler nizamı içinde, dış ticaret muvazenemizde ve Batı memleketleri ile olan ticaretin bünye ve metodlarında vuuka gelen esaslı değişmelerin de yerli sanayiin içinden çıkılmaz buhranlara sürüklenmesinde hissesi büyük olmuştur.

Gerçekten bu devirde dış ticaretimizin mahiyeti bir hayli değişmiştir. O zamana kadar yalnız mahdut bir zümrenin lüks ihtiyaçlarına cevap veren, hacmi ve mahiyeti itibariyle de yerli sanayie rakip olacak bir ehemmiyet arzetmiyen mamûl eşya ithalâtı, bu defa (müstemleke ticareti için kapitalist metodlarla büyük çapta organize edilmiş olmanın temin ettiği) yeni teknik ve ticarî terakkilerle tehlikeli bir rakip haline gelmişti. Yeni şekilleriyle ithal malları, geniş halk kitlelerinin ihtiyacına cevap verecek harcıâlem, ucuz, göz alıcı yeni moda kumaşlarla Avrupa'da yine bu devirde büyük terakkiler kaydetmiş olan madenî eşya ve silâh... gibi gün geçtikçe daha fazla ihtiyacımız olacak şeyler idi.

Aynı suretle, yeni ticarî münasebetler muvazenesinde eskiden bellibaşlı ihraç metalarımız arasında bulunan sof kumaşlar, kadife, ipekliler, halı, şap, boya, bakır kabı ve deri eşyanın sürümleri de gittikçe daralmaktaydı. Eskiden sattıkları bazı lüks eşya ve maddelere mukabil bizden pahada ağır kıymetli kumaşlar satın alan Avrupalılar, bu defa bizden yalnız ucuz fiyatla ham madde topluyorlar ve bu ham maddeleri servislerinin üstünlüğü sayesinde tekrar bize satarak, Türk yerli sanayii zararına iş hacimlerini ve ticarî kârlarını her gün daha fazla arttırıyorlardı.

Gerçekten, eskiden Bursa'dan kadife ve ipekli kumaş satın alan Avrupa'lılar, bu defa ipek ipliği almakla yetiniyorlardı. Bir müddet sonra ise, yalnız ipek almağa başlıyacaklar ve hattâ daha hesaplı buldukları yerlerde ipek böceğini de kendileri besliyecek şekilde tertip alacaklardır. Aynı şekilde, eskiden Ankara'dan satın alınan sof kumaşlar yerine, şimdi sof ipliği alarak dış pazarlarda bizim soflarımızla rekabet eden kumaşlar dokumağa başlıyorlardı. Müstemleke ticaretinin garibelerinden biri olarak, mamûllerini, ham maddesini satın aldıkları memleketlere satmak yolunu da yakında bulacaklardır.

Milletlerarası ticarî münasebetlerde, bu istikametlerde vukua gelen inkişafların, buhar makinesinin üstün bir enerji kaynağı olarak sanayie tatbik edilmesi ile başlayan meşhur "sanayi inkılâbı" devrinden çok evvel, Türkiye yerli san'atları (böyle bir ticarî ve sınaî inkılâplar devrinin Avrupa'lı milletlere temin ettiği üstünlüklerin tesiri altında) gerilemeğe ve soysuzlaşmağa mecbur kalmıştır.

2) Devlet maliyesindeki bozukluklar:

İMPARATORLUĞUN, 16 ncı asrın sonlarına doğru yapmağa mecbur kaldığı harpler uzun sürmüş ve ve son derecede yıpratıcı olmuştu. Bu devirde büyük zaferler ve arazi ilhakları henüz devam etmekle beraber, elde edilen kazançların, devletin malî gücüne bu harpler dolayısiyle yapılan (ve daha sonra da muhafazaları için yapılması icabedecek olan) fedakârlıklarla mütenasip, yeni kaynaklar ilâve ettiği söylenemez.

Esasen, Osmanlı fütuhatı "optium" bir seviyeyi bulduktan sonra, bu hudutları aşmak (veya kazanılanı muhafaza için harbi düşman memleketinde kabul etmek) maksadiyle yapılmış olan harpler, malî bakımdan "rantabl" birer teşebbüs olarak, merkezî revlet bütçelerinin "gelirler" faslında devamlı bir artma temin edememişti. Çünkü, bu memleketlerin bütün gelirlerini düşmanın buralardan geçen istilâ yollarını tıkamış olmak için hudut boylarınma yapılması gereken kale inşaatına ve bu kalelere konacak muhafızların maaşlarına tahsis etmek icabediyordu.

Nitekim, daha evvel Macaristan'la Avusturya'dan alınan bölgelerin varidatı da, aynı sebeplerle, ötedenberi merkezî devlet bülçesine intikal edemeden (İstanbul'dan yapılması lâzımgelen diğer külliyetli yardımların da ilâvesiyle) daima mahallinde sarfedilmekteydi. Aynı sebeperle, 16 ncı asrın sonlarına doğru İran'dan zaptedilen memleketlerin muhafazası masrafları da, b ubölgelerin kendi gelirlerini yuttuktan başka, (gerek harplerin devamı müddetince ve gerek harpten sonra) Diyarbakır, Erzurum, Halep gibi bir kısım komşu vilâyetlerin (aslında devlet merkezine gönderilmesi lâzımgelen) gelir fazlalarının da

uzun müddet buralara sarfedilmesini icap ettirmişti.

Bu devirde yapılan harplerin devlet bütçesine yüklediği masrafların gittikçe daha ağır bir şekil almasının ikinci bir sebebi de, modern çağın harp silâhlarına ve tekniğine getirdiği yeniliklerdi. Yeni doğan iktisadî şartlarla canlanan bir kısım Avrupa monarşilerinde, ateşli silâhlarla mücehhez daimî ordular ehemmiyet kazanmış, harp sanayii gelişmiş, harplerin finansmanında yeni usul ve kaynaklar bulunmuştu. Bilhassa deniz kuvvetleri, deniz aşırı keşfiyat ve ticaretin tesiri altında, ateş kuvveti, teknik ve tecrübe bakımından büyük terakkiler sağlamıştı.

Bu terakkilerden faydalanan muhasımları ile boy ölçüşebilmek için, Osmanlılar da harp teçhizatını, orduların terekküp tarzını ve taktik usullerini değiştirmeğe mecbur oldular. Bu yenilikler karşısında, Osmanlı ordusunun an'anevî kuvvetini teşkil eden timarlı sipahiler, ortaçağ tipi feodal bir teşkilât olarak, modern zamanların harpleri için elverişsiz görülmeğe başladı ve ateşli silâhlarla mücehhez talimli meslek ordusunun (İstanbul'da kapıkulu ocaklarının) asker miktarını ve tahsisatını durmadan arttırmak icabetti.

Gerçekten, timarlı sipahiler, an'anevî "dirlik" sisteminin kendilerine sağladığı tahsili güç ve kifayetsiz kaynakları ile bu kaynaklardan çok uzaklara sürülmüş olan hudut boylarında zorlu düşmanlarla yapılan yıpratıcı harplerde malî bakımdan tükenmiş oldukları ve silâh kuvveti itibariyle tesirsiz kaldıkları görülerek, türlü vesilelerle tasfiyeye tâbi tutuldular ve dirliklerinin gelirleri, merkez ordusunun gittikçe artan masrafları karşılamak üzere, merkezî devlet bütçesine aktarıldı. Timarlı sipahiliğin bu suretle yavaş yavaş tasfiyeye mahkûm olması veya yeni şartlar karşısında mahiyet ve ehemmiyetini kaybetmeğe başlaması, Osmanlı İmparatorluğunun klâsik idare ve toprak rejiminin temellerinin büsbütün sarsılarak, yeni doğan iktisadî kuvvet ve cereyanlarının eline müdafaasız ve teşkilâtsız terkedilmesi demekti.

Ateşli silâhların sebep olduğu yeni masraflarla yüksek fiyatlar üzerinden yapılan yeni harp malzemesi mübayaaları, ulûfeli merkez ordusunun zaptedilmez bir ihtilâl kuvveti haline gelerek zorla kabul ettirdiği yeni baremlere göre, ödenmek mecburiyetinde kalınan yüksek maaşlar ve cülûs bahşişleri, devlet bütçesinin muvazenesini bozdu (1). Bütçe zaruretleriyle para ayarının bozulması ise, yeni "enflâsyon" âmili olarak iktisadî ve malî buhranların şiddetini büsbütün arttırarak, devletin yapısını temellerinden sarsmağa başlayan siyasî veya askerî birtakım isyanlar için zimmeti hazırladı. Fiyatlar devamlı bir yükselme temayülü gösterdiği için, satın alma gücü düşük kalan bir para ile ödenen ücret ve maaşlar kifayet etmemeğe başladı. Bu hâl, bilhassa işçi ve askerler arasındaki huzursuzluğu arttırarak, içtimaî ve siyasî dâvalar için havayı müsait bir hâle koydu.

İçine düştüğü malî sıkıntılardan kurtulmak için, para ayarını bozmak gibi tehlikeli teşebbüslere girişmekten dahi kaçınmayan devlet, maliye sisteminin an'anevî temellerini de her gün daha fazla yıkarak, kendine ait olan veya timar sahiplerine terkedilmiş olan vergi toplamak sıfat ve selâhiyetlerini her gün daha büyük bir nisbette mültezimlere satmağa mecbur oldu. Bu suretle meydana çıkan bir "finanse kapitalizmi" devlet gelirlerine ortak çıkarak, nüfuz ve kuvvetini arttırdı. Bilhassa müslüman olmayan unsurlarla, devlet memuru sıfat ve selâhiyetlerini kötüye kullanarak zenginleşip bir iş adamı veya rantiye haline gelmiş olan bazı askerî zümreler bu rejimde ehemmiyet kazandı ve bu suretle Osmanlı cemiyetinin an'anevî yapısı değişmeğe başladı.

(Devamı var)

---

(1) Kâtip Çelebi'ye göre, 1523 senesinde mevcudu 41.479 olan merkez ordusu için senede 122.300.000 akçe maaş ödenmek lâzımgelirken, 1609 yılında mevcut miktarı 100.000 e ve senelik maaş tutarı ise 380 milyona yükselmiş bulunuyordu. Merkez ordusunun levazım ve erzak hariç, yalnız maaş masraflarının artışı karşısında devletin başvurduğu para ayarını düşürmek teşebbüsleri de şöyle bir seyir takip etti: 1491 - 1550 tarihleri arasında 100 dirhem gümüşten 420 akçe kestirilirken, 1566 da 450 ve 1589 da 800, 1600 de 950 ve 1618 de 1000 akçe kesilmeğe başlamıştı.

"Lawrence of Arabia„ filmi

Yazan: Dr. İlhami MASAR

İNGİLİZ Albayı Lawrence'in, Birinci Dünya Harbi esnasındaki Arabistan macerasını canlandıran ve Türk aleyhtarı olduğu söylenen, ismi yukarıda yazılı filmi, Avrupa'da bulunmamdan istifade ederek, geçen ay gittim, gördüm. Bu yazımda intibaımı canlandırmak istiyorum:

İngiliz edibi George Bernard Shaw, Lawrence hakkında: "Diplomatları, muhabirleri yalan haberler yaymağa sevk hususunda beni bile geçen adam" der.

Yalancılık, Lawrence'in tek eksikliği değildi. Mumaileyh, bir piç ve bir cinsî sapık olduğundan, İngiliz ordusunda hiç itibarı yoktu. Bundan dolayı da kendisi daimî bir aşağılık kompleksi içinde bulunuyordu. İyi Arapça bildiği ve Ürdün çölünde yaşayan Çerkeslere benzediği için, casus olarak, Filistin'de harbeden Türk hatları gerisine gönderilmesi kararlaştırıldığı zaman, nihayet eline geçen kendini göstermek fırsatından yüzde yüz istifade etmesini bilmiş ve en büyük eziyetlere katlanmak, aklî buhranlar içinde delicesine cesaret göstermek veya birdenbire ümitsizlik içinde kıvranarak ne yapacağını bilmemek gibi ruh hâletleri içinde bulunmasına rağmen, kendisine verilen hesapsız İngiliz altınları sayesinde, Türklerden ödleri kopan çöl bedevilerini isyana sevketmeye muvaffak olmuştur.

Filmin rejisörü Sam Spiegel, ne Türk düşmanı, ne de Arap veya İngiliz dostudur. Onun bütün gayesi, Lawrence'i insan olarak canlandırmaktır ve bunda da muhakkak ki büyük mikyasta muvaffak olmuştur. Film bize, aşağılık duygusu içinde çırpınan Lawrence gibi bir adamın, İngiliz ordusunun Filistin'de galip gelmesine büyük mikyasta yardım eden çete harbine Arapları nasıl teşvik ettiğini çok güzel izah etmektedir. Bu sebeple film, büyük bir başarıdır.

Film bize, binlerce Türk'ün hunharca öldürüldüğünü göstermektedir. Bu da bir hakikattir. Şam ve Kudüs'ün güneyindeki Türk garnizonları, Hicaz tren hattının tahribinden sonra, malzeme ve yiyecek eksikliği dolayısiyle kuzeye doğru çekildikleri sırada, açlık ve susuzluktan bunalan zavallılar, yolda Arap bedevileri tarafından yok edilmişlerdir.

Ben, Şam ile Akabe arasındaki sahayı gezdim ve orada hâlâ hayatta olan ihtiyar bedevilerle görüştüm. 1917 - 1918 seneleri arasında Suriye, Filistin ve Ürdün'de 80 bin Türk'ün öldürüldüğünden bahsederler. Bu rakam ne dereceye kadar doğrudur, bilmem.

Filmde, Türklerle ilgili iki mühim kısım var: Birisi Akabe'nin bir baskın neticesinde Araplar tarafından zaptı sahnesidir. Filmde Türk garnizonu harbetmeye tesaddi bile edemeden yok edilmiştir. Türkün harp esnasında şecaat ve cesaretini bilenler için sahne, ancak gülünç olarak vasıflandırılabilir.

İkinci sahne, Lawrence'in casus olarak 2.000 kişilik bir Türk garnizonunun bulunduğu Dera'ya gelişidir. Ben, Dera'ya da gittim. Bugün eski Hicaz hattının son istasyonudur. Burası ile Medine arasındaki raylar tâ o zaman çöl eşkiyası tarafından sökülmüş ve satılmıştır.

Filme göre, kadınsızlık yüzünden bunalan Türk kumandanı, Çerkes zannettiği Lawrence'in cinsî sapık olduğunu anlıyarak onunla münasebette bulunmak istemekte ve buna muvaffak olamayınca, onu kırbaçlatmaktadır. Lawrence de bilâhare, çekilme esnasında garnizon efradını son nefere kadar kılıçtan geçirterek intikamını almaktadır.

Bilmem, o günlerde Dera'da olanlar arasında yaşayanlar var mıdır? Lawrence'in başından geçenleri bilen Türk hayatta kalmamıştır herhalde ki, bu vâdideki söylentileri hep İngiliz kaynaklarından öğreniyoruz.

Ben, 1954 senesinde Dera'ya giderek, yerli, yaşlı Araplardan malûmat toplamağa çalıştım. İçlerinden biri, o zaman karargâhta çalıştığını söyliyerek bana şunları anlattı. Yalansa veya mübalâğa ise, günahı boynuna :

"Bir gün Lawrence, Dera'ya geliyor; orada bir müddet kalıyor ve bu arada oradaki askerlerle cinsî münasebette bulunarak, ordunun harekâtı hakkında malûmat topluyor. Bunu haber alan kumandan da, askerlerin ahlâkını bozuyor ve disipline zarar veriyor diye onu kırbaçlatıyor."

Rejisörün versiyonu, Türk kumandanını küçük düşürmektedir. Türk dostu olduğunu hiçbir zaman iddia etmiyen rejisör Sam Spiegel, sahneyi kendi beğendiği şekle sokmuş bulunuyor.

Lawrence filmi, "Lawrence"i canlandırmak ve çöl sahnelerinin güzelliği bakımından hakikaten bir şaheserdir.

Harbetmeden kendilerini Araplara öldürten Türklerle alâkalı sahnelere gelince, bunu zaten gören seyirciler de gülünç bulmaktadırlar. Bu yönden üzüntü duymamıza bir sebep yoktur. Filmi, fırsat bulurlarsa, görmelerini okuyucularıma tavsiye ederim. Daima centilmence hareket eden Mehmetçiğe Araplar tarafından reva görülen muamele, hakikaten ibret vericidir.

NEW YORK DÜNYA PANAYIRI

Resimde görlüen «Unisphere», 1964 - 65 New York Dünya Fuarının sembolüdür. 36 metre çapındaki bu küre New York şehrinde, 1939 40 Dünya Fuarının yeri olan Flushing Meadow'da inşa edilmiştir. Yeni Fuar 22 Nisan 1964 de açılacaktır.

Kalkınma ve Gelir Kaynakları İmkânlarının Daralması

Yazan: Tarık İsmet ERDEM

1964 yılı kalkınma programının gerçekleşebilmesi için bazı gelir kaynaklarının arandığı havadisi gazetelere aksetmiş ve bu gelirin, yeni vergiler ihdası suretiyle elde edilmesinin uygun görüleceği rivayet olunmuştur.

Ağustos ortalarında çıkan bu haberleri sayın Başbakanın, Alman Basın Ajansı (D.P.A.) nın Yakındoğu temsilcisi Kurt Gebauer'e verdiği beyanlarında teyid olunuyordu. Başbakan gibi en mes'ul ve yetkili bir otoritenin doğruladığı bu habere elbette ki inanmak lâzımgeldiğine göre, vergi arttırımı ile gelir teminini yalnız 1964 de değil, sırasiyle 1965, 1966, 1967 ve ilh... senelerinde de beklemek icabedecek.

Ne yazık ki, bizde gelir temini denince, kalemimizin ucu ile istenilen miktarda, istenilen geliri temin etmek kolaylığını, istihsal kaynaklarımızın verimini arttırmak suretiyle gelir temini zorluğuna tercih ediveriyoruz. Nitekim akaryakıta evvelce yapılan zamlar, istihlâkin azalması, mazota gazyağı karıştırılması gibi bazı sebeplerle beklenilen neticeyi vermediğinden tekrar zam yapılmasının düşünüldüğü günlük neşriyattan öğrenilmektedir.

İstihlâkin neden azaldığının, niçin bazı akaryakıtların müstehlik tarafından tağşiş yoluna gidildiğinin iktisadî sebeplerinin bir tahlile tâbi tutulup tutulmadığını bilemiyoruz. Bilinen birşey varsa, o da, fiatların bugünkü halde dahi kritik bir noktaya ulaşmış olmasıdır. Avrupa, Amerika ve dünya ile mukayeseye kalkışarak, akaryakıt fiatlarının bizde en ucuz olduğu tarzında ötedenberi ileri sürülen sudan ve klâsik bahaneler artık düşünebilen bir kimseyi tatmin etmekten çok uzaktır. Ucuz - pahalı mukayesesi, ancak birçok şartların birlikte mütalea edilmesiyle kabil olabilir. Aksi takdirde, Amerika'da benzin, bizdeki bir şişe Taşdelen suyundan daha ucuzdur ifadesi de, bu ucuzluğa bir antitez olarak pekâlâ da cevap teşkil edebilir.

Ne sebep icat edersek edelim, görülüyor ki, bir çıkmazın içindeyiz. Bu zamlar, hayat pahalılığını yeniden arttıracak, ötedenberi olduğu gibi, elde edilen gelirden yine bir fayda temin edilemiyecek ve böylece, 1950 sonrası gibi, kendimizi ancak malûm fasit dairenin içine atmakla neticede yine zararlı çıkılacak.

Acaba sayın maliyecilerimiz veya plâncılarımız, ayda dörtyüz lira gibi cüz'î kazancı ile, değil geçinmek, simitle dahi karnını doyurma mucizesini gösteren dört nüfuslu bir ailenin, bu dörtyüz lira gelirinden kursağına gideni ile, direkt ve endirekt vergileri de gözönünde bulundurarak, vergi olarak ödediğini hesaplamışlar mıdır?...

Bu hesaptan elde edilecek neticenin hiçbir vakit gönül açıcı olacağı umulamaz. Bu neticeyi umursamayıp, vergi arttırımı ve mevcutlara ilâvelerle gelir temin etmek cihetine gidilmesi, işleri ne kadar kolay tarafından ele alışımızın belirli bir örneğidir.

Herşeyden evvel vatandaş, kalkınmayı kendi nefsinde hissetmelidir ki, geleceğe ümitle bakabilsin. Üzerine yükletilecek, takatinin üstünde ağır maddî külfetler, hayat ve geçim şartlarını daha da ağırlaştıracak ve onu böylece ümitsizliğe düşürecektir ki, bu da kalkınmanın manevî cephesinin kısmen de olsa, çöküntüsünü hazırlıyacaktır.

Kaldı ki, bir an için vergi veya herhangi zammı, en yüksek limiti olan azamî

haddine çıkarsak dahi, bugünkü kalkınma tutumumuzla kalkınmayı ancak serap halinde görebilecek, fakat ona daha seneler senesi ulaşamıyacağız.

Bu topraklar, daha milyonlarca insanı besler ve barındırır. Küçücük İsrail, burnumuzun dibinde, canlı bir örnek. Bizim gibi iktisadî bünyesi zayıf olan bir memlekette kalkınma için elde mevcut maddî ve manevî kuvvetleri dağıtmamak lâzımdır. Memlekete döviz sağlıyacak bir - iki mevzuu esaslı ve sür'atli bir şekilde ele alarak, onlardan kısa zamanda neticeler elde etmek, kuvvetleri bölük börçük dağıtmaktan çok daha verimlidir.

Dünya siyasetinin kötüye gitmesini temenni etmemekle beraber, son atom denemeleri anlaşmaları ile, iyiye doğru bir yumuşama istidadı daha da kuvvetlenecek olursa, bir müddet sonra ne Amerikan yardımına, ne de diğer dostlarımızın yardımına mazhar olamıyacağımızı bilerek, birkaç sene içinde ve sür'atle, bütün güç ve imkânlarımızı haricî yardımları aratmıyacak şekilde, memlekete döviz sağlıyacak ve onlardan bir an evvel, kısa bir zamanda netice alabileceğimiz dâvalar için sarfetmeliyiz. Yoksa, 40 bin köye birden su getireceğiz, mektep yapacağız, yol ve köprü yapacağız, barınak ve dispanser yapacağız gibi hayâllerle vakit geçirirsek, bu memleket 240 sene daha kalkınma edebiyatı dinlemekten kurtulamaz.

Vaktimizin çok kısır ve az olduğunu ve hattâ beş senelik plânları dahi beklemeğe tahammülümüz olmadığını idrak ederek, bütün güç ve varlığımızı, bizi bekleyen son treni de kaçırmadan, kalkınmamızı şu dâvalar üzerinde teksif etmek zorundayız :

1 — Tarım işleri.
2 — Turizm işleri.
3 — Balıkçılık işleri.
4 — Yeraltı servetlerimiz.
5 — Eğitim.

1 — TARIM İŞLERİ :

Gayet vasi ve dağınık olan bölgeleri şimdilik kendi tabiî haline bırakarak yurdumuzun en verimli tarım bölgelerinden Çukurova, Konya ovası ve Ege havzasının ziraî verimini sür'atle bir - iki misline çıkaracak ve bize geniş ihraç imkânlarını sağlıyacak sulama, gübreleme, makineleştirme gibi, sel ve seylâbı önleyici ve mütehassıslarının lüzumlu göreceği tedbirleri bir an evvel almak, bu gaye için her sene birkaç milyarı birden sarfetmekten kaçınmadan, sür'atli bir kalkınmayı temin etmek takip edilecek en pratik yollardandır.

2 — TURİZM İŞLERİ :

Bizler, turistleri lâyıkiyle anlamış değiliz. Turist denince ilk olarak aklımıza, bir milyonerler kafilesi gelmektedir. Halbuki bu milyonerler grubu, mevcut turist kafilesi içinde yüzde beşi dahi geçmez. Turist, orta halli bir kimsedir. Bir - iki senelik kazancından tasarruf edebildiği ile gezip, görmek, eğlenmek ve istirahat etmek için seyahat eden ve en ekonomik şekilde hareket eden bir insandır. İstediği: Temiz tuvalet, oturacak, yıkanacak bir yer, yiyecek temiz bir lokanta, eğlenecek bir lokal ve bütün sarkıntılıklardan uzak bir plâjdan ibarettir.

Bittabi, memleketin gösterebileceği tarihî âbideleri ve eserleriyle beraber, gezilebilecek, ilgi çekici yerleri de turisti celbeder. Hilton gibi ve Emekli Sandığının turistik namı altında yaptırdığı ve yaptırmakta olduğu pahalı ve lüks otellerde hakikî turist oturamaz. Onun bu gibi yerlerde iflâhı kesilir ve yarı yolda kalır. Bu lüks otellerde, turistten ziyade iş adamları veya kalantor yerli turistlerimiz barınabilirler.

35 - 40 bin tonluk transatlantiklerde haftalarca Akdeniz ve Batı Afrika liman ve adalarını turistlerle beraber gezmiş ve seyahat etmiş bir kişi olarak, turistlerin ne kadar tasarrufla hareket ettiklerine bizzat şahit olmuşumdur. Turisti bu mânâda anlıyarak, turistik tesislerimizi bir an evvel ona göre ayarlamamız lâzımdır.

3 — BALIKÇILIK İŞLERİ :

Hiç şüphesiz ki, dünyada emsaline rastlanmıyan balık cinslerini tabiat, bu memleketin sularına ihsan etmiştir. Buna rağmen, bu yurdun saknilerine, sanki çok lüks bir metamış gibi, ortalama ayda bir defa dahi balık yemek nasip olmaz. Fiat düşürmemek için az tutulur, pahasından

yanına yaklaşılmaz, karaya vurduğu zaman, ayağımıza geldiği için, biraz fazla tuttuğumuz günlerde de istihlâk edemez, denize dökeriz. Acıklı, fakat hakikat.

Bundan beş - on sene evvel, zamanın ileri gelen siyasîlerinin bu mevzuda günlerce, haftalarca ve hattâ aylarca, Amerikalıların: "Prosperity is just rond the corner = Refah hemen köşebaşındadır" deyimi gereğince, bangır bangır çektikleri nutukların izleri el'an kulaklarımızdan silinmemiştir. Gûya balıkçılığımız şöyle inkişaf edecek, böyle olacak, memlekete senede 200 milyon doların üstünde gelir sağlıyacak... falan, filân.

Bu hayatî konunun üzerinde çok söylendi ve çok yazıldı; fakat aradan seneler geçtiği halde, balıkçılığımız olduğu yerde, yerinde saymaktadır. Bu iç açıcı rakamlarda ne kadar mübalâğa olsa, yine de bir hakikat payı aramak lâzımdır.

Bir zamanlar Et ve Balık Kurumu tarafından Arar, Sarar, Radar isimlerine benzer birkaç balıkçı gemisi de getirilmiş olduğunu gazetelerde okumuştuk. Bu gemiler niçin getirildi, ne iş yaptılar ve ne netice aldılar, bilemeyiz. Yalnız bildiğimiz birşey varsa, her Boğaz gezintisinde oralardan geçerken, altları midye tutmuş bir halde İstinye koyunda bağlı ve muattal durduklarıdır. Halen kendi halinde yatan bu gemileri getirten mes'ulden de soru soran yoktur.

Neyse, bir hevestir geldi, geçti, demekten başka elden ne gelir! Yalnız, bu hevesi yeniden canlandırmak lüzım; fakat bu sefer müsbet ve kat'î netice almak şartiyle... Hiç şüphe yok ki, dünyanın hiçbir yerine nasip olmayan balıklarımızdan, bilgiyle, tüccarca çalışmakla, bu memlekete milyonlarca dolarlık döviz sağlamak mümkündür. Yeter ki, hayâl ettiğimiz bu balıkların, ormanlarımızı yaktığımız gibi, bir avuç oy hatırı için dinamitle, tarama ile köklerini kurutmamış olalım.

4 — YERALTI SERVETLERİMİZ:

Dünyanın en çok aradığı madenlerden krom, bakır, demir ve ilh... gibi yeraltı servetlerimizi, verimini daha ucuza malettirecek ve istihsali birkaç misli arttıracak vasıtalarla teçhiz ederek, dünya piyasalarına daha geniş ölçüde çıkılması da ihmâl edilmiyecek konularımızdandır.

Bu meyanda petrol kaynaklarımızın veriminin gayet yavaş bir ilerleme kaydettiğine işaret etmek yerinde olur. Senelerdenberi petrol kuyularının açıldığını, en iyi evsafta ham petrol çıktığını hemen her gün gazetelerde okur dururuz, ama, buna rağmen, senelik petrol istihsalimizin 350 - 400 bin tondan yukarı çıktığını öğrenemedik. Yatırımları bu sahaya da teksif ederek, kısa zamanda Türk petrolünün dünya piyasalarında yer almasını temin etmeliyiz.

5 — EĞİTİM:

Medenî dünyanın hemen hemen hiçbir yerinde eğitim bedava değildir. İlk öğretimin, Anayasa'nın emri ve kanunlarımızın koyduğu mecburiyet dolayısiyle, külfetinin devlete yükletilmesini kabul etmek zarurî bir hâldir. Orta, lise ve yüksek öğretimin devlet üzerindeki külfetini makûl karşılamak zordur.

Bugünkü sıkışık durum karşısında, yok öğretimi teknik alana aktaracağız, yok bilmem, demode olmuş, test imtihanı ile öğrenci alacağız gibi, basiti mürekkepleştiren ve her vatandaşın kendi arzu, istidat ve hevesine göre seçeceği eğitim ve meslek yolunu değiştirecek Anayasa dışı tedbirlerle, eğitim güçlüklerinin yaratılması, dâvayı kökünden hâlletmek değil, bilâkis gün geçtikçe müzmin bir mecraya sevketmekten başka bir faydanın temin edilemiyeceği âşikârdır.

Bugün tahminlerimize ve evvelce resmî ağızlardan verilen bilgilere göre, en az 2 milyona yakın orta öğretim, 1,5 milyon lise öğretimi ve şöyle böyle 250 bin kadar çocuğumuz da yüksek tahsil yapmaktadır.

Her ortaokul öğrencisi için senede 100 lira, lise öğrencisi ise 250 lira ve yüksek tahsil yapan öğrenciler için de 1000 lira tahsil üreti alınsa, bu meblâğın senelik

AÇIK MUHABERE

Ankara'dan bize mektup yollayan doktora öğrencisi okuyucumuza:

Mektubunuz tam okunamadan, büromuzda her nasılsa kaybolmuştur. Özür diler, yenisini bekleriz.

tutarı 800 milyon lirayı aşar ki, devlete eğitim sahasında kendiliğinden geniş imkânlar sağlamış olur.

Her vatandaş, çocuğunu yetiştirmek için bu parayı seve seve verecek ve buna mukabil çocuğunun istidat ve kabiliyetine göre meslek seçme ve istediği tahsili yapma hürriyetini elde etmiş olacaktır. Bu suretle okullarımızda deneme ve lâboratuar gibi imkânları sağlamak daha kolaylaşacak ve paso, karne yolsuzlukları gibi ahlâk dışı davranışlar kendiliğinden ortadan kalkacak ve bilhassa yüksek okullarımızın kadrolarındaki zahirî şişkinlikler yine kendiliğinden bertaraf edilecektir.

Fakir ailelerin çocuklarına gelince: Bu çocuklar arasındaki kabiliyetler ciddî bir imtihana tâbi tutulmak - Test imtihanı değil; çünkü bu şekil imtihan, heyecan ve sinir sistemi ile yakından ilgili olduğu için hakikî kabiliyetlerin lâyıkile tesbit edilememesinden, demode olmuştur - suretile, Devletin, Ticaret ve Sanayi Odalarının, eşhasın, ticarî ve sanayi müesseselerinin okul ücretini ve hattâ kısmen de olsa geçimini karşılayacak burslarla tahsil edebilmelerini sağlamak da pekâlâ mümkündür.

Bu fikirler tarafımızdan icadedilmiş değildir. Dünya ile biraz olsun ilgilenmiş olsak, bu usullerin İngiltere ve bilhassa Amerika'da en iyi şekilde tatbik edildiğini görürüz.

Fikirlerimizi özetlemek lâzımgelirse, bugün elde mevcut imkânlarımız, çok mütenevvi olan dâvalarımıza bölünmüş bir durumdadır ki, her birine birer avuç birşey ayırmakla, hiçbirisi seneler senesi kalkınacak hâle gelemiyeceklerdir.

Buna göre, daha fazla zam ve vergi icad etme yoluna gitmeden, bütün maddî ve manevî varlığımızı memlekete kısa zamanda mühimce döviz sağlayabilecek, izahına çalışılan ehemmiyetli gördüğümüz konularda yatırımları toplamak, kalkınmamıza daha verimli ve sür'atli bir istikamet vereceği kanaatindeyiz.

İmkânlarımızı dağıtmak ve parçalamak, bilhassa bugünkü eleman kapasitelerimizle de, ancak hiçbir işin lâyıkile altından çıkamıyacağımızı ve nereden başlayıp nerede bitireceğimizi de kestiremiyeceğimizi sağlar.

Iktisadî Devletçilikte REFORM

MİLLET Meclisince iktisadî devlet teşekküllerinin reorganizasyonu ve idaresi hakkında bir kanun kabul edildi. Senatoda görüşüldükten sonra kesinleşecek bu kanunun hedefi, iktisadî devlet teşekküllerinin, yâni devlet işletmeciliğinin ulusal ekonomimize faydalı olabilmesi için muhtar bir tarzda idare edilmeleri, kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde çalışmalarıdır.

Fakat Millet Meclisinden çıkan şekli, bu gâyelerin sağlanması bakımından endişe verici birçok hükümleri içine almıştır. Vardığımız netice bu kanunun reform ve reorganizasyonla ilgisi olmayacağı ve devlet işletmeciliğinin bu şartlar altında daha da fena bir duruma düşeceği merkezindedir.

Yazımızda, bu önemli konu üzerindeki düşüncelerimizin özeti verilmiştir.

HÜKÛMETÇE hazırlanan ve Büyük Millet Meclisince kabul edilen (İktisadî teşekkülleri ile müesseseleri ve iştirakler hakkındaki) kanun tasarısında amaç, birinci maddede şu şekilde belirtilmektedir:

"Bu kanunun amacı, iktisadî devlet teşekkülü müesseseleri ve iştiraklerinin ekonomimize faydalı olabilmeleri için muhtar bir tarzda, karma ekonominin kurallarına ve ekonomik gerçeklere uygun olarak yöneltilmelerini, kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde çalışmak suretiyle daha fazla yatırım kaynağı yaratmalarını ve bu **amaca ulaşmak için denetlenmelerini sağlamaktır."**

Konu uzun senelerden beri tartışılmaktadır. Bizde Cumhuriyetten sonra, devlet işletmeleri çeşitli prensiplere göre değişik şekillerde idare olundu. İlkönce bunlar tamamen özel şirketler ve kurumlar gibi, hiçbir kayda tâbi olmadan idare ediliyordu. Anadolu - Bağdat demiryolları (1923 de) devlete geçince, Bakanlar Kurulunca bir idare meclisi seçildi ve bir de umum müdür tâyin olundu. Bütçe, kadro, yatırım, yönetme, herşey bu idare meclisinin elindeydi. O sıralarda faaliyete geçen Sanayi ve Maadin Bankası da buna yakın idare olunuyordu.

Bundan sonra, sermayesinin tamamı devlete ait müesseselerin yanında, devletin de sermayesine iştirak edeceği anonim şirketler kurulması ve bunları tamamen özel hukuk kurallarına göre yürütülmesi yolu tutuldu. Liman şirketleri, şeker şirketleri, bazı sanayi şirketleri bu prensibe dayanarak kuruluyordu. İlgili bakanlıklar hiçbir suretle idareye karışmazlardı. Bu arada İş Bankası gibi özel bir anonim şirket halinde hiçbir devlet müdahalesine tâbi olmadan çalışan teşekküller de vardı.

Fakat memleketimizde iktisadî devletçilik, kuruluş devresinde uygulanan prensipler bir sistem haline konamadığından, kısa zamanda idarî, devletin hücumuna ve istilâsına uğradı. Bu konuda hükûmetçiler, ideolojik temelden yoksun olan iktisadî devletçileri kolaylıkla sindirmeye ve mağlûp etmeye muvaffak oldular.

1930 da Serbest Fırka'nın çıkmasından sonra, idarî devletin lideri mevkiinde olan İnönü, Sivas'ta verdiği nutukta "Mutedil devletçilik" sisteminin uygulanacağını ilân etmişti.

Bu tarihten birkaç sene sonra, iktisadî devletçi cephenin lideri Celâl Bayar İktisat Vekilliğine getirildi. Sümerbank ve Etibank kuruldu. Kömür havzası millîleştirildi; özel bir anonim şirket gibi idare olunan liman şirketleri devletleştirildi. Devlet işletmeciliği usulü hayli genişlemişti. Bu işletmelerin ne özel hukuk kurallarına göre anonim şirketler gibi serbest ve bağımsız şekilde, ne de devlet idaresi halinde resmî usullere uygun halde idaresi imkânı yoktu. Bunun üzerine 1938 de, iktisadî devlet işletmelerinin idare ve mürakabesi hakkında yeni esaslar koyan 3640 sayılı kanun çıkarıldı. İktisadî devlet teşekkülleri muhtar olacak, fakat ticarî şirket gibi serbest idare edilmiyerek, birtakım kayıtlara ve usullere tâbi olacaktı. Bu kanun, bu işletmelerin anonim şirketler haline konarak, özel teşebbüs ve sermayeye devrini de düşünmüştü.

İşte şimdi, Millet Meclisince kabul edilen yeni kanunla, bu idare rejiminde bir reform yapılmak istenmektedir. Çünkü mevcut rejim altında iktisadî devlet teşekküllerinin muhtariyet yetkilerini kullanamadıkları, rantabl ve verimli çalışmadıkları, kâr etmedikleri daima şikâyet konusu olmuştur. Beş yıllık kalkınma plânında devlet iktisadî teşekküllerinin birer yatırım kaynağı haline getirilmesi, ele alınan başlıca konulardan biridir. Bunun için bu teşekküllerin reorganize edilmesi, plâncılar ve memleketimizde vazife almış olan ecnebi uzmanlar tarafından ısrarla istenmiştir. Yeni kanun, bu gayeyi sağlasın diye çıkarılmaktadır. Halbuki kabul edilen kanun, bugünkünden daha geri bir durum yaratacak ve 3460 sayılı kanunu her bakımdan aratacaktır.

İKTİSADÎ devlet teşekküllerini, kanun, şöyle tarif etmektedir:

"İktisadî devlet teşekkülleri, sermayelerinin yarısından fazlası ayrı ayrı veya birlikte, devlete, genel ve katma bütçeli ida**relere, iktisadî devlet teşekküllerine ait olup, iktisadî alanda ticarî esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan ve kuruluş kanunlarında bu kanuna tâbi olacağı belirtilen teşekküllerdir."**

Bu teşekküller, mutlaka özel bir kanunla kurulurlar. İdareleri ise, ilgili bakanın teklifiyle Bakanlar Kurulunca atanan bir umum müdüre bırakılır. Vâkıa umum müdürün başkanlığında bir de yönetim kurulu olacaktır. Bu kurul, umum müdür hariç, iki kişiden ibarettir. Bu iki kişi, teşekkülde memur gibi devamlı çalışırlar. Eğer özel sermayenin % 15 den fazla iştiraki varsa, onlar da yönetim kuruluna bir kişi seçebilirler. Çok işçi çalıştıran işletmelerde bu kurula işçiler de mümessil yollayabileceklerdir. Yönetim kurulları üyelerinden biri mutlaka Maliye Bakanlığının, ikincisi de ilgili bakanlığın teklifiyle Bakanlar Kurulunca tâyin olunacaklardır.

Teşekküllerin genel müdür ve yardımcılarının iktisadî veya meslekî alanda yüksek öğretim yapmış olmaları şarttır. Yönetim kurulu üyeleri de bu vasfı haiz olmalıdırlar. Yâni, İktisat Fakültesi, Yüksek Ticaret Okulu veya Teknik Üniversite, Ziraat Fakültesi gibi bir üniversite veya yüksek okul mezunu olmayan, bu işletmelerde umum müdür ve yardımcısı veya yönetim kurulu üyesi olamıyacaktır.

Teşekküllerin sorumlulukları, anonim ve limited şirketler gibi, sermayeleriyle kayıtlıdırlar. Bunlar, Genel Muhasebe Kanununa, Devlet Alım, Satım ve İhaleler hakkında kanuna ve devlet inşaatının tâbi bulunduğu kanunî hükümlere tâbi değildri. Teşekküllerin ve müesseselerin malları ve her çeşit mevcutları aleyhine işlenen suçlar, devlet malı aleyhine işlenmiş sayılacaktır. Sorumlulukları, sermayeleriyle kayıtlı olmalarına rağmen, teşekküller ve müesseseler haciz koymak, onların iflâsını istemek mümkün olmıyacaktır.

İktisadî devlet teşekkülleri, kendi çeşitli işletmelerini müesseseler haline koymaya mecburdurlar. Bu suretle, bu müesseselrde teşekküller gibi, özel kişi olarak muhtar şekilde idare olunacaklardır.

Teşekküller ve müesseseler, kalkınma plânına ve yıllık programlara uygun olarak uzun vâdeli ve yıllık yatırım ve finansman programlariyle her yıl için işletme bütçeleri hazırlıyacaklardır. İşletme-

bütçeleri teşekkül yönetim kurulu kararıyle kesinleşecektir. Kanunda, programların nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı hakkında bazı hükümler de vardır.

Ana çizgileri bundan ibaret olan yeni idare sisteminde, teşekküller ve müesseselerin çalışması için Maliye Bakanlığına ve Bakanlar Kuruluna geniş vazifeler düşmektedir. Kanuna göre, devlet iktisadî teşekküllerinin mal sahibi, Maliye Bakanlığıdır. Her iş dönüp dolaşıp bu bakanlığın elinde toplanmaktadır. İdarede de yüksek karar organı Bakanlar kuruludur. Meselâ bu kurul :

a) Teşekküllerin iştirakler yapması ve iştiraklerin devir veya tasfiyesi veya devlet yatırım bankasına iştirakleri, devir ve nakli gibi konulara karar verecek;

b) Teşekküllerin umum müdür ve muavinlerini, yönetim kurullarını seçecek;

c) Teşekküllerin müesese kurma mecburiyetinden istisna edilmesi kararını verecek;

d) Yıllık yatırım ve finansman programlarını inceleyip tasdik edecek;

e) Kesinleşen genel yatırım ve finansman programlarının örneğini gerekli yerlere yollıyacak (?);

f) Denetleme raporlarını inceleyecek;

g) Teşekküllerin temel mal ve hizmet tarifelerini tesbit edecek;

h) Yönetim kurullarına üye olan teşekkül personellerini tâyin edecek;

i) Teşekküllerin genel müdür, yardımcı ve yönetim kurullarına mukavele ile verilecek ücret hakkında karar verecek;

j) Fevkalâde hizmet edenlere altı maaş kadar ikramiye verilmesi tekliflerini karara bağlıyacaktır.

Bakanlar Kurulunun bütün bu işlerde gereği gibi vazife görebilmesi için, toplantıların çoğunu bu konulara ayırması gerekecektir. İktisadî devlet teşekkülleri bu kanunla Maliye Bakanlığının kumandasında ve Bakanlar Kurulunun mürakabesinde çalışan, tamamen idarî devlete ve siyasî iktidara bağlı müesseseler olacaktır.

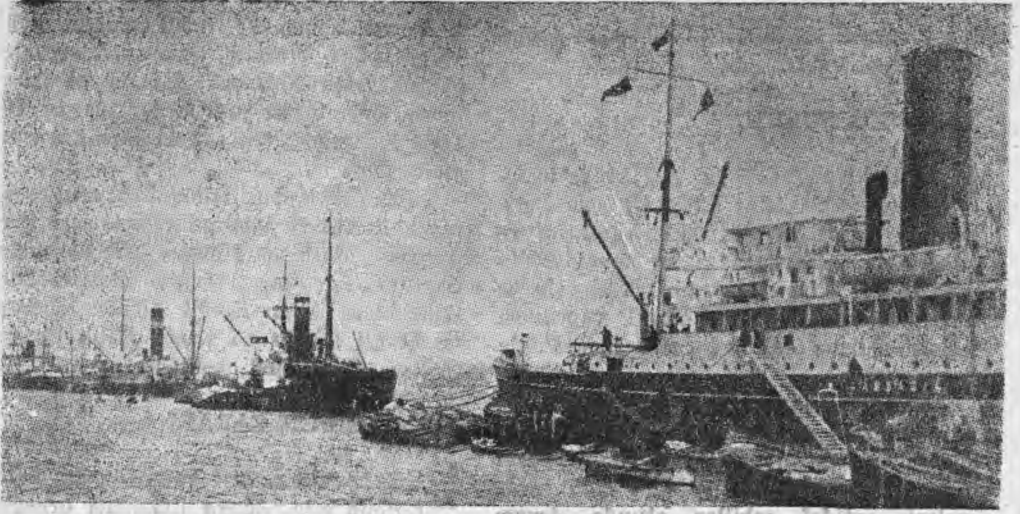
KANUNUN, hedefi belirten birinci maddesi, iktisadî devlet teşekküllerinin karma ekonomi kurallarına uyması amacından da bahseder. Karma ekonomi tarifinden ne kastedildğii pek belli değildir. Bizde çeşitli mefhumları herkes kendi düşüncesine uygun olan anlama çekiyor. Devletçilik, milletçilik, halkçılık, demokrasi ve hattâ Atatürkçülük ilkelerindeki perişan halimiz, karma ekonomide de kendini göstermiştir. Bu ekonomi, devletle özel sektörün elele vermesi, birbirini tamamlaması demektir. Halbuki incelediğimiz kanun, bu hedefe açıkça karşı koymaktadır. **Devlet işletmeleri, özel sektöre her şekilde kapalı kalacağı gibi, özel teşebbüs de devletin kendisine sermaye koyarak iştirakçi olmasından kaçınacaktır.**

Zaten beş yıllık plânda, devlet ve özel sektör yatırımlarının ve işletmelerinin tamamen birbirinden ayrılmış olması prensibi kabul edilmiştir. Kanun da bu prensibe uymuştur. Bu durum karşısında, karma ekonomiden nasıl bahsedilebilir? Halbuki bizim anladığımız karma ekonomi, devletle özel sermayenin aynı işte birleşeceği ve idaredeki sorumluluğun ve yükün daha çok maharet ve ihtisas sahibi olan, parasının ve kârının peşinde koşan özel sektöre bırakılacağı bir rejim demektir.

Sözünü ettiğimiz kanuna göre, bir anonim şirketin sermayesinden yüzde ellisinden bir fazlası devletin veya iktisadî devlet teşekküllerinin eline geçer geçmez, bu şirket, ticaret kanunları hükümlerinden çıkacak, İktisadî Devlet Teşekkülleri Kanununa uyacaktır. Yâni, ne hissedarlar genel kurulu ve idare meclisi ve ne de murakıpları bulunmıyacaktır. Meselâ, böyle bir ortaklık Vehbi Koç'la yapılırsa, bizzat Koç, meslekî yüksek tahsili olmadığından, üç kişilik yönetim kuruluna bile üye olamıyacak, umum müdür veya yardımcılığına getirilemiyecektir.

Devletin özel sermaye ve teşebbüsle elele vererek her ikisinin ortaya koyacağı maddî ve manevî varlıklar birleştirilerek çalışmanın yolunu bu kanun tamamen kapamaktadır. Bu bakımdan, ilk maddesinde belirttiği (Karma ekonomi kurallarına uyma) hedefinden ne mânâ kastedildiği anlaşılamamıştır.

Millet Meclisince kabul edilmiş olan bu kanunun Senatoda müzakeresinde, hem prensibi ve hem de getirdiği birçok sakat ve karışık hükümler dolayısiyle, hayli tenkide uğraması beklenmektedir.

İstanbul Limanından bir görünüş...

Limanların bir elden idaresi hakkında

Plânlamanın Hatalı Bir Teklifi

Böyle bir işe girişmek, durumu bugünkünden daha da fenaya götürebilir...

RESMÎ Gazete'de yayınlanan beş yıllık plânın 1963 tatbikat yılına ait tedbirler kısmında, "Bütün limanları bir elde toplıyacak Ulaştırma Bakanlığına bağlı bir müessese kurulacaktır" kaydı üzerine, ilgili Bakanlıkça bir kanun tasarısı hazırlanmakta olduğu haber alınmıştır. Bu tasarıya göre, şimdi Denizcilik Bankası, Devlet Denizyolları elinde bulunan limanlar, ayrı bir umum müdürlüğe bağlanarak, merkezden idare olunacaklardır. Bu arada, diğer teşekküllerin elinde bulunan Zonguldak ve Ereğli gibi limanlar da bu umum müdürlüğün idaresine girecektir.

Limanların bir elden idaresi? Bu da nereden çıktı?...

Limanların, belediyeler gibi ayrı ayrı ve bağımsız işletmeler halinde olması, bugün dünya limancılığında tatbik edilen en ileri bir prensiptir. Belki bizde de bu prensibe uygun bir rejim kurulması düşünülebilirdi. Fakat bir umum müdürlük kurularak, bir elden idare gibi, başka hiçbir memlekette örneği bulunmayan bir rejim icadı akla gelmemeliydi.

Plânlamanın böyle bir teklifte bulunmasının nedenini kavramak hayli güçtür. Maksat, rantabiliyeti çoğaltmak olamaz. Çünkü, bir yeni teşkilât, merkeziyetçi sistem, herhalde şimdikinden hayli kabarık masraflar doğuracaktır. Böyle bir sistem altında işlerin daha ağır işleyeceği de şüphesizdir. Eğer gaye, liman işletmelerinde bir koordinasyon sağlamak ise, bunu Bakanlıkta ara sıra veya daimî şekilde iş-

letmelerle müşterek toplantılar yapmak ve işleri yüksek kademede plânlamakla sağlamak mümkündür.

BUGÜNKÜ DURUM

CUMHURİYETTEN evvel Türkiye'de İstanbul ve İzmir'de imtiyazlı ecnebi şirketlerin yaptıkları bir miktar rıhtım ve anbarlarla, Haydarpaşa ve Zonguldak'ta yine ecnebi iki şirketin, biri demiryolu ve diğeri de kömür limanı olarak yaptıkları tesisler istisna edilirse, modern mânâda liman yoktu.

İlk defa olarak 1925 de İstanbul, İzmir, Trabzon ve Mersin'de devletçe liman işletme inhisar şirketleri kurularak, limanların serbest ve dağınık halde olan işletmeleri, iptidaî şekiller altında devam etmek üzere, bu şirketlere bırakıldı. Anadolu - Bağdat demiryollarının ve daha sonr adiğer ecnebi demiryolu şirketlerinin imtiyazları satın alınarak, devlete geçmesinden sonra da, Devlet Demiryolları, liman işletmeye başladı. Öte taraftan, İstanbul ve İzmir rıhtım şirketleri ile Ereğli-Zonguldak şirketi satın alındıktan sonra, bütün bu işler de devletin eline geçti. Bu suretle, iskeleler hariç, bütün limanlar devletleştirilmiş oldu.

Bu limanlardan bir kısmı Devlet Demiryolları, bir kısmı da liman şirketlerinin devlete geçmesinden sonra kurulan mülhak bütçeli idareler elinde işletiliyordu. Denizbank'ın kurulmasiyle, Demiryolları dışındaki limanlar bu Bankaya devredildi. 1939 da Denizbank'ın lâğvından sonra ise, hepsi bir umum müdürlüğe bağlandı. Fakat bu limanların Devlet Denizyolları bünyesinde toplanması daha uygun görülerek, Limanlar Umum Müdürlüğü kaldırıldı ve limanlar, Denizyollarına bağlandı. Bu suretle, bugünkü rejim kurulmuş oldu.

Cumhuriyetten itibaren otuz seneye yakın bir zaman Türkiye, liman işlerinde organizasyon kurup değiştirerek ve her değişmede kadroların ve formalitelerin gittikçe genişlemesi yüzünden masraflarını çoğaltarak vakit harcadı ve bir türlü modern liman yapma işine girişemedi. Nihayet 1950 den sonra, dış yardımlar ve baskılar neticesinde, yeni ve modern limanlar yapmaya başladık. Bu arada maalesef, Salıpazarındaki, Timurleng'in filine benzeyen ucube de dahil olduğu halde, Haydarpaşa, Trabzon, Samsun, Zonguldak, Ereğli, İzmir-Alsancak, Mersin ve İskenderun limanlarını yaptık. Bu suretle Türkiye, modern anlamda limanlara kavuşmaya başladı.

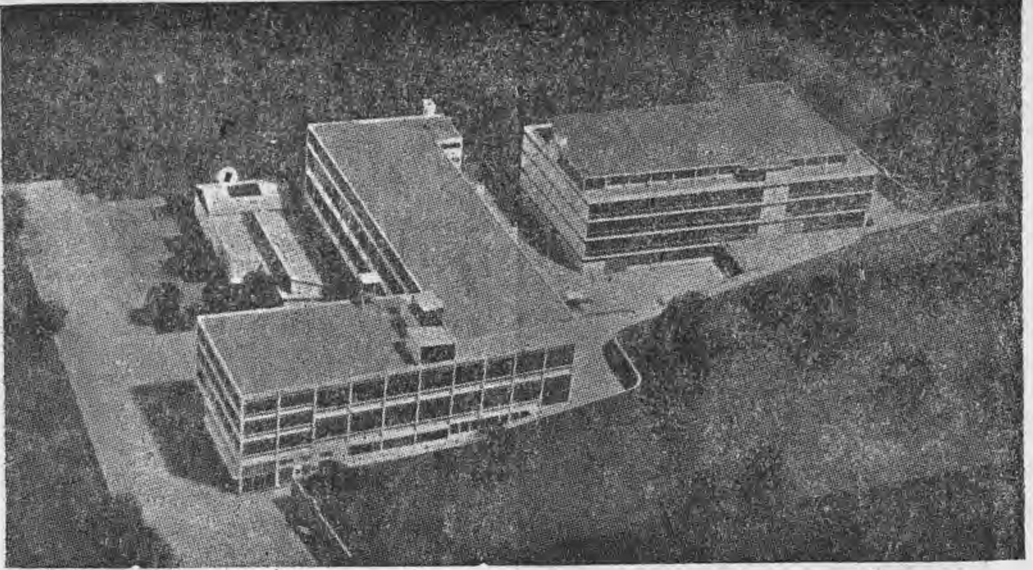
Şimdi İstanbul, İzmir, Trabzon ve Giresun limanları Denizcilik Bankası; Haydarpaşa, Derince, Mersin, İskenderun ve Samsun limanları Devlet Demiryolları; Zonguldak limanı Ereğli Kömür İşletmesi ve Ereğli limanı da Ereğli Çelik Sanayii Şirketi elinde işletilmektedir.

BİRLEŞMENİN ZARARI

LİMANLARIMIZIN yukarıda da belirttiğimiz gibi, dünya limanları örneğine uygun bir rejime kavuşması, belki ilerde ele alınacak bir konudur. Bu vakte kadar, bugünkü statünün devamında, işletmecilik bakımından bir zaruret olduğu kanısındayız.

Denizcilik Bankası, Devlet Demiryolları, Ereğli Kömür İşletmesi, Ereğli Çelik Sanayii, işlettikleri limanlarla doğrudan doğruya ilgili teşekküllerdir. Limanlarda yüklenen ve boşaltılan yüklerin ya çoğunu tasırlar veya istihsal ederler. O şekilde ki, bu müesseselerle liman işletmeleri birbirinden ayrıldığı takdirde, hizmet, büyük ölçüde aksar ve liman işletmelerinin masrafları hayli artar. Bugün iyi kötü işlerde sağlanmış olan koordinasyonun ortadan kalkacağına hiç şüphe etmemek lâzımdır. İlerde limanların, ilgili teşekküllerin de iştirakiyle, Garpte olduğu gibi, otonom kamu işletmeleri halinde idaresi mümkün oluncaya kadar, şimdiki sistemin bozulmaması lâzımdır.

Bugün limanı işleten teşekküllerin teknik, malî, idarî geniş imkânlarından faydalanma sayesinde liman işletmeleri, birçok masraflardan tasarruf edebilmekte ve birçok kolaylıklara mazhar olabilmektedirler. Ayrı bir umum müdürlükte limanların toplanmasının, masrafları lüzumsuz yere yükseltmek ve işleri karıştırıp, daha da ağırlaştırmaktan başka bir fayda sağlamıyacağı gözönüne alınarak, Plânlamanın bu hatalı teklifinin Hükûmetçe nazara alınmamasını temenni ederiz.

Arçelik Fabrikasının umumî görünüşü.

ESERLERİMİZİ TANIYALIM

ARÇELİK

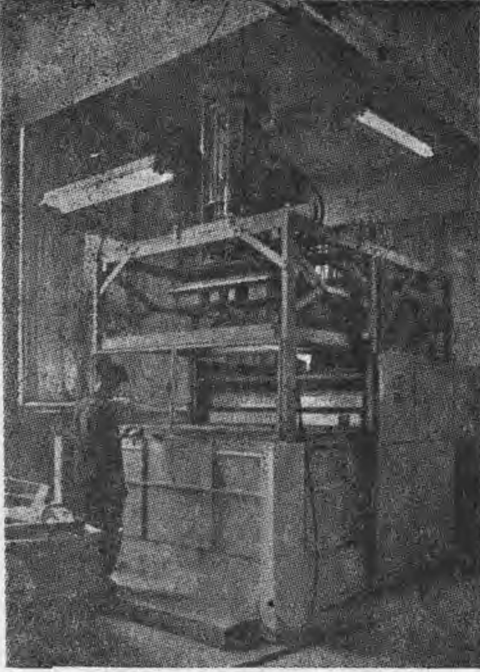
GEÇEN ayın 4 üncü Çarşamba günü, Haliç'in hemen her köşesi insana hüzün veren harap manzarasıyla tezat kurmuş büyük ve modern bir fabrikamızı, seçkin davetlilerle birlikte biz de gezdik. Memleketin buzdolabı, çamaşır makinesi gibi şimdiye kadar hep dışardan getirttiği başlıca ihtiyaç maddelerini, dünyadaki en iyi örneklerine uygun, hattâ birçoklarına üstün şekilde imâl eden Arçelik fabrikası, bir havai nakil hattı kurmuştu. Bunun çalışmaya girmesi münasebetiyle bir tören tertiplenmişti.

Türk endüstrisinde ilk defa olarak bir havai hat, Arçelik'te kurulmuştu. Havai nakil hattı, modern endüstride ve seri imalâtta tatbik edilen en son ve en rasyonel sistemdir. Bu sistem, istihsal kapasitesini arttırmaktan başka, büyük ölçüde vasıta ve zaman tasarrufunu da sağlam; malzemeyi korur ve fabrika içinde prodüksiyon için daha geniş saha açılmasını sağlar.

Arçelik fabrikasının havai nakil hattı 502 metre uzunluğundadır. Üstünde 267 taşıma sepeti vardır. Bunlar buzdolabı, çamaşır makinesi ve gaz sobalarını meydana getiren malzemeyi muhtelif istihsal istasyonlarını takiben pres dairesinden son montaj bandına kadar, durmayan bir tempo içinde taşır. Bu hattın sür'ati dakikada 3 metreden 10 metreye kadar ayarlanabilir.

Arçelik fabrikasının buzdolabı, çamaşır makinesi ve gaz sobası olarak kapasitesi günde 600 ünitedir. Bundan maada termosifon, büro eşyası da yapar. Aynı zamanda inşaat endüstrisine çelik ve alüminyum yapı malzemesi de hazırlar. Fabrika, inşa edilmekte olan bir özel blokla birlikte 17.497 metrekare sahayı kaplar. 1.000 e yakın mühendis, memur ve işçi çalıştırılır. Tesislerden biri, 630 tonluk Muller pres olarak sayısız presler, plâstik aksama şekil veren 2 vakum formik, 12 fosfat banyosu, 5 boya kabini, 3 kurutma fırınından müteşekkildir.

Rasyonel çalışmaya ve kaliteye önem ve-

Buzdolabının iç aksamına form verilirken...

ren Arçelik'te araştırma ve plânlama büroları da vardır. Yalnız plânlamada 38 eleman çalışmaktadır. Bu modern teçhizat ve teşkilât sayesinde tam kapasiteye doğru gidilmekte ve maliyet, milletlerarası piyasalara rekabet edecek ihracat fiatlarına yaklaşmaktadır.

Arçeli'kte devamlı olarak işçi yetiştirme kursları da vardır ve dışarıya ihtisas için personel gönderilmektedir.

Havai nakil hattının açılışı töreninde, Koç Toplulukları Genel Müdürü değerli idarecilerimizden eski Sümerbank Umum Müdürü Hulki Alisbah bir konuşma yaptı. Alisbah, fabrikanın idare meclisi reisi Bay Vehbi Koç adına, davetlileri selâmladıktan ve bugünün, aynı zamanda Sivas Kongresinin toplanmasının 44 üncü yıldönümüne rastladığını mes'ut bir tesadüf olarak hatırlattıktan sonra, fabrikanın kuruluşu hakkında şunları söyledi:

«Eğer tasavvur, bir fabrika tarihçesi için mukaddime olsaydı, bu fabrikanın mâzisi çok eskiye giderdi. Bay Vehbi Koç'un takdire şâyan düşünce ve teşebbüsleri arasında mühim bir nokta da, mağazalarında satışa arzedilen ve bir ihtiyaç maddesi olduğu bu suretle sabit olan her ithal matamı memlekete mal etmek prensibi gelir. Bu prensip ve heves, onu çok kere güçlüklerle, bazan zararla karşılaştırmıştır. Fakat, önünüzdeki misalde olduğu gibi, başarıya ulaşanları daha çoktur.

«Bu işe fiilî teşebbüs, 1953 sonlarında başlar; yâni 1-2 ay sonra fabrikanın - işletmeye açılmasının olmasa bile - teşebbüse başlanmasının 10 uncu yılını kutlayacağız. Kuruluş devresinde birliğin doğuracağı kuvveti ifade etmek için, memlekette ilk defa çelik mobilyayı - küçük de olsa - atelyeleştirmiş olan eski Erel kurucularından Lûtfi Doruk ve yine gerek çelik büro eşyası, gerek diğer ev âletlerinin önemli satıcılarından Eli Burla ve Ortakları Komandit Şirketi de kurucu ortaklar arasında yer aldı. Bu, kafaları ve enerjileri birleştirmenin verdiği ilk kuvvet oldu. Sonra, devletin bu sahadaki faaliyetinin

TEMBELLİĞE PRİM VERMİYELİM !

Türkiye'de herkes gücünün yettiği kadar çalışmalıdır. Gece, gündüz, her adamımız boş durmadan çalışırsa, o zaman istediğimiz kalkınma olur. En büyük yatırım, en büyük servet kaynağımız iş gücümüzdür. Yolunu bulup, bu gücü sonuna kadar kullandık mı, hiçbir şeyden korkumuz olmaz.

İş Kanunları, bizim en büyük yatırım ve servet kaynağımızı kurutmayacak ve kösteklemiyecek bir nitelikte olmalıdır. Evet, işçi haftada 48 saatten fazla çalışmamalıdır. Bunun için de günde, pazarları hariç, 8 saat çalışmak lâzımdır. Daima makine başında iş görenler için bundan fazla saat çalışmak olmaz.

Fakat, bir otel, bir gemi veya bir dükkânda çalışan işçilere de bu 8 saat müddeti uyguladınız mı, kullanılan personeli üçte bir çoğaltmak mecburiyetinde kalırsınız. Bu yerlerde işçi, durmadan çalışmaz. Otelde müşteriye hizmet eden garson, gemideki tayfa veya dükkândaki tezgâhtarla fabrika işçisi aynı mıdır? Garson, sekiz saat içinde belki iki - üç saat çalışacaktır. Tezgâhtarın, müşteri olmayınca, beklemekten başka işi yoktur.

İş Kanunları, çalışanın, yorulanın hakkını korumak için konur. Tembelliğe «Prim» vermek için değil...

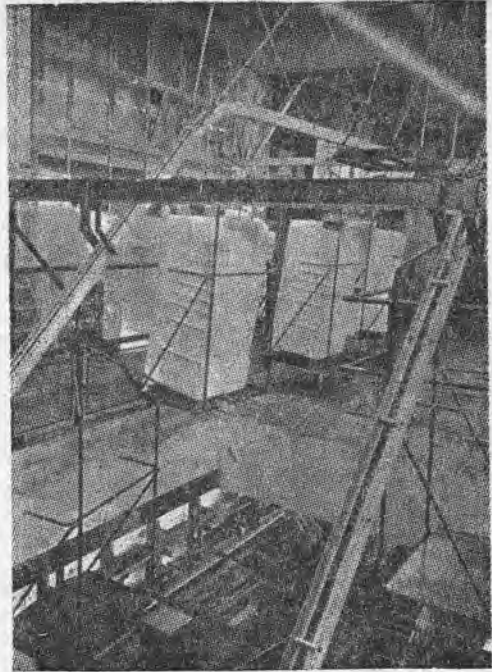
temsilcisi olan Devlet Malzeme Ofisi de hissedarlar arasına katıldı.

«Bidayette, büro eşyasından ev âletlerine kadar imalâtımızı o kadar Avrupaî bir zekâ ve bilim mahsulü addediyorduk ki, bir yabancı sermayenin iştirakini teminen, samimî olarak uğraştık. Koç ve Burla gruplarının ayrı ayrı reprezantanı oldukları büyük firmalar, fabrikamızı küçük ve imalât hacmimizi dar görerek, değil iştirak, bröve vermekten bile çekindiler. Küçükleri de biz beğenmedik. Neticede bu modern fabrika, tamamen Türk sermayesi ile vücut buldu.

«O zaman bröve vermeyen firmaların, meselâ buzdolabı imalâtımızın başarısından sonra iştirak tekliflerini de biz artık lüzumsuz bulduk. Memleketimizi, ihraç eşyaları için pazar olmaktan kurtarmak istemiyen firmaların hareket hattı için bu misali unutmıyacağız.»

Sayın Alisbah, 1956 sonlarında imalâta geçen şirketin, o tarihten bugüne kadar geçirdiği gelişfenin kısa bir tablosunu çizdikten sonra, sözlerini şöyle bitirmiştir:

«Sanaymiz dertlerinin hallinre gösterilecek ilgi ve tam kapasitede çalışmak için lüzumlu döviz ihtiyaçlarımızın temin edilmesi yolunda, sağlanmasını dilediğimiz istikrarlı bir politika, muhakkak ki gelişme dâvamızın en mühim merhalesini bize kazandıracaktır. 1954 Eylülünde 1,5 milyon lira seımaye ile kurulan Şirketin 1962 bilânçosunda sermaye, kanunî ve fevkalâde ihtiyatlardan müteşekkil öz kaynakları 24.346.000 liradır. Hissedarlarımızın şirketi takviye hususunda gösterdikleri alâka ve fedakârlık, bu şükrana şâyan neticeyi doğurmuştur. Aynı yıl sonundaki yatırımlar yekûnu da 25 milyon lirayı bulmakta ve her gün biraz daha kabarmaktadır.»

Fabrikanın 2 nci katından 3 üncü katına buzdolabı nakli yapan hat.

Memleketimizin, özel teşebbüs ve sermayenin öğünülecek örneklerinden biri olan Arçelik'e devamlı başarılar dileriz.

DEVLETİN AKLI

HER toplumun, ister organize olsun ister olmasın, bir aklı vardır. Toplumun en kuvvetli organize bir şekli olan devlet te bir şuura, bir akla sahiptir. Hem de onu kuranlar ve yürütenlerinkinden tamamen farklı bir şuur ve akıl... Hatta genel olarak ters bir oran altında. Yâni akıllı insanların idare ettiği devler çok defa akılsız bir adam gibi karar verir ve iş görür.

Bu kuralın örneklerini biz kendi devletimizde sık sık veriyoruz. Karar ve yürütem organları ne kadar bilgili, akıllı insanların eline geçerse o kadar bilgisizce, akılsızca işler yapıyoruz. Garibi hepimiz başka türlü olamayacağına inanarak bunlara tahammül gösteriyoruz.

Bir tek misâl verelim:

Sabahları veya akşamları yüzlerce kişi Kadıköy veya Karaköy iskelesinde vapura binmek için jeton almak üzere gişelerin önünde kuyruk yapar; birçokları bekleme yüzünden vapuru kaçırarak işinden olur. Peki, jeton ücreti bir lira; yolcu jeton yerine turnikedeki memura bir lira verip geçse, gişelerde sade para bozdurma için kullanırsa, hem memurdan tasarruf edilir; hem de halk kolaylıkla bilet parasını öder. Akıllı iş budur. Bunun örneği de var: Tünel böyle çalışıyor.

Hayır; Denizcilik Bankasını, yâni bu devlet müessesesini şimdi çok akıllı, bilgili insanlar idare ediyor. Onun için mutlaka akılsızca, bilgisizce iş yapılacak. Gördünüz mü kuralın doğruluğunu?

"Türk Sosyalizmi Üzerinde Denemeler"

ONBEŞ yıl Ticaret Bakanlığı müfettişi, on yıl Teftiş Hey'eti reisi ve üç yıl da Yüksek Mürakabe Hey'eti uzmanı olan sayın Hilmi Özgen, "Türk Sosyalizmi Üzerinde Denemeler" ismi altında bir kitap yayınlamıştır. Yazar, daha önce YÖN dergisinde bir seri makale ile bu konudaki görüşlerini açıklamış; hele memuriyeti sırasında ilgilendiği bazı suiistimâlleri örnek göstererek, özel teşebbüsü yerin dibine batırması, sosyalistlerimizin hayli işine yaramıştı. Son kitap, bu yazıların genişletilmesinden meydana gelmiştir.

Sayın Hilmi Özgen'e göre, sosyalizmin kökü çok eskidir. Hattâ Tanrının bile, fakirlerden yana bir sosyalist olduğu kanısındadır. Dinler, sosyalizmi yaymak için doğmuştur. İslâmlıktaki mezhep ayrılıkları, kapitalist ve sosyalist doktrin kavgalarından ibarettir. Osman'dan sonra Halifelik hakkı olan Ali, burjuva oyununa kurban gitmiştir. Onun yerine geçen Emeviye saltanatı burjuva hâkimiyetini kurmuş, Batıya yayılan İslâmlık, Endülüs'ün hazinelerine kavuşarak, sosyalizmden uzaklaşmıştır.

Allahın, peygamberlerin hep sosyalist yanda bulunduklarını iddia etmekle sayın Hilmi Özgen, şimdiye kadar dünyada kimsenin akıl edip düşünemediği orijinal bir keşifte bulunarak, üzerine özel bir dikkat çekmekte ve aynı zamanda dine bağlı halk yığınlarının, savunduğu fikirlere katılmasını sağlamayı ummaktadır. Orijinal yazarın tarihî olayları, kendi arzusuna ve görüşüne göre yeniden imâl etmek merakına kapılması hayli eğlenceli olmaktadır. Meselâ, Osmanlıya karşı, Anadolu'da asırlarca devam edip gitmiş halk hareketlerinin hepsi, sosyalizm dâvası içindir:

"Türkler, zaten mala mülke değer vermeyen, göçebe yaradılışta olduklarından, sosyalizme çok yatkındırlar; Araplar öyle değildir. Onların etkisi altında kalarak mala, mülke ve lükse çok önem verdiği için Selçuk devleti batmıştır. Anadolu'da yerleşen Türkler, bundan dolayı, Osmanlı devletinin etrafında toplanmıştır."

Sayın Özgen'in tarih metoduna vurulunca, bütün tarihî hâdiselerin yepyeni ve tek cepheli izahı yapılabilecektir. Hele olayları, istendiği gibi değiştirebilmek mümkün olunca, herşeyi sosyalizme yöneltmek mümkün olacaktır. Meselâ, Anadolu'da Türk'ün büyük bir millet olduğunu ispata yarayıcı en mükemmel teşkilât olan Ahîlik, Osmanlı idaresinin bu millî teşkilâtı dağıtmak için yaptığı devamlı mücadele neticesi, onyedinci asırda tamamen ortadan kalkmış olduğu halde, yazarımız, bu teşkilâtı Meşrutiyetin ilânından sonraya kadar yaşatacaktır. Ticaret Odaları, esnaf dernekleri Meşrutiyetten sonra kurulduğu ve seçim sandıklarına oy toplayan bir örgüt olarak işletilmiş bulunduğu da söylenebilecektir.

Meselâ, eski Roma'da köleler neden isyan etmiştir? Bu hareketten beş asır sonra İran'da ezilen insanların önüne Mezdek neye düşmüştür? Bundan iki asır sonra Hazer denizi kıyılarında Babek bendindeki ülkücüler neden küllenen ocağı tekrar alevlemişlerdir? Osmanoğulları diyarında Simavna kadısı Bedrettin neye bu mes'aleyi yeniden alevlendirmiştir? Hacı Bektaş'lar, Saltuk Emre'ler, Tabdık Emre'ler, Yunus Emre'ler neden çıkmıştır? Bunlar ve bütün diğer olayların hepsinin sebebi, ünlü Yunan filozofları Sezon ve Eflâtun'dur!... Bu iki filozof, özgürlük ve

eşitlik ilkelerine dayanan felsefî uyartılar yapmasalardı, bu hâdiselerin hiçbirisi olmıyacaktı!...

Sayın Hilmi Özgen, ilim bakımından önemli bir keşifte (!) daha bulunmuştur: Herkesin bildiği gibi, sosyalizm, ondokuzuncu asırda, Garpte sanayi inkılâbının başarılması, bir proleterya sınıfının doğarak çoğunluğu kazanması ve demokratik sistemin cemiyetlere temel olması neticesi doğmuş bir fikirdir. Özgen'in kitabını okuduktan sonra, bundan çok daha evvel, onüçüncü asırda Bektaşiliğin sosyalizme önderlik ettiğini anlıyoruz. Ahîlik, beylere karşı bir hareketmiş!... Bugün bile Antalya ovasının üçte ikisini elinde tutan Tugayoğulları (halbuki şimdi bu ailenin elinde toprak bile yoktur.) beylere karşı Ahîler ve halk isyan etmiş!... Bunları Padişahın kuvvetleri yenmiş!...

Tarihî olayların böyle indî ölçülerle sebeplendirilmesi, insanda şaşırtıcı etki yaratmaktadır. Bektaşilik, Ahîlik nasıl doğmuş? Anadolu'da o tarihlerde beyler nasılmış? Ahîler, beylerle neden beraberlermiş? Osmanlıdan sonra nasıl bu sömürücü devlete karşı halk hareketleri olmuş? Bütün bu hâdiseler, tarihçilerin uzun boylu inceledikleri, sebeplendirdikleri şeylerdir. "Türk Sosyalizmi" yazarının, bunları öğrenmeye lüzum görmeden, olmasını istediği şekilde hâdiseleri değiştirmesi ve sebeplendirmesi, savunduğu görüşlerine karşı haklı bir güvensizliğe yol açmıştır.

İNCELEMEMİZİN konusunu teşkil eden kitabın ilk kısmı, tarihî hâdiseleri yakıştırma metoduyla savunulan dâvaya hizmet edecek şekle sokmaya ayrılmıştır. Bundan sonra, "Türk Sosyalizminin İlkeleri" bahis konusu edilmektedir. "29 yıllık devlet hizmetinin her kademesindeki bilgi ve tecrübelerimize dayanarak, düşüncelerimizi açıklamayı uygun bulduk." diyerek muharrir, "Bir sihirbaz değimi ile" Türk sosyalizminin tılsımını açıklamaktadır: T.D.3S.

T.D.3S. beş maddenin baş harfleridir:

1 — Toprak reformu,

2 — Dış ticaretin millîleştirilmesi,

3 — Kredi sanayiinin millîleştirilmesi,

4 — Sigorta sanayiinin millîleştirilmesi,

5 — Büyük sanayi ve madenlerin millîleştirilmesi.

(Ulaştırma, demiryolları, denizyolları, havayolları, barajlar, enerji gibi sahalar devletleştirilmiyor!).

Muharrire göre, nasıl İslâmın şartı beş ise, Türk sosyalizminin şartı da beş olacaktır. Şimdi bu beş bölüme hâkim olan mutlu bir azınlık, memleketi sömürmektedir. Kitapta, millî gelirin nasıl dağıldığı belirtilmektedir (sayfa 46):

"Geniş halk kitleleri bilmelidirler ki, millî gelirin yüzde 40 ını büyük toprak ağaları, yüzde 20 sini dış ticaret kodamanları, yüzde 10 unu özel banka sermayedarları, yüzde 10 unu sigorta şirketi sahipleri, yüzde 20 sini de büyük sanayi ve madenciler sömürmekte ve geri kalan 27 milyonun sefaleti pahasına bir saltanatı sürdürmektedir."

Millî gelirin yüzde 100 ü, bu kimseler arasında taksim olunduğuna göre (bunların miktarı 450 binden ayrılan 3.000 kişi kadardır), geri kalan 27 milyon insan millî gelirden hiç mi pay almıyor ve neyle yaşıyor? Tarih, gözümüzün önünde olmadığı için, değiştirilirse, belki anlamıyanlar bulunabilir; fakat şimdi gözümüzle gördüğümüz, yaşadığımız hâdiseler böyle değil... Bu hesabı anlıyamadık doğrusu!... Kitapta "anlaşılmayan hesaplar" sadece bundan da ibaret değil. Meselâ, sigorta şirketlerinin kârı bahsinde şöyle bir hesap var (sayfa 45):

1960 senesinde sigorta şirketleri 150 milyon liralık prim toplamışlar ve bundan 59 milyon lira hasar ödemişler. Muharrir, **"Aradaki 91 milyon liralık fark 41 sigorta şirketinin kasasında kalmakta ve bu kârlar, şirketlerin kurucuları olan mutlu kişiler arasında bölüşülmektedir."** diyor. 150 milyon prim alınıyor; 59 milyon hasar tazminatı ödeniyor; geride kalan 91 milyon tamamen kâr olup, şirketlerin kurucularının cebine giriyor. Ticaret Bakanlığı müfettişliği ve Yüksek Mürakabe Kurulu uzmanlığı yapmış muharririn kâr anlayışını da, tarih anlayışı gibi, kendine has orijinal bir nitelik taşımaktadır.

KİTABIN yakıştırma metoduna uygun hesap hünerleriyle savunulan ve beş şarta bağlanan "Türk Sosyalizm" ilkelerindeki tatbikat teklifleri pek o kadar par-

lak değildir. Muharririn, nazarî sahadan amelî sahaya bahis geçince, hayli sıkıntı çektiği anlaşılmaktadır.

Beş şarttan birincisi olan toprak reformundaki teklif şudur: **"Yurt topraklarından beşte biri, 3358 ağanın elindedir. Ağaların saltanatına son verilerek bu topraklar büyük çiftlikler halinde devlet eliyle işletilecek olursa, 2,5 milyon hektarlık devlet çiftliklerinin modern tarım metodlarına dayanılarak işletilmesiyle elde edilecek en az bir milyarlık gelirle diğer bakımsız toprakların sulanması, gübrelenmesi ve verim oranının arttırılması sağlanmış olacaktır."**

Halbuki sosyalistlerimiz, şimdiye kadar köylüye toprak dağıtmaktan bahsediyorlar ve bu sayede sosyal adaletin sağlanacağını, verimin arttırılacağını söylüyorlardı. Özgen, toprağın devletleştirilmesini istiyor. Nazarî konuşmada hep bir ağız kullanan sosyalistlerimizin, iş tatbikata geçince, her ağızdan bir ses çıkan hâlleri var: Toprak reformunda istenen hangisi? Büyük toprakların topraksız köylülere dağıtılması mı, yoksa mülkiyetin devletleştirilmesi mi?

Muharririn, Türk sosyalizminin ikinci tılsımı olan dış ticaretin devletleştirilmesi konusundaki tahlillerinde, vazife dolayısiyle yaptığı müşahedelere dayanan kısımlar hayli enteresandır. Dış ticaret, serbest olmaz, lisanslar, kotalar, döviz müsaadeleri vesaire ile devlet elinde tanzim edilirse, hele paranın resmî ve fiilî değerleri arasında muazzam fark da olunca, suiistimâllere, haksızlıklara, sömürmelere en uygun bir saha olacağında şüphe yoktur. Nitekim bizde de öyle olmuştur ve halen de öyle olmakta devam etmektedir.

Fakat bunu önlemek için dış ticaretin devletleştirilmesi, haksızlıklar ve sömürmelere rağmen işleyen bu makinenin zıngadak durması tehlikesine bile yol açar. Dâvayı böyle halletmek, dış ticaretten özel kişilerin eline geçtiği iddia olunan 2,5 milyar liralık kârın, ecnebi ithalâtçılar ve ihracatçılara intikalini sağlamaktan, memleketi ve halkı birçok sıkıntılara sokmaktan başka bir netice vermez.

Dış ticaret dâvasını halletmenin yolu, devletleştirmek değil, bu sahayı normal ve serbest şartlar içinde işleyecek hâle sokmaktır. Ortak Pazara girmek üzere olduğumuz için, bu problem bizim başlıca çözeceğimiz meselelerden biridir ve devletleştirmek aynı zamanda, bizi Ortak Pazardan külliyen yoksun bırakmakla neticelenecek çok tehlikeli ve zararlı bir tedbir olur.

Sosyalistlerimizin bir büyük hataları da, dış ticaretin ne olduğu, nasıl işlediği hakkında hiçbir bilgileri ve tecrübeleri olmamasıdır. Sayın Özgen, Ticaret Bakanlığı müfettişliği yaptığı için, kendisini bu sahada ehil görmekte ise, bunun bir hüsnü kuruntudan ibaret olabileceğini hatırlamasını tavsiye ederiz.

SOSYALİZM tılsımının üçüncüsü, bankaların devletleştirilmesidir.

1960 senesinde, sermayesinin yarıdan

fazlası devlete ait olan resmî sektör bankaları 1 milyar 850 milyon sermaye karşılığı yüzde 12 nisbetinde 218 milyon lira; özel bankalar ise 245 milyon karşılığı yüzde 17 nisbetinde 52 milyon lira kâr etmiştir. Özel bankalar dışında kalan yabancı bankaların ise sermayeleri 20 milyona yakın iken, kârları 19,5 milyon lira tutmuştur.

Bu rakamlardan muharririn çıkardığı netice, özel bankaların kârlarını gizledikleri ve kaçırdıklarıdır. Gerçek kârların yüzde 17 değil, en az yüzde 50 olması lâzımdır. Saha bu derece verimli olduğuna göre, özel bankalar devletleştirilmelidir.

Bankacılığımızın da, dış ticaretimiz gibi, anormal şartlar içinde çalıştığına, bu bakımdan bazı durumlardan faydalanılmış olduğuna, sermaye piyasasının kurulmamış ve faiz hadlerinin de serbest bırakılmamış olması gibi sebepler yüzünden, bankalarımızın masraflı ve bazı hallerde riskli yollara sürüklendiğine şüphe yoktur. Fakat ne olursa olsun, bugün memlekette özel sermayeye dayanan bir millî bankacılık teessüs etmiştir. Ve bu bankalar, bir imtiyaz ve inhisara dayanmamaktadır. Memleketin her sahada kredi ihtiyacı son derecededir. Hem özel, hem de resmî sektör, bu sahada, bol bol çalışabilir. Devlete ait bankalar, ziraat, sanayi, ulaştırma ve mesken kredisi işlerinde kendilerine açık duran sahaları dolduramamaktadırlar. Kredi musluğunun tamamen devletin eline geçmesinin, hele bizim gibi, tek örgülü cemiyetlerde ne felâket olduğunu izaha bile lüzum yoktur. Dâvamız, özel bankaları devletleştirmek değil, kredi piyasasını normal şartlara kavuşturmaktır.

"Türk sosyalizmi"nin iman esaslarını, (İslâmlığın beş şartı gibi) koyan sayın Hilmi Özgen, tılsımın dördüncü ve beşinci maddelerini teşkil eden sigortacılık ve sanayi kollarının devletleştirilmesi konusunda da bundan evvelkilere benzeyen mütalealar ve teklifler ortaya atmaktadır.

Resmî istatistiklerden aldığını belirterek verdiği rakamlarda ve dâva ile varılan netice arasında çelişmelere sık sık tesadüf edilmektedir. Meselâ, özel sektörün sanayide işlettiği 5284 işyerine (sayfa 81) yatırılan sermayenin toplamı sadece 277 milyon liradan ibaret olması, aklın alacağı şey değildir. Bir rakam hatası olabileceği düşünülürse de, bu miktar tekrarlanarak, bundan, sosyalizme gitme neticesi çıkarılmıştır. Çünkü 277 milyon liralık yatırımla özel sermaye 2 milyar liralık kâr sağlıyor. Halbuki kârın çoğunu da kaçırıyor. Bu saha devletleşir ve yatırım çoğalarak tesisler modernleşirse, kaçakçılık olmıyacağından, sanayi işlerindeki kâr 5 - 10 milyar lirayı bulur. Bu suretle de, şimdi iktisattaki tunç kanunun bile altında olan (!) ortalama 14 lira gündelik alan özel sanayi işçilerine yüksek ücret ödenerek sosyal adalet sağlanır.

Özel sanayideki yatırımlar yekûnunun 277 milyon lira değil, bunun yirmi misli (takriben 6 milyar lira) olduğuna göre, elde edildiği belirtilen 2 milyar liralık kâr normaldir. Acaba sanayi devletleştirilirse, bu kâr kalır mı? Konuyu bu bakımdan ele alır ve bugün devlet ve özel işletmelerin kâr bakımından bir mukayesesini yaparsak, netice kendiliğinden meydana çıkar. Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan oluruz.

TÜRK sosyalizmi üzerinde denemeler yapan sayın Hilmi Özgen, inceleme konusu yaptığı sosyalizmi tariften kaçınmış, yahut bu doktrini devletleştirme mânâsına almıştır.

Bugün şu muhakkak ki, geri kalmış memleketlerde devletleştirmeyi isteyen sosyalistler, memur sınıfı arasında doğmaktadırlar. Bu kimseler, bu sayede, toplum arasında daha da nüfuzlu hâle geleceklerini, yüksek idarî mevkileri elde edeceklerini ummaktadırlar.

Sosyalizme "devletleştirme" mânâsını verince, bunun karşısına sosyal sınıflar dikilecektir. İşçi de, burjuva da bir kapıkulu mümessili olan Hilmi Özgen'den yana olamaz. Sosyalizm dâvası, yeni kalkınmaya başlamış bizim gibi geri cemiyetlerde, esasen idareye hâkim olan kapıkulu sınıfının iktisadî hayata tamamen el koyması ve tahakküm etmesi demek olan devletleştirme dâvası halini alınca, işçi, işveren her iki sosyal sınıfın bunun karşısında birleşmiş olmasını tabiî karşılamak lâzım gelir.

Kamu İşletmelerinin

Acıklı Hâli

İstanbul'da geçen kış biraz fazlaca bir kar oldu. Kasırga değil, hatta fırtına değil, birazcık şiddetli rüzgâr esti. Bir felâkettir başladı. Boğaz üstünden geçen elektrik kablolarından biri koptu; boğaz kapandı. Şehrin her semti saatlerce elektriksiz kaldı; fabrikalar durdu; hayat alt üst oldu.

Derken şehrin bütün suyu kesildi. Herkes geçici bir tıkanıklık olmuştur; elbet bir iki saat sonra açılır, ümidiyle başlangıçta bu arızayı o kadar mühimsemedi. Fakat saatler geçiyor; gece akar diye beslenen ümitler de boşa çıkıyor ve sonra öğreniliyor ki, Terkos gölünden şehre su pompalanamıyormuş; çünkü pompaları işletecek elektrik gelmiyormuş, çünkü havaî hatları rüzgârdan kopmuş!..

Şehrin elektrik ve su işleri ecnebi şirketler elinde iken neden böyle arızalar olmazdı? Değil bu kadar büyüğü, bir semtte herhangi bir sebeple elektrik veya su bir saatten fazla kesilecek olursa, bunun bir gün evvel değil, bir ay evvel abonelere yazıyle bildirilmesi mecburiydi ve bu arızalar çok makbul sebeplere dayanmalıdır. Yoksa abonelere tazminat vermek ve sık sık olursa imtiyazdan olmak da işin içinde vardı. Şirketler her türlü hâdiseleri düşünmeye mecburdular. Ama hesapta olmayan bir şey olursa, meselâ büyük bir zelzele, misli menendi görülmemiş bir tayfun ve kasırga, bombardıman, yani önceden hesaplanamayacak bir büyük hâdise, tabii istisna teşkil ederdi. Fakat böyle anormal ve beklenmedik hâdiseler için de elden gelen tedbirler alınmalı, şehrin uzun müddet elektriksiz ve susuz bırakılmaması sağlanmalı idi. Aksi halde yine imtiyaz feshedilir, tazminat istenirdi.

Hamdolsun, ecnebi şirketlerden kurtulduk, şimdi elektriğimizi, suyumuzu, telefonumuzu kamu hizmeti olarak kamu müesseseleri sağlamaktadır.

Fakat bu medenî vasıtaların olmadığı zamanlardaki hayatımızı yaşamaya mecbur olmaktayız: Elektriğe güvenmiyecek, evinizde mutlaka gaz lâmbası ve mum bulunduracaksınız. Kuyunuz ve sarnıcınız olmazsa mutlaka susuz kalırsınız.

Şehir geçen kış günlerce susuz kaldı. Bu Kerbelâ halimizden ne vakit kurtulacağımızı öğrenmek üzere o günlerde Sular İdaresi erkânı ile aramızda şu konuşmayı yapmıştık:

— Arızanın sebebi beklenmedik bir şey midir?

— Evet; Boğaziçi kablosundan biri rüzgârdan koptu. Silihdarağadan Terkos istikametinde pompalarımızı harekete getirecek elektriği nakleden havai hat da rüzgârdan koptu. Bizim borulara gelince onlar da soğuktan donarak patladı. Şimdi elektrik idaresi bu kabloyu tamir ederse biz de pompalarımızı işletmemizden 24 saat sonra musluklarınızdan suyu akıtacağız.

— Tamir ne vakit biter acaba?

— Bilmiyoruz. Onu Elektrik İdaresi bilir. Fakat galiba onların da ihtiyat havai hattına girecek kablosu yokmuş!.. Bu işin biraz uzun sürmesi ihtimali var.

— Elektriğin Kilyos ve pompaların işlememesi ihtimaline karşı idarenizce her hangi bir tedbir alınmış mıdır?

— Evet, bu çok lâzım bir şeydi. Fakat paramız yoktu, yapamadık.

— Havaî hattın kopması aklınıza gelmiş miydi? Gelmişse, böyle bir ihtimâle karşı Elektrik İdaresinin hazırlıklı olması ve arızanın hemen giderilmesi için temasınız oldu mu?

— Bu, aklımıza gelmemişti.

— Su borularınızın yer yer patlaması karsız ve pompaların normal işlediği zamanlarda oluyor. Demek ârızalı işlemesi

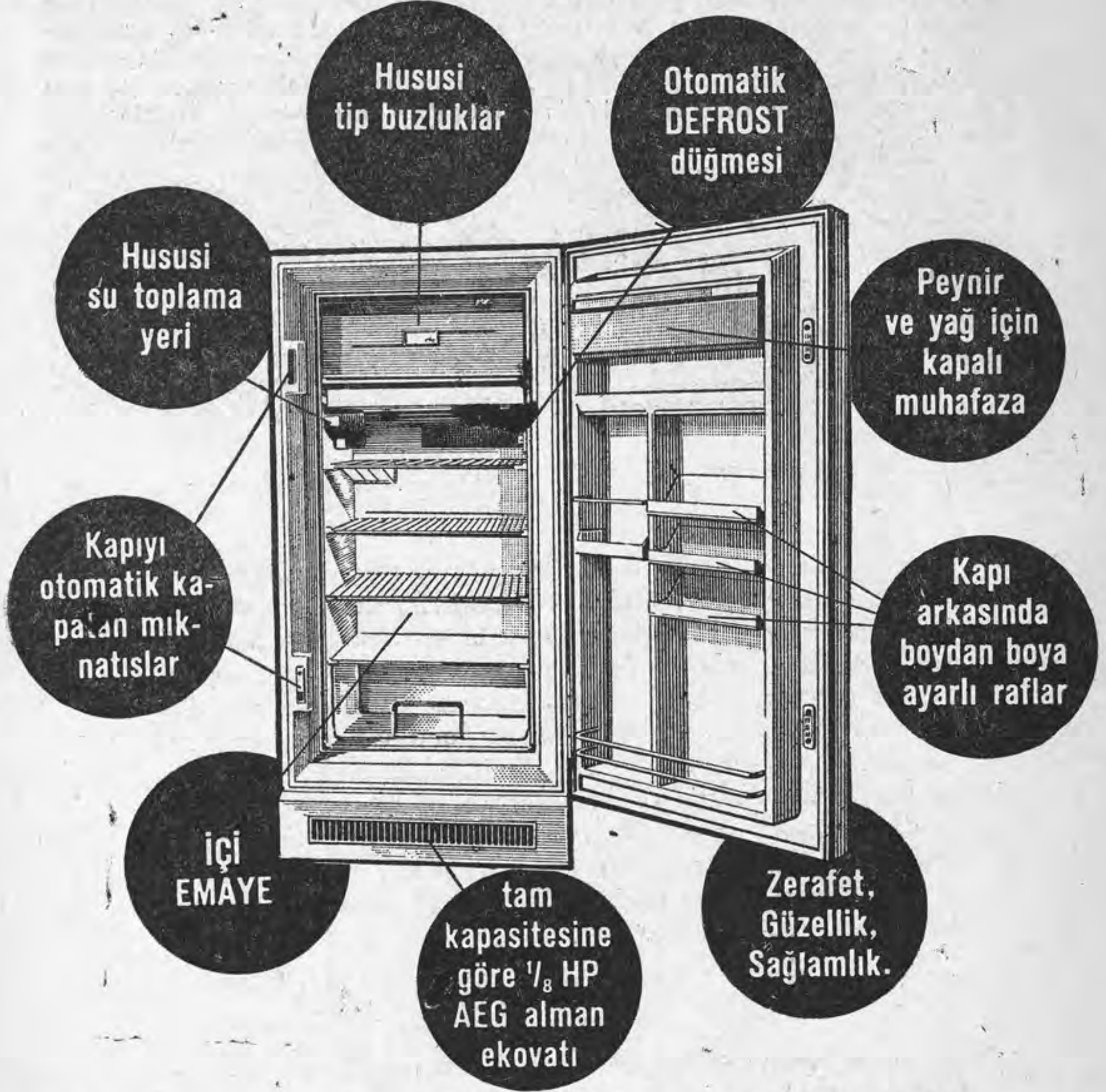
anormal sayılmayacak. Yalnız biraz kar ve fırtına müşterilerinize karşı size bir mazeret beyan etme fırsatını veriyor.

— Bunda belki haklısınız. Fakat bizim elimizden başka bir şey gelmez. Bu iş paraya bağlı. Paramız yok!

Sayın okuyucu ;

Kamu işletmelerinin acıklı halini içimiz yana yana her gün görmekteyiz. Şimdi su, elektrik, telefon işleri imtiyazlı şirketlerin elinde olsaydı, halk bunlardan şikâyet edecek bir makam bulurdu. Belediye, Vilâyet, Bakanlık bu şirketleri yola getirirdi. Zaten onlar da gerekli yatırımları yapmaya, servislerini intizama koymaya menfaatleri bakımından mecburdular.

Bütün bu üstün vasıflar bir arada hangi buzdolapta mevcuttur?

AEG buzdolabında mevcuttur

Buzdolabınızı alırken bu vasıfları arayınız

BÜTÜN DÜNYAYA ŞAMİL 5 SENELİK GARANTİ

İLANCILIK - 5117

Demokrat Parti'nin Diktatörlük Devri

1950 de milletin içten gelen sevgisiyle güvenini kazanarak iktidara gelen Demokrat Parti, 1954 seçimlerini ezici bir çoğunlukla kazanınca, bir daha iktidarı elden bırakmamak için her turlü baskı ve şiddet tedbirlerine başvuran yeni bir devre yarattı. 1954 ile 1957 arası, hattâ milletin oylarına dayanarak bir partinin nasıl iktidarda kalabileceğini ve bunu sağlamak için nasıl kanun dışı, insan hak ve hürriyetlerine aykırı korkusuzca hareketlere girişebileceğini gösteren çeşitli olaylarla doludur. Basın, Adalet ve aydın çevreler üzerinde en ağır baskı yapılmış, buna mukabil oy hazinesi olan büyük halk yığınlarını maddî ve manevî tatmin edici herşey karşılığı memleketin sosyal ve ekonomik hayatı tehlikelere atılmıştır.

Bu devre içinde şimdiye kadar ya gizli kalmış veya içyüzü gereği gibi açıklanmamış bazı önemli olaylar var. Demokrat Partiye karşı bazı önemli simaların katıldığı yeni bir parti kurma teşebbüsleri, Ispat Hakkı başlangıcıyle 19 ların ayaklanması, Hürriyet Partisinin kuruluşu, 6 - 7 Eylûl hâdiseleri ve nihayet 1957 seçimleri...

(Lütfen sayfayı çeviriniz)

D. P. iktidarının baskı ve dikta devri

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

1946 seçimlerinin nasıl yapıldığı, 1946 ile 1950 arasında iktidar ve muhalefetin nasıl bir kördöğüşü halinde ölüm - dirim kavgası yaptığı, 1950 seçimlerinde Demokrat Partinin nasıl iktidara geçtiği, şüphesiz siyasî tarihimiz bakımından çok dikkate değer olaylardır. Fakat Demokrat Partinin nasıl kurulduğu hakkındaki hâtıralarımızı tamamladıktan sonra, bu enteresan devreyi ve hattâ 1950 ile 1954 arasında bu partinin ilk iktidar devresini şimdilik atlıyarak, 1954 seçimleriyle 1957 seçimleri arasında, henüz tümüyle açıklanmamış olan birtakım son derece enteresan hâdiseler üzerindeki hâtıralarımı nakle başlıyacağım.

1945 de bir muhalefet partisi kurmak için Dörtlerle yaptığım görüşmeler sonunda, nasıl tasfiyeye uğradığımı, yahut saf-dilâne davranışlarımla nasıl kendi kendimi tasfiye ettiğimi okuyucularıma bu sütunlarda uzun boylu anlattım (1). Kusur kimsenin değil, benim... Beceremedim. Memleketin siyasî hayatı üzerinde az çok etkim olacak bir durum önüme serilmişti. Fikirlerimi, bu fırsattan faydalanarak, gerçekleştirmeye çalışacak; hiç olmazsa 1946 seçimlernide bir yerden Demokrat Parti adına meb'us olacaktım. Ben, bunların yerine, bu parti kurucularıyle kötü kişi olarak saf dışı edilmeyi tercih ettim ve bunu mükemmelen başardım!... Beni, en zayıf yerlerinde, hatır için olsun, listelerine almadılar. Uzun senelerden beri üzerine birçok binalar kurduğum hayâl köşküm yıkılıp gitmişti. Tıpkı, 1931 de Atatürk'ün yüksek teveccühüne mazhar olarak kendilerine müşavir olduğum ve üç ay birlikte memleketi gezip dolaştıktan sonra, yanlarından ebediyen ayrıldığım gibi, yeni bir hüsrana uğramıştım.

Fakat bu sefer hüsranımın asıl sebebi, memleketin demokrasi yolunda yanlış ve tehlikeli bir yön tutmuş olmasıydı. Halkı devlete karşı ayaklandırarak, asırlık tarihimizin eseri (millet - devlet) ayrılığını körükleyerek, Demokrat Parti iktidara geçecekti. Seçimlerin öne alınarak muhalefetin gelişmesine sed çekilmemiş ve hattâ 1946 seçimlerinde, mazbatalar tahrif edilmemiş olsaydı, Demokrat Parti hemen iktidara geçebilecekti. Buna, o zamanın iktidarı müsaade etmedi ve 1946 seçimlerinde Halk Partisi, kendisini kazanmış göstererek daha dört sene iktidarda kaldı.

1946 ile 1950 arası, demokrasi hayatımızda milletçe lâk lâk ederek ve kördüğüşü içinde geçirerek heba ettiğimiz son derece müstesna ve kıymetli bir devremizdir. Nihayet 1950 de, tarih değiştirilemez hükmünü yürüttü! Kendini halktan ayırmış ve siyasî basiretten yoksun bırakmış olan Halk Partisi, ağzındaki peyniri kaptırdı ve iktidara Demokrat Parti geçti.

---

(1) «Demokrat Parti Nasıl Kuruldu?» başlıklı bu hâtıra yazıları, mecmuamızın 9. sayısında başlamış ve 16. sayısında son bulmuştur.

1950 seçimlerinde ben de Demokrat Partinin İstanbul milletvekili olarak Büyük Millet Meclisine girmiştim. 1946 seçimlerinde "Faşist, demokrasi düşmanı" olduğum (!) için Demokratlar beni listelerine almamışlardı. Fakat 1950 de, benim bu tarafımla uğraşmadılar ve itiraf edeyim ki, hiç ummadığım bir zamanda İstanbul listelerinde bana yer verdiler.

Seçildikten sonra, eski kırgınlıkları tamamen unutarak, bu kadro içinde faydalı olmaya bütün gücümle çalıştım. Bunların da hikâyesini şimdi açıklıyacak değilim. Hayli enteresan ve uzun olan bu devreleri ileride ayrıca anlatacağım. Şimdi başlayan seri yazılar, 1954 seçimlerinde kazandığı total zaferden sonra D.P. adına iktidara hâkim olan grubun kurduğu dikta idaresini canlandırmaya ve 1954 ile 1957 arasındaki devrenin havasını vermeye çalışacağım:

★

D.P. DEN AYRILIŞ VE MÜSTAKİL GRUP TEŞEBBÜSÜ

16 Ekim 1953 tarihinde Demokrat Partiden, sansasyon yaratan **uzun bir** istifa yazısıyla ayrıldım. Bu ayrılışta bardağı taşıran son damla, Halk Partisi mallarının müsaderesi hakkındaki kanun oldu. Fakat istifa yazımda da belirttiğim gibi bu, en son eklenen tâli bir sebepten ibaretti. Memlekette, demokrasiden tamamen uzak, bir dikta idaresi kurulmuştu. Parti, Meclis, Hükûmet, hemen hemen bir adamın eline geçmişti. Bu adam, son derece tehlikeli ve yanlış bir iktisadî ve malî politika takip ediyor; çoğunluk halkı saman alevi gibi göz kamaştırıcı işlerle kendine bağlıyor ve hem onları, hem de memleketle birlikte dayandığı iktidarı uçuruma doğru sürüklüyordu.

Duruma bu şekilde bir teşhis koymaya beni götüren çok köklü sebepler vardı. Bunlar, istifa yazımda, aynı tarihte Bayar ve Koraltan'a yolladığım uzun mektuplarda, nihayet sonra yayınladığım "Demokrasi Buhranları" kitabımda geniş ölçüde izah edilmiştir. Onun için şimdi, bunlar üzerinde durmıyarak, istifamdan sonra Meclisteki birkaç bağımsız milletvekiliyle bir müstakil grup kurma hakkında yaptığım teşebbüsten başlıyarak, bu tarihten sonraki olaylardan bahsedeceğim.

1953 de Mecliste muhalefet partisi olarak yalnız 70 kadar mebusu olan Halk Partisi ile, Bölükbaşı'dan ibaret tek mebuslu Millet Partisi mevcuttu. Bağımsızlar ise, Demokrat Parti listesinden seçilmiş Hamdullah Suphi, General Fuat Cebesoy, Nadir Nadi ve Halide Edip Adıvar ile tamamen müstakil Dr. Kemal Türkoğlu idi.

İstifamdan sonra, bunlardan dördü ile birer birer konuştum. Kendilerine, Mecliste müstakil bir blok kurmamızı teklif ettim. Bu blokun programı olarak da bir beyanname müsveddesi hazırlamıştım. İktidardaki Demokrat Parti ile karşısındaki Halk Partisi arasındaki çekişmelerde bizim grup tamamen tarafsız kalacaktı. Yâni biz, muhalefet yapmaktan ziyade, bu çekişmelerde hakem rolünde olacaktık. Müstakil grubu kurarsak, her iki partiden ayrılarak bize katılacak mebus arkadaşlar da vardı. Bunlardan on kadarı âdeta bana söz vermiş gibiydiler. Arkadaşlarıma bunu da anlattım.

Fakat meğer, insan ne kadar yaşlanırsa yaşlansın, tecrübe görürse görsün, kendi yaradılışına bağlı iyi veya fena tarafların etkisinden bir türlü kurtulamıyormuş !... Boşuna ümitleniyor ve kararlarımı bu umuda dayıyordum. Ben, Demokrat Partiden istifa ederken, benim gibi düşündüklerini ve gidişten ıstırap duyduklarını bildiğim bazı mebus arkadaşlarıma cesaret gelecek, onlar da, aynı yolu tutacaklar sanmıştım. İlk günlerde istifam, bir bomba tesiri yaptı. Birçok kimseler, "Yaşa, varol!" dediler. Fakat aradan iki hafta geçtikten sonra, hemen hemen aynı kimseler bana, "Zamansız ayrıldın, keşke yapmasaydın!" da dediler.

Bir tarihî hâtıradır diye naklediyorum: İstifamdan bir müddet sonra, Ankara'da rastladığım Demokrat mebus arkadaşlar ve parti içinde boyun eğmeyenlerden Ekrem Alican:

"— Hamdi bey, yaptığını doğru bulmadık. Biz arkadaşlar, içerde kalarak işleri burada düzeltmek ve kaleyi içinden fethetmek niyetindeyiz," dediği zaman, kendisine:

"— Gayretiniz beyhudedir; 1954 seçimlerinden evvel ayrılarak müstakil olur

ve muhalefete geçerseniz, memlekete ve gayenize hizmet edersiniz. Yoksa, bu seçimlerde Menderes, sizin sırtınıza binerek, sizleri basamak yaparak iktidarı kazandıktan sonra, siz kalede ya kapanıp sinmeye, yahut da sürüden ayrıldığınız zaman yalnız kalmaya mahkûmsunuz. Dâva ancak şimdi halledilir." demiştim.

Hakikaten, 1953 sonlarına doğru, benim Demokrat Partiden istifamı hiç olmazsa onbeş - yirmi diğer istifanın takip edeceğine inanmıştım. Ne gezer!... Timurlenk'in fili hikâyesinde olduğu gibi, yapayalnız kaldım. Sadece, aradan iki ay geçtikten sonra, İstanbul mebusu Mithat Benker (merhum) ayrı sebepler yüzünden partiden ayrıldı.

Mecliste bir bağımsız cephe kurmak konusunda, istifamın ilk günlerinde arkadaşlarımın hayli temayülü vardı. Hattâ bunlar, daha evvel de kendi aralarında böyle birşeyi düşünmüş oldukları için, bana, zemin hazır gibi gelmişti. Fakat aradan birkaç hafta geçince, kendileriyle konuştuğum müstakil mebus arkadaşlar, böyle bir gruba katılmak istemediklerini bildirdiler. Hamdullah Suphi Tanrıöver, tecrübelerini ve tarihsel bilgilerini öne sürerek, bana hayli nasihat etti. General Fuat Cebesoy, siyasî hayattan çekilmek arzusundan bahsederek teklifime iltifat etmedi. Nadir Nadi ise, tamamen ümitsizdi ve önümüzdeki seçimlerde aday bile olmıyacağını söylüyordu. Nihayet, tam müstakil bir mebus olarak Mecliste tek başına Hükûmete ve Menderes'e karşı sert hücumlarda bulunmuş olan Kemal Türkoğlu da politikadan çekilmeye karar vermişti. Müstakil cephe ve grup teşkili için kendisinin de bir vakitler çalışmış olduğunu, o zaman müsbet sonuç alınmayan bu işe, şimdi kimsenin taraftar olamıyacağını da söyledi.

Demokrat Partiden istifa ederken, elde edeceğim neticelerin ancak bundan, yeni bir hüsrana ulaşmaktan ibaret olacağını asla aklıma getirmemiştim. Evet; yaşlanmak, tecrübe görmek kâfi gelmiyor; insan nasıl yaratılmışsa, ancak öyle kalıyor.

1954 SEÇİMLERİNDEN SONRA

2 Mayısta yapılan 1954 seçimlerinde, Demokrat Partiden ayrılmış bir mebus olarak, gerek Halk Partisi ve gerek Cumhuriyetçi Millet Partisi beni listelerine almak istediler. İlerde partilerine kayıt için şimdiden söz vermemek şartiyle, bağımsız olarak listelerine girmeme razı olmadıklarından, Halk Partisinden aday gösterilemedim. Cumhuriyetçi Millet Partisi, bu şartı kabul ettiğinden, onların saflarında tamamen ümitsiz olarak, seçim şansımı denedim ve tabiî kazanamadım.

1954 seçimleri, Demokrat Partinin ezici çoğunlukla iktidarı muhafaza etmesi sonucunu verdi. Bu seçimlerden sonra, bu parti adına iktidara hâkim olan grup, gerek kanun yaparak veya kanunları istedikleri gibi tatbik ederek ve gerek tamamen kanunsuz yollar tutarak, gittikçe şiddetlenen bir baskı, bir dikta idaresi kurmaya muvaffak oldu. Başlıca muhalefet grubu C.H.P. nin ancak 30 küsur mebusu vardı. Sulh mahkemesi karariyle kapatılmış ve dağıtılmış olan Millet Partisinin yerine kurulmuş olan Cumhuriyetçi Millet Partisi ise Mecliste 4 mebusla temsil edilmekteydi. Demokrat Parti mebusları ise, 400 ün çok üstünde bir rakam ifade ediyordu ve bunlar büyük çoğunlukla Menderes'e bağlıydılar. Vâkıa 1950 seçimlerinde gelen mebusların da büyük çoğunluğu Menderes'in dümen suyunda giderdi. Fakat bu sefer "Ah, nerede o sizin zamanınızdaki Meclis, Hamdi Bey; şimdi herkes Menderes'in ağzına bakıyor!" diyen eski Meclis arkadaşlarım, yenilerine "Emir kulu" diyorlardı.

BASIN VE ADALET BASKI ALTINDA

1954 seçimlerinde kurulan Büyük Millet Meclisi, tamemen bir Demokrat Parti Grubu gibiydi. İstenen kanun hemen çıkarılabilirdi. İlk iş olarak, Seçim Kanununu değiştirip, seçmenin birçok hakları geri alındı. Son seçimlerden edinilen tecrübelere göre, muhalefetin ilerde hiçbir şekilde kazanamaması için, Seçim Kanununda ne kadar açık kapı varsa, hepsi kapatıldı. Arkasından Ceza Kanununda tâdiller yapıldı ve bilinen diğer kanunlar çıkarıldı. Muhalefete ve bilhassa İnönü'ye ve Halk Partisine karşı iktidarın her yetkili ağzı ateş püskürmekteydi. Her gün baskı daha şiddetleniyor, vatandaş hak ve

hürriyetleri çiğneniyor ve iktidar, muhalefeti ezmek için her vasıtaya başvuruyordu.

O sıralarda Cumhuriyetçi Millet Partisinin yayın organı olan ve Nurettin Ardıçoğlu ile Fuat Arna (merhum) nın çıkardığı "Millet" gazetesine ben de sık sık imzasız başmakaleler yazardım. 8 Temmuz tarihindeki sayıda, "Menderes iktidarı ateşle oynuyor" başlıklı bir yazım çıkmıştı. Bu yazı üzerine, polisler matbaayı basarak, müsveddelere eykoymuşlardı. Gazetenin resmen sahibi olan Fuat Arna, yazıyı kendisinin yazdığını söylemiş, bunun üzerine mahkeme karariyle hemen tevkif edilerek, cezaevine yollanmıştı. Tutuklu olarak yapılan mahkemesinde vefalı arkadaşım, 17 Kasım tarihinde 8 ay hapse ve 7999 lira 80 kuruş para cezasına çarptırılmıştı.

Basında en ufak bir tenkid yazısına tahammül edilemiyor, yazanlar hakkında en şiddetli takibata girişiliyordu. Tam istedikleri şekilde yetkisini, kanunların üstüne çıkarak, kullanan bazı savcıların bile tatbik edemedikleri emirler açıkça veriliyor; mahkemelere her türlü baskı yapılıyordu. İstanbul'un büyük gazete sahipleriyle Menderes sık sık temas eder, onlar da Menderes'in arzusundan dışarı çıkmazlardı. Bunlraın arasında "Yeni Sabah" gazetesi sahibi Safa Kılıçoğlu'ya Menderes, çok yakınlık gösterirdi. Fakat günün birinde araları dehşetli açıldı: Yeni Sabah matbaasına birtakım kimselerin tecavüz edeceklerini, binanın ve makinelerin tahrip olunacağını haber alan Safa Kılıçoğlu, Başbakan Menderes'e bir telgraf çekerek, bunu haber verdi ve matbaası polisçe korunmadığı için, böyle bir tecavüz olur ve Hükûmetçe önlenmezse, kendisini savunma maksadiyle tertibat alacağını bildirdi.

MENDERES'İN HİDDETİ VE BAŞYAZARLARIMIZ

BAŞBAKANA böyle bir telgraf çekerek halkı heyecana verdi diye, Safa Kılıçoğlu, mahkeme karariyle 9 ay hapse mahkûm edilmişti. Fakat karar temyiz edildiğinden, tatbik edilememekteydi.

Hikâyenin bundan sonraki kısmını, Falih Rıfkı Atay'ın ağzından dinleyelim. "Dünya" gazetesi sahibi ve başyazarı Atay, 28 Ekim 1954 Perşembe akşamı, Beyoğlu'nda Büyük Klüp'te, birkaç kişinin yanında şunları anlatmıştı:

"**— Ankara'da idik. Menderes'in yanında ben, Ahmet Emin ve Ali Naci beraber bulunuyorduk. Başbakan, yanımızda emir vererek Adliye Vekili Şevki Çiçekdağ'ı çağırttı ve ona, Yeni Sabah gazetesi sahibi Safa Kılıçoğlu'yu, mahkeme kararı olduğu halde, neye tevkif ettirmediğini hiddetle sordu. Vekil ezildi, büzüldü: (Ben İstanbul Müddeiumumisine emir verdim; fakat bütün mevzuatı araştırmışlar, tevkif edecek bir yol bulamamışlar.) deyince, Menderes küplere bindi: (Bu beceriksizlik nedendir? Ben emir veriyorum; şudur, budur diye tatbik edilmiyor; böyle adliye olur mu?) diye Bakanı hayli haşladı. Bunun üzerine Çiçekdağ, durumu bir daha tetkik etmek üzere yanımızdan ayrıldı. Yarım saat sonra gelip, kanun maddelerini göstererek, mevcut kanunlar karşısında tevkifin imkânsızlığını uzun boylu Menderes'e anlattı.**"

Falih Rıfkı'ya şunu sormuştum:

"**— Siz, Ahmet Emin Yalman ve Ali Naci Karacan gibi üç büyük gazetenin sahibi ve başyazarının huzurunda nasıl olur da Menderes, adliyenin baskı ve tesir altında tutulduğuna ait böylesine açık bir delil verir? Sizden nasıl çekinmedi?**"

"**— Çünkü, Yeni Sabah gibi mürteci bir gazete sahibi tevkif edilirse, biz memnun olacağız sandı.**"

Falih Rıfkı, onun zevkle konuşmalarını dinleyenlerce pek iyi bilindiği üzere, sözü kimseye bırakmaz. Konuşmayı kendisi ele alarak şu şekilde devam etti:

"**— Sizin evinize taarruz ederlerse ne yaparsınız? Tabiî ona mukabele eder, bu taarruzu tardetmek için, gerekirse silâh kullanırsınız, değil mi? İşte, Safa Kılıçoğlu da, Başvekile çektiği telgrafta bunu yapacağını söylemiş. Buna hiddetlenen Başvekil de onu mahkemeye verdirerek hapse mahkûm ettirmiş. Fakat kanuna göre, temyiz tasdik etmeyince ve tevkifi gerektiren haller de bulunmayınca, hüküm yürütülemiyor. Bundan dolayı da Menderes, Adliye Vekiline kızıyor ve adliyeye düşman oluyor.**"

Hep, dinliyoruz:

"**— Hiçbir devirde,**" diyor Falih Rıfkı;

"Adliye bu derece tesir ve baskı altında bulunmamıştır. İstibdatta bile Sultan Hamit adliyeyi müstakil bırakmıştır. Mithat Paşayı mahkeme etmek için sarayda hususî mahkeme kurmuş, normal mahkemelere dokunmamıştır. İttihatçılar da mahkemeyi serbest bırakmışlardır. Cumhuriyet devrinde Atatürk, en buhranlı zamanlarda, normal adalet cihazlarına dokunmamak için İstiklâl Mahkemeleri kurdu; fevkalâde mahiyette olan ve politikanın lüzumlu gördüğü kararları bu mahkemelere verdirdi de, adalet cihazını zorlamaya teşebbüs etmedi. Şimdi, Demokratlar adliyeyi kendilerine vasıta ve oyuncak olarak kullanıyorlar. Bu, memlekete karşı yaptıkları en büyük ihanettir. Adliye 50 senede kendini toparlayamaz."

Çok doğru, çok vatanseverce bir mütalea... Allah razı olsun, Falih Fıfkı Beyden!... Ona böyle düşünmek, böyle söylemek yakşırı. Fakat:

"— **Bu güzel sözleri Menderes'e de söylediniz mi? Diğer iki meşhur başyazar ve gazete sahibi arkadaşlarınız da sizi desteklediler mi?"** diye sorduğum suali Falih Rıfkı işitmemezliğe geldi ve tatlı tatlı konuşmalarına devam etti.

D.P. MECLİS GRUBU VE MENDERES

1954 seçimlerinden sonra Menderes, önüne hiçbir kuvvetin çıkmasına tahammül edemiyordu. Kendi fikirlerine, hareketlerine dostça da olsa, yakından uzaktan itiraz edene, kim olursa olsun, açıkça düşman oluyordu. Bu hâlini bilen yakınları, Demokrat Parti mebusları ve bütün teşkilâtıyla parti ve Hükûmet adamları hep onun ağzına bakarlardı. Beyefendinin arzusu kanundu. Menderes, iktidarın en büyük karar organı olan Parti Meclis Grubuna çok az gelir; kendi mutlak yetkisi altında olan meselelerin asla konuşulmadığı bu toplantılarda ya kürsüye çıkarak kendilerini Menderes'e ve Hükûmete beğendirmek veya bir aralık Başbakanın gözüne çarparak bir tebessüm veya selâmına mazhar olmak emeliyle çırpınan parti mebuslarının huzuruyla kafasını dinler, dinlenirdi.

Menderes'in bir işe son derece canı sıkıldığı ve sinirlendiği zamanlar, yakını olan doktor mebuslar, Parti Meclis Grubuna gitmesini, bir tedavi metodu olarak, tavsiye ederlerdi. Konuyla ilgisi olsun olmasın, kürsüye çıkarak, saatlerce konuşması, coşarak muhalefete ve İnönü'ye veryansın etmesi karşısında topladığı çılgınca alkışlar, "Yaşa, varol, başımızdan Allah seni eksik etmesin!" sesleri, Menderes'i, bütün sinir buhranlarından kurtarmaya yeterdi. Bu toplantılardan Menderes, neş'esi yerine gelmiş, akşamını ve gecesini zevk ve eğlence ile geçirmeye hazırlanmış ve rahatça uykuya kavuşacak hâle ulaşmış olarak ayrılırdı.

İlerde Demokrat Parti Meclis Grubu çalışmalarının bir bilânçosu yapıldığı zaman, bu grubun yaptığı en büyük hizmetin, Menderes'i bu şekilde ruhen ve mânen kuvvetlendirmek olduğu anlaşılacaktır.

BASININ HALİ

BASINA veya basın mensuplarına karşı Menderes'in teveccühü büyük mânâ ifade ederdi. Zaten Menderes de, bunun böyle olduğunu, yaptığı çeşitli tecrübelerle bildiğinden, elde edemiyeceği hiçbir gazete ve hiçbir gazeteci mevcut olmadığına inanmıştı. Halbuki bu kanaatinde tam isabet yoktu. Nitekim, nâdir olmakla beraber, bazı gazeteciler durmadan savcılığa çağırılarak ifadeleri alınmakta, mahkemeye verilmekte ve hemen de tevkif olunmaktaydı. Hele Millet Partisine mensup gazeteciler, ki bunların başında profesyonel olmayan General Sadık Aldoğan ve Fuat Arna gelmektedir, kelleyi koltuğa almışlardı. Kanunen suç olmamasına dikkat ediyorlar; fakat açıkça tenkitten de çekinmiyorlar ve bu yüzden cezaevinde ikamet etmekten kurtulamıyorlardı.

Halk Partisine mensup gazeteciler, daha temkinli ve daha uysaldılar. Bunların içinde en çok takibe uğrayanlardan biri de Dünya Gazetesi sahiplerinden Bedii Faik olmuştu. Bedii Faik, sık sık ifadesi alınmak üzere savcılığa çağırılırdı. Sonra da tevkif edilmişti.

1 KASIM NUTKU DEHŞET !

CUMHURBAŞKANI Celâl Bayar, 1954 seçimlerinden sonra, 1 Kasım tarihinde Mecliste verdiği açış nutku ile, demokrasinin artık bu memlekette yeri olmıyacağını ifade ediyordu :

"— Türk milleti, siyasî haklarını kullanmak ve demokratik rejimin icaplarını tahakkuk ettirmek hususunda ne derin bir şuura sahip olduğunu, 2 Mayıs seçimleriyle bir kere daha ispat etmiş bulunuyor.

"... Onuncu Büyük Millet Meclisi olarak yüksek heyetiniz ise, geçen yaz iptidasındaki fevkalâde devrede daha mütekâmil tedbirler almak basiretini göstermiş bulunuyor.

"... Geniş bir hürriyet anlayışına dayanan bir idarenin kurulmasında ve pâyidar olabilmesinde cemiyet nizamının ve inkılâp esaslarının korunması mevzuunda arzettiği büyük ehemmiyete işaret etmek isterim. Teşkilâtı Esasiye Kanununun mutlak teminatı altında bulunan vicdan, fikir, toplanma hak ve hürriyetleriyle matbuat hürriyetinin, devletin selâmet ve bekasını tehlikeye düşürecek, amme menfaatlerini sarsacak, huzur ve sükûneti bozacak, vatandaş şeref ve haysiyetini kıracak şekillerde suiistimâllerine mâni olmak ve bilhassa bu hürriyetleri hakiki mânâ ve hudutları içinde korumak maksadiyle kanunlar tedvin etmiş bulunuyorsunuz. Bu kanunlar yürürlüğe girmiş ve kaza hakkını temsil eden hâkimlerimiz tarafından isabetle tatbik edilmeye başlanmıştır."

Olaylarla alay eden bu nutuk verildiği zaman, Türkiye'de fiilen söz, toplanma hürriyetleri ortadan kalkmıştı. Cumhurbaşkanının, hürriyetin suiiştimâllerini önlemek için daha mütekâmil tedbir olarak çıkardığından bahsettiği kanunların, ne maksatlara hizmet ettiği, herkesin gözönünde ap-açık misallerle meydandaydı. Nitekim, General Sadık Aldoğan ve Fuat Arna, hiçbir hakaret ve tecavüze yer vermiyen, tamamen objektif yazılarından dolayı tevkif edilmişler; aylarca mahkemeye bile sevkedilmemişlerdi.

Başvekilin gerek bunları ve gerek diğer muhalif gazetecileri sudan bahanelerle tevkif ettirip, mahkemesiz aylarca cezaevlerinde süründürdüğü, savcılar ve yargıçlar üzerinde gayet ağır baskı yaptığı gözönündeydi. Yine Cumhurbaşkanının 1 Kasımda nutuk çekerek, hürriyetlerden demvurduğu sıralarda, Milletlerarası Basın Enstitüsü son bülteninde Türkiye'den acı acı bahsetmekte ve şunları demekteydi:

"Son zamanlarda Türk mahkemeleri tarafından muhalefete mensup yirmi gazeteci aleyhine verilen mahkûmiyet kararları, Türkiye'de demokratik müesseselerin gelişmesini izleyenleri tereddüde sürüklemektedir. Bu kadarla kalmaması beklenen bu mahkûmiyetler, muhalif basının yok olması ve hiç değilse belirsiz hâle gelmesi gayesini taşımaktadır."

Baskı yalnız basın ve adliye üzerinde değil, üniversite ve diğer her türlü ilim ve meslek kurumları üzerinde de şiddetle uygulanmaktaydı. Maalesef baskıya uğrayan her müessese, buna kolaylıkla boyun eğiyor ve bu suretle dikta idaresi âdeta bir genel tasviple desteklenmiş oluyordu. Öbür taraftan çoğunluk halkı memnun etmek için, devlet hazinesini ve memleket iktisadiyatını iflâsa götürecek ve irticaı körükleyecek herşey yapılıyordu.

(Devamı var)